

Bok og Bibliotek

Nr. 5. 2010

“Nå venter vi på at forlagene skal slippe de norske e-bøkene fri. Vi imøteser utlån via en nasjonal portal, og en innkjøpsordning av e-bøker på lik linje med trykte bøker.”

Det løsner! Det kommer nå!

Bibliotek også for rom- og romanifolket?

Sørsamisk kultur frå dør til dør

Bibliofil knytter Norge sammen

Bibliofil har vært en pådriver i utvikling av stadig ny funksjonalitet som legger til rette for økt samarbeid mellom landets bibliotek. Resultatet er en bedre utnyttelse av de samlede bibliotekressursene, til glede for bibliotekenes brukere, lånerne.

- **Fjernlån via NILL** - titler som lånes inn til biblioteket, blir en del av mediebasen, og følges opp automatisk.
- **Depotløsningen i Bibliofil** - deponerte samlinger integreres i mottaker-bibliotekets mediebase.
- **Samsøk** - gir en oppdatert oversikt over ledige titler i en region.

- **Norgeslån** - lånerne kan selv låne inn titler fra landets bibliotek, og velge bibliotek for utlevering.
- **Innlevering overalt** - lar låneren levere lånte titler på nærmeste bibliotek, og eierbibliotek varsles om innleveringen.
- **BIB FORNY** – SMS-tjeneste hvor lånerne kan fornye alle sine lån med én melding.

Bibliofil fortsetter jakten på gode funksjoner for økt biblioteksamarbeid.

Lånerne fortjener de beste tjenestene.

BIBLIOFIL® levert av

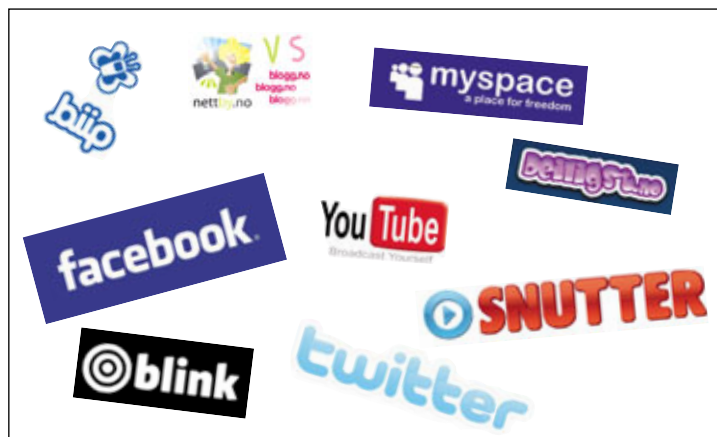
Bibliotek-Systemer As. Postboks 2093, 3255 Larvik

Telefon: 33 11 68 00. Telefaks: 33 11 68 22. Internett: <http://bibliofig.no> E-post: firmapost@bibliofig.no

Innhold

Digitale utfordringer

Siden sist på bokogbibliotek.no	6
Møteplassen – bibliotekets redning	12
Slipp e-bøkene ut	15
SNL – varig visdom	17
Bibliotekene og mobil 2.0	18
Da pensum ble trendy ved UiO, UiA og NTNU	22
Leeds: Gir studentene gratis iPhone	24
Morten Harry Olsen: Det kommer nå	40
Ragnar Audunson: Nettsteder for bokelskere – en utfordring for bibliotekene?	44
Hva skal vi bruke bibliotekets nettside til?	53

Bibliotekutvikling

Forført av 2.0?	7
ALA: Mitt første møte med verdens største bibliotekkonferanse	8
Modellbibliotek: Valfart til Nederland	21
Benedikte Nes: Bibliotek for alle – også for rom og romani? ...	32
Lars Petter Sveen: I need some lovin'	36
Tord Høvik: Afrika – Et annet landskap	38
Friske planer for litteraturhus i Tromsø	47
ETDEWEB: Base full av energi	50
Biblioteket som kursarrangør	60
Metadata på semantisk vev	69
Færre utlån med mange filialer	72

Bøker og lesing

Anders Brenno: Knut Hamsuns anarkisme – en bokomtale	25
Ellen Alm: Wergeland på nett	28
Georg Arnestad: "Kjedelig gave" – problematiske innkjøpsordninger	42

Bibliotekbesøk

Leder	5
Bøler: Bibliotekerle med sjel	49
Globalt og lokalt under same tak i Rana	54
Sørsamisk kultur heim til folk	57

Essay

Eldri Fagerlund: Å skrive er å leve, eller omvendt.	63
--	----

Bibliotekenes IT-senter

Richard ville ha mer tid til å gjøre det han er best på. Jerry ga ham det!

tam tam

For ti år siden jobbet Richard Madsen i Sørfold folkebibliotek. Biblioteket var det aller første som tok i bruk Sentraldrift hos Bibliotekenes IT-senter.

- Jeg opplevde at jeg brukte mye tid på arbeidsoppgaver som jeg ikke kunne så mye om, og som jeg ikke hadde tid eller lyst til å prioritere, forteller Richard.

Oppgraderinger og evinnelige sikkerhetskopieringer, administrasjon av andre menneskers jobb tok mye av den tiden jeg egentlig ville bruke på å ha kontakt med lånerne og på å utvikle biblioteket, forklarer han.

- Da vi fikk Sentraldrift, var det som å få en helt ny hverdag. Vi opplevde at dataproblemene nærmest forsvant helt fra første dag, og vi fikk bedre service og

tettere oppfølging, avslører Richard, og poengterer at han dermed fikk mye mer tid til å konsentrere seg om sine oppgaver som bibliotekar.

- Det kan jeg takke Jerry Woodward og Bibliotekenes IT-senter for, avslutter Richard med et fornøyd smil.

10 år med Sentraldrift i norske bibliotek!

Sentraldrift fungerer som et stordriftsfellesskap der nesten 1400 bibliotek nyter godt av Bibliotekenes IT-senters store satsing på sikkerhetsutstyr og datapark. Med denne tjenesten er våre kunder garantert at bibliotekets katalog alltid ligger på nett og at oppgraderinger skjer automatisk. Sentraldrift gir deg full funksjonalitet og store besparelser på utstyr og administrasjon.

Ta kontakt med Bibliotekenes IT-senter dersom du også vil ha mer tid til det du er best på!

Bibliotekenes IT-senter

Postboks 6458 Etterstad, 0605 Oslo
Tlf.: 22 08 34 00

www.bibits.no

**Sentraldrift
fyller 10 år!**

77. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

ADRESSE

Pilestredet 48
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

FRIST FOR STOFF 2010

Nr 6: 9. nov ferdigtrykt 2. des

ABONNEMENT

DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 05

ANNONSER

v/Heidi Torstensen, Mediateam
tlf 47 31 80 30

Forsideillustrasjon: Trond Isaksen

Grafisk produksjon: Zmedia AS

ISSN 0006-5811

Leder

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

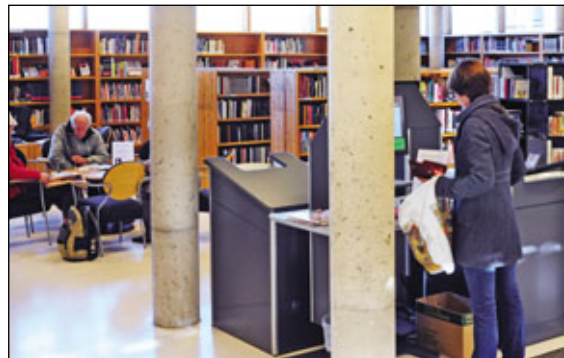
Bibliotekperlen i Oslo øst

Det er en blank solfull septemberdag i Oslo. Jeg har tatt T-banen til Bøler, en av de eldre drabantbyene på østkanten. Det skal være pressevisning på det renoverte biblioteket. Et bibliotek som ble tegnet av den verdenskjente Sverre Fehn i 1970.

Klokka halv ett er vi samlet innenfor dørene, de ansatte, folk fra kommunen, arkitekten som hadde ansvar for renoveringen. Jeg er ikke den eneste fra pressen der - Aftenposten, Nordstrands blad og NRK er også til stede. Det ligger forventninger i lufta mellom reolene. For her er det mange bokhyller, som forteller at dette er et nokså tradisjonelt bibliotek hvor mye fortsatt handler om bøker. Det bekrefter også biblioteksjefen og sier at fritids- og hobbylesning er kjerneaktiviteter – selv om også en del kommer for å bruke bibliotekets PCer eller sine egne medbrakte.

Rommet har en trygg og rolig atmosfære. Sollyset siles gjennom trekronene og renner inn gjennom vindusrekka langs taket. Bra filmlys, sier NRK-fotografen til meg. Det kjølige høstlyset farges varmt av Sverre Fehns flammende kvistfrie furureoler. Takets betongkassetter holdes oppe av grå betongsøyler langs veggene og i midten av det åpne bibliotekrommet. Vi står midt i et lite bibliotektempel, klassisk og sobert og godt forankret i tradisjonen.

Bydelen Bøler er heldig som fikk dette biblioteket tidlig på 70-tallet. Men tiden gikk og med den skjedde en og annen oppussing som ikke akkurat var i Sverre Fehns ånd. Det er derfor prisverdig at Oslo kommune har tatt seg råd til å gi bygningen et løft for å bringe den mer i tråd med hva den en gang var, nemlig en

arkitektonisk perle som har blitt besøkt av utenlandske arkitekter mer enn en gang.

Jeg vil gjerne gratulere både Deichman og Bøler med et flott og rehabilitert bibliotek. På en "Norgesarvliste" over bibliotek, ville denne filialen hatt en plass høyt oppe.

Men fortsatt gjenstår noe arbeid. Blant annet er Fehns grå betongfasade malt rød, og dørene er i dag av aluminium og ønsker ikke akkurat brukerne gjestfritt velkommen inn. Når kommunen først gikk til verket, er det skuffende at man ikke tok i såpass at man kunne gi biblioteket det løftet det fortjener. Opprinnelig var det satt av penger til å bruke arkitekten i 10 timer, så det ble mye gratis dugnadsarbeid. La oss håpe at dette er et første trinn, og at det settes av penger til de siste rehabiliteringene på neste års budsjett.

Når vi først er i Oslo: Lambertseter fikk nytt bibliotek i begynnelsen av oktober. Vi kommer tilbake med reportasje i en senere utgave av BoB.

Drittbokhandelen og drittbiblioteket

» Jeg vet at det er veldig, veldig gammeldags å si det, men jeg tror ikke alltid at et «kundefokus» er det beste fokus. Jeg tror ikke at det å tilfredsstille «kundebehov» alltid er en god, langsiktig strategi. På denne måten åpnet Morten Harry Olsen sin kommentar i Bok og Bibliotek nr 4/2010. Kommentaren hadde høy temperatur og fristet opptil flere å svare på bokogbibliotek.no:

Ivar Tronsmo: Kundebehov?? Spurte du passasjerene på Amerikabåten om de var fornøyd med turen og servicen svarte 95 % ja. Flyene kom likevel og tok over passasjertrafikken. (Men selvsagt forsvinner verken båter eller bøker). At gatekeeperne i forlag og presse ikke lenger kan bestemme hva som er kvalitet og hva som kommer på trykk - er ikke en dårlig ting. At det boklesende publikum er middelaldrende kvinner med god råd, burde kanskje bekymre mer enn det gleder?

Eirik Newth: Ebøker er kompliserte saker, men noen av oss mener likevel de fortjener å bli tatt på alvor. Jeg trodde Morten Harry Olsen var en av dem, inntil jeg leste ovenstående innlegg, hamrende løs på stråmenn, dryppende av billig satire og krydret med ordet «dritt» fem ganger. Det er så man spør seg hvorfor ikke også «tiss» og «promp» får være med i innlegget. Det er det eneste som mangler.

Aud Gjersdal: Ordet «dritt» er selvfølgelig usaklig, selv om det tenkelig er treffende. Men jeg trodde Newth ville ha temperatur i nettdiskusjonene, og da må det være lov med usakligheter og ubeskjedne uttrykk fra alle perspektiv, og ikke bare de Newth selv liker, og ikke bare de som Newth antar fremmer økede forfatterinntekter. Jeg gikk inn på Eiriks blogg, og det tok ikke lang tid å finne ordet «klønete». Det er da ikke saklig. En kan ikke ha ett sett med regler for diskusjon for de som Newth er enige med, og et strengere sett med regler for kritiske stemmer.

» **Morten Harry Olsen (svarer):** Hvorvidt ordet «dritt» er usaklig i seg selv, får man mene hva man vil om. Jeg kommer fra Nord-Norge, hvor vi ofte kaller en spade ved dens rette navn, om den er en dårlig spade, og har ingen aversjoner mot å bruke ordet «drittspade» om en virkelig dårlig spade. Jeg har i ganske mange år fulgt med på bøker utgitt på eget forlag/print-on-demand-forlag/»vanity publishing»-forlag, og kan ikke konkludere med annet enn at kvaliteten er gjennomgående og tildels betydelig lavere (med hederlige unntak, selvsagt) enn på etablerte, profesjonelle forlag; i noen tilfeller så lav at ordet «dritt» må regnes som en høflig underdrivelse. Jeg føler meg derfor fullt berettiget til å bruke ordet så lenge jeg ikke henger ut enkeltforfattere eller titler.

Jeg er heller ikke særlig bekymret for portvoktere. Vi lever med mange av dem i dag: Forlagenes redaksjoner, nyhetsmedias journalister, kulturmedias kritikere, bokhandlernes innkjøpskomiteer, Kulturrådets innkjøpsordninger («nulling» og selektive ordninger). Det er illusorisk at disse skal forsvinne. I tillegg får vi en stadig mer aktiv bloggøsfer som jeg, for min del, ønsker velkommen - som et supplement, ikke en erstatning. (Og jeg mener altså at det må være en portvokterfunksjon til stede i forhold til valget mellom hva som får offentlig støtte og hva som ikke får det, og kan ikke se det kontroversielle i det.)

Men sammen med denne bloggøsferen vil naturligvis mengden av elektronisk distribuert litterær tekst øke, og mye av den vil være uredigert, uferdig og dårlig, slik tilfellet er med egenpublisert tekst på papir i dag. Det er bare å laste ned noen av de amerikanske «selvrealiseringsbøkene» som allerede finnes som apps til iPad, for å se eksempler på det. Innpakning er én ting, innhold en annen.

Det virkelig useriøse vil være å sette en lavere kvalitetsstandard for elektronisk tekst, enn for tekst som idag kommer ut på papir.

Hvor Eirik Newth ser at jeg betjener meg av stråmenn, er et mysterium for meg. Her tror jeg Newth ser undertekst som ikke er til stede.

Og hvorvidt man skal bekymre seg over middelaldrende kvinner med god råd, tror jeg må være en annen diskusjon.

Rommet. Glem Facebook og YouTube. Det er i det fysiske bibliotekrommet utviklingen må skje.

Forført av 2.0?

Det er viktigere at bibliotekene sørger for å ha mange stikkontakter enn at de bruker for mye ressurser på sosiale medier.”

Ordene kom fra Rasmus Fleischer, svensk historiker og representant for Piratbyråen, på et seminar om bibliotek og sosiale medier på Bok & Bibliotek i Göteborg tidligere i høst. Det Fleischer mente er at det er viktigere at folk kan komme til biblioteket med sine bærbare PCer og finne en arbeidsplass, enn at de kan lese om siste nytt på Twitter og Facebook.

Seminalet Sociala medier och bibliotek fikk en skarp omtale i Dagens Nyheter av avisas mediekommentator, Jonas Thente. Jeg var selv til stedet på det seminaret og oppfattet det i og for seg ikke som så veldig kontroversielt. Jeg hadde hørt det meste før og sank inn i en noe slapp ”både og”-stemning: Bibliotekrepresentantene sa Ja til alt, både sosiale medier og bøker.

Men Thente hadde på et

annet filter. Han tolket det som at bibliotekarene nå nærmeste er i ferd med å ta avstand fra papirbøker og han kalte dem de ”mest hårdföra nätaficionados”. De som forsvarte de mer tradisjonelle bibliotekariske kjerneverdiene og –oppgavene, mente Thente, var faktiske nettaktivistene: *Rasmus Fleischer vädjade slutligen till ett applåderande auditorium om att biblioteket måste förvalta sitt arv. ”Ni var faktiskt först i informationsökning!”*

Det er vanskelig å skrive om seminaret og debatten i Dagens Nyheter i de påfølgende dagene på disse få linjene. Men ett poeng kan vi få med: Både Fleischer og Thente står utenfor biblioteksektoren. De er brukere. Og de har det til felles at de undrer seg over hva som skjer i biblioteksektoren. For Fleischer og Thente ser det ut som om bibliotekene nå først og fremst er opptatt av sosiale medier og ”snacka Youtubeklipp med 13-åriga användare”.

Dagens Nyheters spissformu-

lerte kommentar pirker i en problemstilling som er i ferd med å bli allmenn: Inntil for ganske få år siden var katalogisering, klassifikasjon, gjenfinning og formidling kjernekompetansen i bibliotekene. Med nye søkemuligheter - og Google som gjør det alle bibliotek ønsker, men ikke har ressurser til - har betydningen av denne kompetansen kommet i annen rekke.

Eller?

Kanskje er det feil?

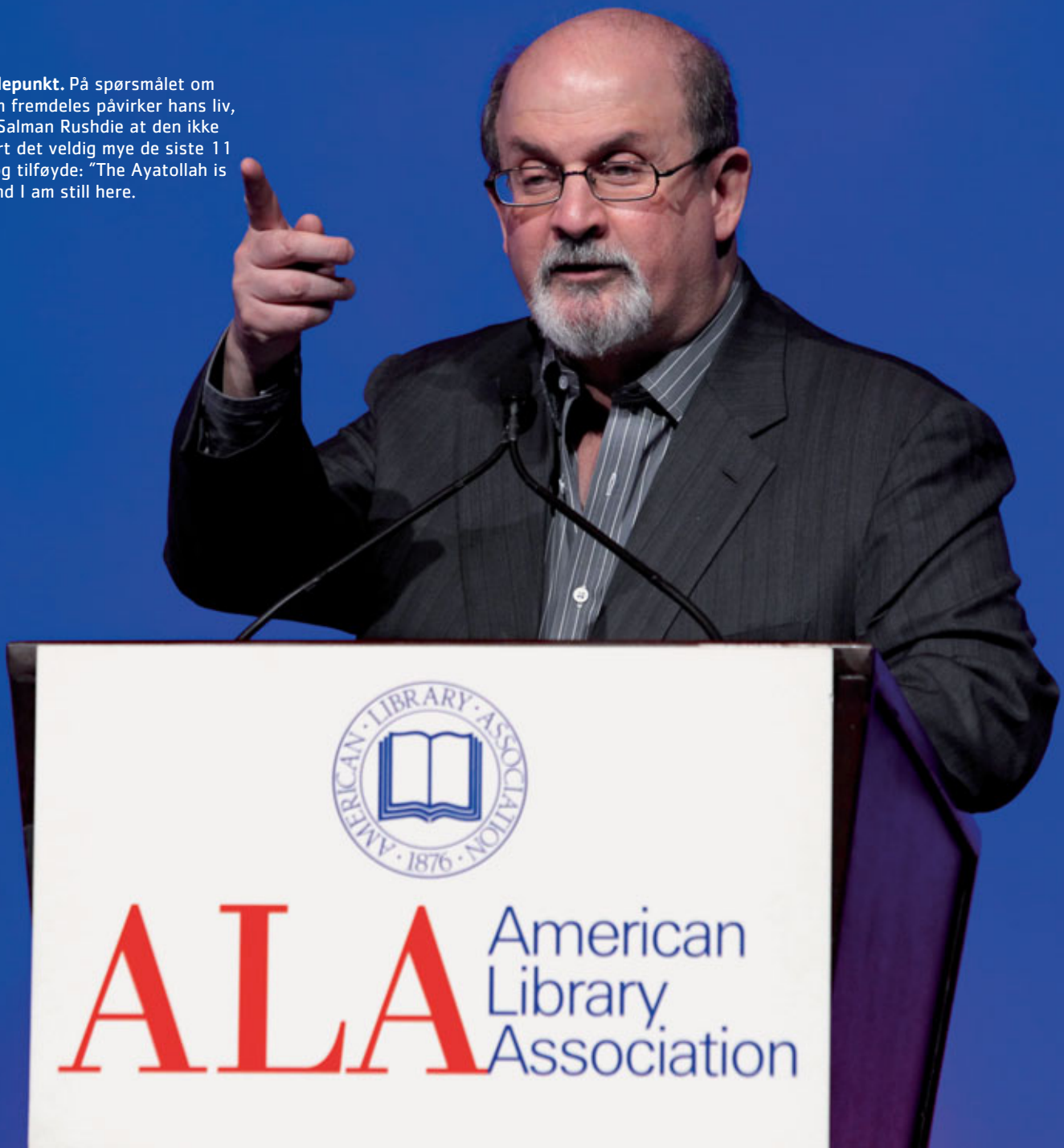
Kanskje er det på tide å kjøle ned begeistringen for tidkrevende sosiale nettsteder – Facebook, Twitter, YouTube, blogg, chat... - en periode og i stedet drøfte på et grunnleggende plan: Hvilken funksjon skal biblioteket ha i 2015 eller 2020? Svaret kan ikke være å snakke med 13-åringer om YouTube og Facebook.

Det er i det fysiske bibliotekrommet, i møtet mellom brukere og bibliotekansatte, utfordringene nå ligger. I dette rommet oppstår det gradvis et vakuum som det blir avgjørende å fylle.

»

Kommentar
Av Odd Letnes, redaktør

Et høydepunkt. På spørsmålet om fatwaen fremdeles påvirker hans liv, svarte Salman Rushdie at den ikke har gjort det veldig mye de siste 11 årene og tilføyde: "The Ayatollah is dead and I am still here."

Mitt første møte med verdens største bibliotekkonferanse

»
Av Almuth Gas-
tinger, universi-
tetsbibliotekar,
NTNU

Har dere noen gang sett bibliotekarer bråke med plastkastanjetter, blåse bobler og spise "Tootsie Rolls" mens de hører på Beatles og Beach Boys? Jeg gjorde det når jeg deltok i sesjonen "Librarians just need to have fun".

Vi har vel alle hørt om de store bibliotekmøtene i USA. "Enorme" og "overveldende" var typiske ord som ble brukt av kollegaer og venner. Ikke rart jeg også ønsket å oppleve en slik konferanse, minst en gang. Heldigvis fikk jeg mulighet i år. Selv om jeg måtte betale alt selv, valgte jeg å dra til The American Library Association 2010 Annual Conference.

ALA-konferansen arrangeres årlig, i juni eller juli, og i år ble den holdt i Washington DC. Utrolige 26.200 mennesker fra 90 land og fra alle typer bibliotek og alle typer stillinger fant veien dit. Det var 19 510 konferansedeltagere og 6 690

kunne velge mellom mer enn 300 såkalte utdanningsprogrammer og mer enn 2000 sesjoner og møter. Alle kan forestille seg hvor vanskelig det må være å velge sine favoritter. Det krever at man leser programmet flere ganger, at man har en liste med betydningen av alle forkortelser tilgjengelig, og så burde man også ha en viss sans for logistikk. Men det er verdt det for det venter mange interessante sesjoner.

Store forfattere

Mitt program begynte på fredag ettermiddag med en introduksjon for oss internasjonale gjester. Her fikk vi mye nyttig

nyeste tjenester og teknologier og fristet med gratis bøker, gode tilbud på abonnement og andre gaver. Hvis man hadde villet se alt, hadde man ikke rukket annet på konferansen, tror jeg.

Hoveddelen av programmet startet på lørdag. De neste fire dagene var fullpakket med åpningsseremonien, den såkalte "Auditorium speaker series", mange faglige sesjoner med foredrag av veldig forskjellig kvalitet, besøk på postersesjonen, mottakelser og avslutningsseremonien. Aktivitet fra kl 8 om morgenen til sent på kvelden. Ja, det var slitsomt, men for det meste interessant, lærerikt og utrolig artig. For ALA hadde bl.a. klart å engasjere to nobelprisvinnere i litteratur og bestsellerforfattere som John Grisham og Audrey Niffenegger. Hovedtaleren på åpningsseremonien var Toni Morrison som fikk nobelprisen i 1993. En sjarmende, vittig dame som snakket kjærlig om sitt intime forhold til bibliotek.

Det neste høydepunktet var Salman Rushdie som var en av talerne i "Auditorium speaker series". Han snakket hovedsakelig om de to bøkene som er dedikert hans sønner: "Haroun and the Sea of Stories" som ble publisert i 1991 mens "Luka and the Fire of Life" skal publiseres i 2010. Jeg må innrømme at jeg var overrasket over hvor morsom Rushdie var, det var mye latter mens han talte. Hans avslutning var også veldig spesiell. På spørsmålet om den berømte fatwa fremdeles påvirker hans liv, svarte han at den ikke har gjort det veldig mye de siste 11 årene og tilføyde: "The Ayatollah is dead and I am still here." Hovedtaleren på avslutningsseremonien var Amy Sedaris som er forfatter, skuespiller og komiker.

Mylder. Tusenvis av deltagere på vei til utstillingsåpningen.

som jobbet ved utstillingene. Jeg hadde jo hørt om disse tallene og forestilt meg folkemasser overalt. Så jeg ble overrasket da dette ikke var tilfelle. Deltagerne fordelte seg pent på de mange konferanselokalene. Ja, det var mye folk på alle kanter, men det var ikke overfylt slik jeg hadde forventet.

Programmet derimot var virkelig overveldende. Man

informasjon om konferansen, programmet og byen Washington DC. I tillegg fikk vi delta i en tombola. Måten dette ble gjennomført på var veldig amerikansk syntes jeg, men også ganske artig.

Deretter ble utstillingen åpnet. Jeg kan ikke huske noen gang å ha sett en så enorm utstilling. Med mer enn 1.500 stands viste bedrifter og organisasjoner sine

Pusterom. Møteplass med PC for internasjonale gjester. Artikkelforfatteren puster ut mellom høydepunktene.

Internasjonalt perspektiv

ALA legger stor vekt på å ha deltagere fra andre land på denne konferansen. I år registrerte man 588 internasjonale gjester fra 89 land. Dessverre var jeg den eneste fra Norge. Det er også spesielle programmer for de internasjonale deltagerne som "The International Librarian Introduction" og "The International Librarian Reception". I år fant det sistnevnte sted i verdens største bibliotek, The Library of Congress. For et storslagent bibliotek! Og mottakelsen er den beste muligheten for nettverksbygging. Der møtes presidenter for bibliotekforeninger, bibliotekledere, medlemmer i nasjonale og internasjonale komiteer, men selvfølgelig også mange ansatte fra bibliotek av alle typer og størrelser. Du ser igjen kollegaer og venner og du blir kjent med mange andre bibliotekarere.

De mest interessante foredragene

Har dere noen gang sett bibliotekarere bråke med plastkastanjetter, blåse bobler og spise "Tootsie Rolls" mens de hører på Beatles og Beach Boys? Jeg gjorde det når jeg deltok i sesjonen "Librarians just need to have fun: Utilizing fun and humor in the workplace to enhance employee performance"

som ble organisert av ALAs seksjon for College Libraries. Har dere hørt om "Library Olympics" eller "Library picnic games" eller "Wall of Thanks" (ansatte takker andre ansatte)?

Bibliotekarere er så utrolig kreative. Tenk dere en konkurranse hvor alle ansatte – inkludert direktøren - må sortere et antall bøker etter Dewey/UDK-numrene. Eller hva med "Gjett mine kjæledyr" hvor man henger opp bilder av sine kjæledyr hjemme og ansatte må gjette hvem de hører til. Jeg likte også ideen om å ha en "Employer of the years award" hvor vinneren får en dag fri fra jobben.

Aller mest likte jeg presentasjonen av en byggekonkurranse. Oppgaven var å bygge den høyeste bygningen med marshmallows og ukokt spagetti. De forskjellige bibliotekene hadde ulike fora for slike aktiviteter, noen i arbeidstiden, noen

utenom. Men alle var enige i at man på denne måten blir bedre kjent med hverandre, trives bedre på jobben og dermed kan yte mer.

Viktige verktøy

Evidensbasert læring eller evidensbasert praksis (EBP) er begrep som har eksistert i mer enn 10 år, men de er fortsatt heller nye i forhold til informasjonsvitenskapen eller bibliotekene. EBP kalles også kunnskapsbasert praksis. Med dette menes å kombinere egen erfaring/ekspertise og kunnskap om brukernes behov, sammen med relevante resultater fra forskningen, i det daglige bibliotekarbeidet. EBP høyner kvaliteten på tjenester, samtidig som det gir rom til refleksjon.

Sesjonen "Question, Find, Evaluate, Apply: Translating Evidence Based Practice to Information Literacy Instruction" illustrerte at det er en sammenheng mellom EBP og standarder i informasjonskompetanse (IK). Megan Oakleaf og Diana Wakimoto viste at både EBP og IK standarder støtter seg på den samme metoden for å tilfredsstille et forskningsbehov, at de gjennomgår den samme syklusen: Formulere et spørsmål, finne bevis eller informasjon for å gi et svar, evaluere bevisene/informasjonen, bruke dem og så evaluere effekten eller forskningsresultatet.

Islam

"Blasphemy! When Religious Values Clash with Intellectual Freedom Values" var tittelen på en av de mest interessante og morsomste sesjonene. Organisateurene (Association of American Publishers og ALAs Intellectual Freedom Committee) hadde invitert to glimrende og engasjerte talere: Irshad Manji og

Paul Sturges. Irshad Manji er en filmmaker og direktør for "the Moral Courage Project" på New York University. The New York Times beskrev henne som "Osama bin Ladens verste mareritt." Hun har skrevet boka "The Trouble with Islam Today: A Muslim's Call for Reform in Her Faith" og laget dokumentarfilmen "Faith without Fear". Paul Sturges har ledet IFLAs Free Access to Information and Freedom of Expression (FAIFE) komité fra 2003 til 2009 og er nok kjent for mange i Norge siden han har holdt flere foredrag her.

Begge tok opp – på en delvis veldig provoserende måte - vanlige spørsmål om hvordan vi kan eller skal balansere åndsfrihet med kulturelle og religiøse ulikheter. Dette førte også til en livlig diskusjon med tilhørerne. Fantastisk!

Sensurløst samfunn

Hvor mange av dere har hørt om "Burning Man"? Jeg var blant dem som ikke hadde hørt om dette prosjektet eller eksperimentet før jeg kikket på programmet og måtte finne ut hva jeg kunne forvente av sesjonen "Burning Man, Libraries, and the 21st Century: The Intersection of the Individual and Society". Kan dere forestille dere å bo i en by hvor sensur ikke finnes? Hvor deres (grunnlovs)rettigheter og friheter ikke bare blir tolerert men feiret og fremmet?

En slik kultur eksisterer i fysisk form i én uke hver august.

Nesten 50.000 mennesker reiser hvert år til Black Rock Desert (Nevada) og bygger samfunnet kjent som "Burning Man". I denne sesjonen ble Larry Harvey, medgrunnlegger av prosjektet, intervjuet og han utfordret våre holdninger om åndsfrihet. Vi hørte ikke bare

om de 10 prinsippene for Burning Man som bl.a. er radikal selvtilit, selvutfoldelse, borgeransvar og radikal inkludering men også om hvordan åndsfrihet preger våre personlige og profesjonelle liv. Intervjuet og den påfølgende diskusjonen ga mye til ettertanke.

Disse fire sesjonene var som sagt de mest interessante for meg. Jeg har vært på flere andre hvor det viste seg at det ikke alltid er samsvar mellom titler på foredrag og innhold. Men det var stor interesse i alle sesjoner, de var velbesøkt, det var god stemning og på alle var det ivrige diskusjoner etterpå eller underveis.

Andre interessante arrangementer

Konferansen inneholdt også en sesjon kalt "ALA President's Program". Dens hovedtale ble holdt av Eppo van Nispen tot Sevenaer som inntil nylig har vært direktør i DOK i Delft, et av de mest innovative folkebibliotekene i verden som også har fått flere nasjonale og internasjonale priser. I sitt inspirerende foredrag "Libraries Wanted: Dead or Alive" presenterte han sin visjon for bibliotekenes og medienes fremtid.

På den siste dagen møttes mer enn 1600 bibliotekarer på Capitol Hill for en såkalt Library Advocacy Day. En slik dag ga bibliotekarene fra hele landet muligheten til å snakke med én stemme for å minne lovgiverne om bibliotekenes betydning og om tjenestene de tilbyr. Dagen startet med en samling av alle deltagerne som hadde med seg plakater og flotte transparente og heiet på gjestetalerne som f. eks. senatoren for Rhodes Island Jack Reed. Etter samlingen hadde alle deltagerne anledning til å møte sine parlamentsrepre-

sentanter og deres personale i sine kontor på Capitol-bygget for å diskutere tema de var opptatt av. På konferansen ble også 120 postere vist.

Sosialt og kulturelt

Konferansen hadde ikke bare et interessant faglig program, men også et mangfoldig sosialt og kulturelt program. Det var bankett, diverse mottakelser og middager, og utflukter (som riktignok kostet en god del). Man kunne selvfølgelig også besøke bibliotek eller gå på "Open Gaming Night" hvor man fikk spille kort, brettspill, konsollspill og mye mer.

Konferansen har også sin daglige avis som kalles "Cognotes". Det lønner seg å lese de fem utgavene som ble publisert i løpet av konferansen eller bare om høydepunktene i "Highlights Issues".

En for meg interessant og spennende sak var at de fleste sesjoner hadde oversettere for døve. Jeg har aldri sett noe slikt på en konferanse før.

Hva var det beste med denne konferansen?

For meg var det nettverksbyggingen. Selvfølgelig har jeg også lært mye, men det viktigste er å bli kjent med nye kollegaer og treffe gamle venner og utveksle erfaringer som kan være ganske forskjellige fra våre.

Til slutt vil jeg videresende en melding fra Michael Dowling, lederen for ALAs "International Relations Office". Han ønsker flere deltagere fra Norge og oppfordrer oss til ikke bare å delta, men bidra med både foredrag og postere. Neste års konferanse blir forresten i New Orleans!

En versjon av artikkelen med lenker til kilder er publisert på www.bokogbibliotek.no

Møteplassen

Tekst og foto:
Kjetil S. Grøn-
nestad, frilan-
sjournalist

Lekestue. Blir det mest lek eller lesing i framtidens bibliotek? (Illustrasjonsfoto: Trond Isaksen)

– bibliotekets redning?

Hva skjer med det fysiske biblioteket når boksamlingen er digital?

Brutal tittel – ja, absolutt. Men det var den tanken jeg satt igjen med da jeg forlot lokalet etter det bibliotek-politiske seminaret til litteraturfestivalen **Kapittel 10** i Stavanger. Seminarets tema var bibliotekenes framtid i lys av den digitale utviklingen.

Det er ingen som tviler på at e-boka kommer. Det gjorde heller ingen av seminardeltakerne. Og det er heller ingen som tviler på at den får konsekvenser. Det er bare å skjele til musikkbransjen etter digitaliseringen der. Men hvilke konsekvenser e-boka får for bokbransjen og bibliotekene, gjenstår å se.

Hvorvidt boka er av papir eller blir digital er kanskje ikke så viktig for folk flest. Det er innholdet som fortsatt vil være det sentrale. Ikke innpakningen. Som befolkning i et opplyst demokrati, har vi fortsatt behov for tilgang til informasjon. Hvorvidt vi skal få tak i denne informasjonen i et fysisk rom slik som i dag, er en helt annen sak.

Hva med biblioteket

Seminardeltakerne hadde god tro på bokas framtid. Den vil overleve. Faktisk kan vi få flere boktitler enn i dag, da kostnadene med å publisere en e-bok blir en god del lavere enn for en papirbok. Forlagenes risiko med å brenne inne med et lager på 5000 bøker ingen vil ha, forsvin-

ner. Men selv om det blir billig å lage bøker, betyr ikke det nødvendigvis høy fortjeneste for forlagene. For hvorfor skal jeg kjøpe den siste bestselgeren, hvis jeg får låne den gratis? Og et bibliotek kan låne ut uendelige utgaver av samme bok. Som det ble sagt under seminaret: – Det blir meningsløst å si at fila er utlånt.

Hva står vi igjen med da? Vil kilometervis med bokreoler rundt om i kommunene, erstattes med én database i et slags «Norsk sentralbibliotek» som kan inneholde alle norske bøker, i tillegg til de relevante utenlandske? Framtida for norske bibliotek kan se svart ut, for hvis papirboka forsvinner, forsvinner også grunnlaget for det fysiske biblioteket. Det til tross for at (den digitale) boksamlingen består.

Hva gjør en da med dagens fysiske bibliotekrom? Blir det et fristed for papirtrengende, slik som vinylnerdene som nekter å høre digital musikk? Et papirmedienes eldresenter? Troen på at kidsa skal interessere seg for papirbøker, var ikke påtrengende under **Kapittel 10** i Stavanger.

Møteplass

Deltakerne med en fot eller to innenfor biblioteksektoren, så litt lysere på framtida, selv om ingen nevnte muligheten for at framtidas bibliotek blir slik som det er i dag. Derimot ble bibliotekets

betydning som møteplass fremhevet. Allerede nå, er svært mange av bibliotekbrukerne innom uten å låne noe. Samtidig er det risikabelt å satse på å være et møtested. Skal bibliotekrommet overleve som det, må det fylles med innhold. Også etter at det er tømt for fysiske bøker.

Suksessen til Bibliotek 10 i Helsingfors kan være noe å trekke lærdom av. Bibliotekar Heikki Marjomaa kom som et frisk pust fra øst med dreadlocks som nesten sopte gulvet. Som ham selv, fremstår Bibliotek 10 som et ungt og utradisjonelt bibliotek. Det ligger sentralt til i den finske hovedstaden, med en ung stab.

Men som en tørr kommentar fra salen så treffende sa: "Det var få bøker å se på bildene han viste." Det stemmer. Bibliotek 10 er i hovedsak et musikkbibliotek, med noko attåt. Marjomaa fortalte at bøkene de har til utlån, stort sett er i kategorien Topp-10. Hvis de ikke lånes ut, blir de fjernet.

Menn i flertall

Inntrykket jeg satt igjen med, var at dette biblioteket ble brukt til alt annet enn bøker, eller utlån av musikk for den saks skyld. Vi fikk høre om et bibliotek der forretningsfolk fant seg en ledig plass og hadde videokonferanser på egne datamaskiner, folk spilte inn egen musikk i lydstudio,

Frisk finne. Heikki Marjomaa fortalte om suksessen til Bibliotek 10 i Helsingfors. Ved siden av utlån av musikk og bøker, fungerte biblioteket som et kultursenter med mange tilbud.

musikere brukte lydtette øvingsrom, du fikk låne utstyr for å overføre film fra vhs til dvd, delta i Grand Prix karaokekonkurranser og mye, mye mer.

Dette biblioteket, med noe av verdens lengste åpningstider, hadde også en kundegruppe som nok skiller seg fra den gjengse bibliotekbruker. 60 % var i alderen 15-30 år, og 60 % var menn! Biblioteker som kan skilte med et flertall av mannlige brukere, er nok få. Unntaket må i så fall være fengselsbibliotekene.

Er dette framtida for det fysiske biblioteket i en digital verden? Et bibliotek som er et kultursenter, som driver med alt mulig, men der utlån av bøker og musikk tross alt ligger i grunn? Ifølge Marjomaa er Bibliotek 10 en suksess i Helsingfors. Det kan det sikkert bli også i større norske byer, men kan bli vanskeligere å forsvare i de mindre kommunene. Hvis biblioteket ikke lenger har

en «egen» samling, hvorfor skal kommunepolitikerne da prioritere bibliotekarlønn og leie av lokaler, når eldrebølgen slår inn over stramme budsjett? Boka lånes jo via nettet uansett.

Bibliotekarens rolle

Selv om fremtida for det fysiske biblioteket kan se dystert ut, var seminardeltakerne likevel optimistiske på bibliotekarenes vegne. Ikke minst for skolebibliotekarene. Hvis vi får en sentral database over digitale bøker, vil en tilgang til den være en revolusjon for skolebibliotekene og skolebibliotekarene.

Det ble også lagt vekt på nytten av en bibliotekars styrke: å finne rett bok til rett person. Databaser over e-bøker blir som en enorm varekatalog, og akkurat som i googlesøk, må en søke riktig for å finne de relevante treffene. Rett bok må komme fram på første søk. Ingen leser

googletreffene på side 2. Her vil bibliotekarene kunne få en viktig funksjon. Men hvor mange de blir, og hvor de skal jobbe, det fikk vi ingen svar på i denne omgang.

Seminardeltakerne besto av:

- Svein Arne Tinneland, leder i Norsk bibliotekforening
- Vigdis Moe Skarstein, nasjonalbibliotekar
- Ivar Tronsmo, forlegger og bokhandler
- Morten Jørgensen, forfatter
- Heikki Marjomaa, bibliotekar fra Bibliotek 10 i Helsingfors
- Jonas Svartberg Arntzen, som presenterte prosjektet Nasjonal portal for utlån av e-bøker ved Drammensbiblioteket
- Anne Oterholm, programleder
- Einar Økland, seminarpoet

Ut med finger'n. Det er på tide å slippe e-bøkene ut av serverne til de norske forlagene, mener kronikkforfatterne.

Slipp e-bøkene ut!

Det har i det siste vært mye oppmerksomhet rundt norske e-bøker. Manglende avtaler med forlag og opphavsrettsinnehavere, samt et nei til momsfristak fra Finansdepartementet har gjort at de norske e-bøkene foreløpig ikke slipper ut fra forlagenes servere.

Knappt har vi sett maken til et større engasjement i den norske bokverdenen. Forfattere, forlag, bibliotek, journalister og norske

lesere - alle har vi vært opptatt av hva den norske e-boka vil gjøre med bokmarkedet. At markedet er overmodent for norske e-bøker skjønner vi når vi allerede i Dagbladet 5. mai 1999 kunne lese:

"Hvorvidt norske bokhandlere og forleggere planlegger å importere den elektroniske boka og legge den ut for salg, samt å gjøre norske titler tilgjengelig via dette formatet, er foreløpig usikkert. Einar J. Einarsson, direktør i den norske Bokhand-

lerforening sier at bokhandlerbransjen stiller seg åpen til den elektroniske boka, og mener at den høyst sannsynlig kommer til å fungere som et supplement til den fysiske. - Men skal forlag og bokhandlere tørre å satse på dette, må de rettighetsadministrative løsningene bli så tilfredsstillende at problemer med piratkopiering av bøker blir løst, sier Einarsson".

Hva har skjedd siden dette stod på trykk for 11 år siden?

Av Sissel A. Dahle, Elisabeth Haug, Helge Risvand, Sølverget, Stavanger bibliotek og kulturhus

Lite når det gjelder norske e-bøker. Riktignok har Nasjonalbiblioteket og prosjekt Runeberg digitalisert og gratis tilgjengeliggjort en del av det som har falt i det fri i forhold til Åndsverksloven. Men de nye, norske e-bøkene finnes det kun en håndfull av. Internasjonalt har salget av engelskspråklige e-bøker eksplodert, og flere og flere land har fått til avtaler om rettighetsadministrative løsninger. Det er også utviklet gode løsninger for utlån både av e-bøker, lydbøker, musikk og film via bibliotekene.

E-bøker som bibliotektilbud

Bibliotekene har lenge ventet på de norske e-bøkene, og spesielt på en nasjonal løsning for gratis utlån av disse. En norsk leverandør har lenge hatt en teknisk løsning klar, men uten bøker å tilby, er lanseringen satt på vent.

Internasjonale leverandører banker nå på og vil inn på det norske markedet. Buskerud fylkesbibliotek har i lengre tid arbeidet med et prosjekt med utlån av e-bøker, og vi ser frem til den varslede lanseringen og utprøvingen de vil gjøre i sitt fylke i oktober.

I Rogaland har et konsortium på 8 bibliotek forsøkt å få til en avtale med en markedsledende leverandør på engelskspråklig materiell. Men internasjonale leverandørers prisstruktur og modeller er ikke egnet for norske forhold, og med det juridiske rammeverket ikke helt på plass, har det vært vanskelig å få til en avtale. Det er derfor viktig at bibliotekverdenen samler ressursene og får til en nasjonal løsning.

Forlagene og forfatterne er naturlig nok bekymret for det økonomiske aspektet. For hvem vil kjøpe e-bøker når man kan låne dem gratis via biblioteket? Vi vil selvfølgelig forholde oss til

opphavsrett og vederlagsordninger slik vi gjør i dag. Det er avgjørende at lovverket vårt er oppdatert, og at opphavsretten kan håndheves også i den digitale verden. Ingen er tjent med at forfatterne får redusert sin inntjening. Heller ikke at de ikke har norske publiseringskanaler. Men undersøkelser fra både USA og vårt naboland Sverige viser at *utlån* av e-bøker ikke har ført til nedgang i salg av e-bøker. Tvert i mot har bibliotekene vært en markedsføringsarena, slik vi også er det på andre medier.

Krigere og veiledere

Da lydboka kom for en god del år siden ble det spådd bokas død. Da internett var i startfasen skulle vi bli et papirløst samfunn. Ved e-bøkens inntog har bibliotekene blitt spådd å bli redusert til varmetuer.

Biblioteket har alltid vært et levende, nøytralt møtested, med mange tilbud og tjenester. Stavanger bibliotek har lenge hatt et ønske om også å være et digitalt møtested, der lånerne kan nå våre tilbud fra der de til enhver tid befinner seg.

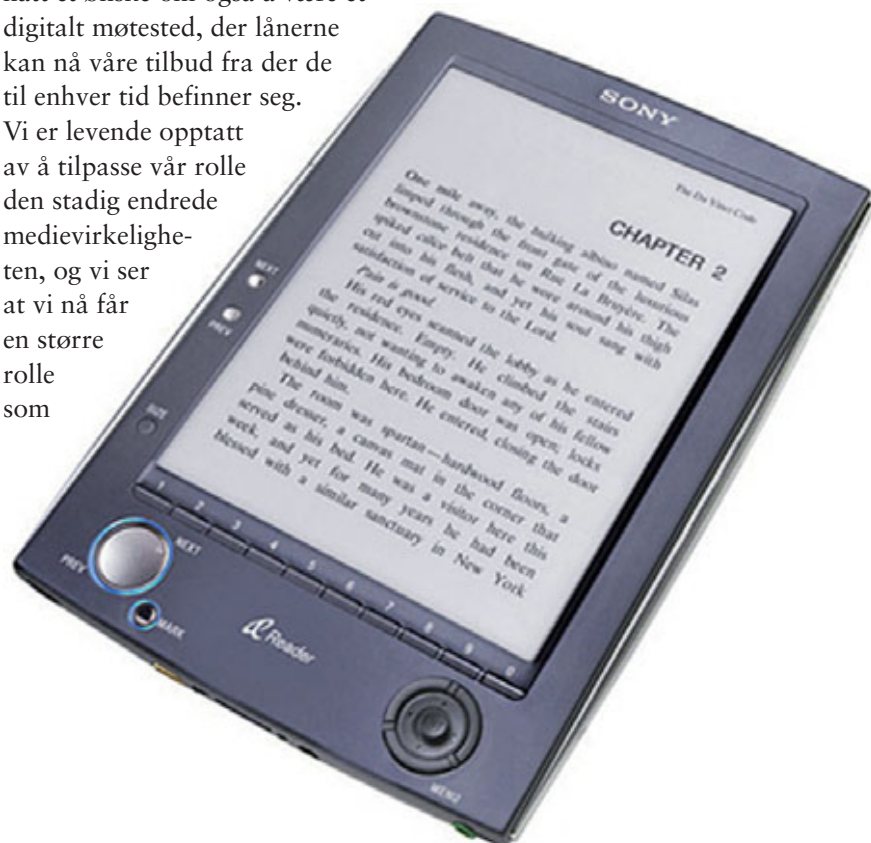
Vi er levende opptatt av å tilpasse vår rolle den stadig endrede medievirkeligheten, og vi ser at vi nå får en større rolle som

markedsførere og veiledere - spesielt på nye medier.

Der bibliotekarene før ble betegnet som "gartnere i den digitale hage", må vi nå stå frem som både "Kunnskapens krigere" og "Digitale veiledere". Bibliotekene har lang erfaring med å organisere elektroniske ressurser. Vi ivrer nå også etter å legge til rette gode portaler for e-bøker. Vi har digital kompetanse vi ønsker å dele når det gjelder de til enhver tid tilgjengelige formater og plattformløsninger.

Nå venter vi på at forlagene skal slippe de norske e-bøkene fri. Og vi forventer at Nasjonalbiblioteket og de politiske beslutningsmyndigheter i samarbeid med bibliotekforeninger, forlag og forfattere kommer frem til en avtale for alle involverte parter.

Vi imøteser utlån via en nasjonal portal, og en innkjøpsordning av e-bøker på lik linje med trykte bøker.

Et leksikon for varig visdom

Skal nettversjonen til Store norske leksikon (SNL) ha en fremtid, må det nytenking til. Kampen mot Wikipedia om å være først ute med siste faktanytt, er en dømt til å tape.

Tema for årets litteraturfestival i Stavanger, **Kapittel 10**, var hukommelse. Hva er da mer naturlig enn å diskutere vår kollektive hukommelse, som en kunnskapssamling et autorisert leksikon kan sies å være.

Med utgangspunkt i sitt essay «En ny kunnskapsorden. Tilbake til fremtiden med Store norske leksikon», publisert i tidsskriftet **PROSA** i oktober, startet litteraturforskeren Helge Jordheim debatten. Til daglig er han faglig leder for det tverrfaglige forskningsprogrammet **KULTRANS** ved Universitetet i Oslo.

Taper mot Wikipedia på tid.

– Er informasjon det samme som kunnskap? spurte Jordheim. Han siktet til kulturminister Anniken Huitfeldt som sa nei til å overta Kunnskapsforlagets leksikondatabase. Begrunnelsen hennes var at vi allerede kan hente inn informasjon på internett, ikke minst på Wikipedia. Et kronargument var at informasjon som ikke er oppdatert, har begrenset verdi. Altså er det ikke bruk for SNL.

Spørsmålet som ble reist mellom bokhyllene på Sølvberget var: Er kunnskap det samme som informasjon som oppdateres kontinuerlig? Eller er det noe annet, noe mer?

Wikipedia har mange fordeler. Jordheim har også sansen for dette overflødigshornet med fakta, og fortalte at han bruker det aktivt selv. – I teorien kan Wikipedia samle all kunnskap i verden, sa han.

Den kjappe oppdateringen er en annen styrke med Wikipedia. Jordheim nevnte eksempelet med at det ikke tok mer enn 35 minutter fra Torrence Tate jr. ble tildelt Abelprisen i matematikk, før dette var blitt oppdatert på Wikipedia. Dette vil SNL aldri kunne konkurrere med. Men igjen, er oppdateringen av Tates Abelpris et eksempel på kunnskap? Noen vil nok heller kalle det en nyhetssak. En streben mot et slags «leksikon live» anser ikke Jordheim som SNLs fremtid. Det greier VG og Dagbladet, og ikke minst Wikipedia, mye bedre.

Lytt til Diderot. Jordheim har gått til fortiden for å finne SNLs fremtid. Ikke minst har han hentet inspirasjon fra den franske filosofen Diderot, som på 1700-tallet var en av grunnleggerne av det som regnes som det første franske leksikon: den franske *l'Encyclopédie*. Diderot sa:

«Hensikten med en encyclopedi er å samle kunnskap spredt ut over kloden; å bringe dens generelle system videre til menneskene vi lever sammen med, og videreføre til dem som kommer etter oss, slik at arbeidet fra foregående århundrer ikke vil bli ubrukelig for århundrene som kommer; og slik at våre etterkommere, bedre utdannet enn oss selv, vil også bli bedre og lykkeligere mennesker, og at vi ikke skal dø uten å ha gjort menneskeheten en tjeneste.»

– Samspillet mellom fortid, nåtid og framtid, blir i kulturministerens kunnskap redusert til et endimensjonalt nå, sier Jordheim, som en slående kontrast til Diderots syn.

Varig. Helge Jordheim ønsker at SNL skal bli et nettsted for varig kunnskap og noe mer enn et sted for kjappe oppdateringer av fakta.

Tekst og Foto:
Kjetil S. Grønne-
stad, frilansjo-
urnalist

Bibliotekene og "mobil 2.0"

Det meste av hva du kan gjøre på nettet i form av sosiale aktiviteter kan snart alle gjøre fra sin telefon.¹⁾

Denne framtiden er allerede kommet. Den spådde konvergensen mellom data og telefoni er til stede i dag, enten i form av nyere og større smarttelefoner, enkle minibærbare pc-er eller nye hybrider som nettbrett og leseplater (Ipad) og e-boklesere. Felles for dem er at de er styrt av en databrikke, et operativsystem og har internett-tilkopling. Og et meget viktig aspekt er at standardstørrelsen på skjermene på selv de minste mobiltelefonene er blitt større.

Idet denne artikkelen sendes til trykking spekuleres det på om Facebook kommer til å lage sin egen mobiltelefon. Bare spekulasjonene om en egen Facebook-telefon viser hvor langt sammenmeltingen mellom internett, sosiale medier og mobiltelefoner har kommet. Ett annet utviklingstrekk er spådommene om at mengden av informasjon over internett vil synke dramatisk om den ikke er mobilvennlig.

Om ABM-u-rapportens konkrete forslag har gitt noen resultater, er ukjent for meg. Derfor vil jeg kun ta utgangspunkt i dagens eksisterende muligheter - som ikke er spesielt utviklet for bibliotek. Spørsmålet man kan stille nå, er hvordan dette vil påvirke bibliotekenes tjenester og hvilke sosiale/

digitale tjenester vi skal satse på. I tillegg blir det en generell oversikt over de forskjellige tjenestene.

Argumenter

Det gamle mantraet er at "man skal være til stede i alle kanaler der brukerne til enhver tid er". Et argument imot er mangel på ressurser og muligheten til å opprettholde kvalitet samtidig på alle stedene.

Det andre argumentet er kanskje ikke lenger like relevant. Funksjonen "klipp-og-lim" er enkel og burde bety at det er tilstrekkelig å skrive "saken" en gang. I tillegg har

alle kanalene (Facebook, blogg, Twitter, SMS, Chat) enkle brukergrensesnitt. Kan man først benytte en kanal, skulle terskelen for å beherske de andre kanalene være overkommelig. Det er enkelt å ta i bruk flere av de sosiale mediene og de er enkle å vedlikeholde.

Det tredje argumentet er at de eldre ikke er på de sosiale nettverkene. Det stemmer ikke lenger. Nyere undersøkelser viser at hver femte person over 70 år bruker Facebook, Twitter eller YouTube. Over en tredjedel av de over 50 år benytter sosiale medier.

Bibliotekenes 2.0-ønsker

Bibliotekene ønsker to ting: Å markedsføre og formidle sine tilbud, og kommunikasjon med og tilbakemeldinger fra brukerne. La oss se nærmere på de enkelte verktøyene.

Blogg: Det verktøyet har bibliotekene brukt så lenge nå at det kan kalles det tradisjonelle verktøyet. For mange bibliotek har det vært den første snublen inngangen til web 2.0-verdenen. Og det har gitt mange ett godt grunnlag

¹⁾ Sitatet er hentet fra ABM-utviklingsrapport "Mobile og sosiale teknologier". Under ett sitat fra kapittel 5.2: Fremtiden – trender rundt mobile teknologier: konsekvenser for abm-sektoren

for å ta i bruk andre og flere web 2.0-tjenester.

Veksten i antall blogger generelt (og blogger av bibliotek) avtar. Bloggenes død har vært kunngjort mange ganger, men det er fortsatt liv i bloggen som ett verktøy. Det må bare brukes rett.

Hvilke fordeler har en blogg gitt oss i forhold til de tradisjonelle hjemmesidene? Fleksibilitet; integrering med lyd, bilde og film; mulighet for kommunikasjon med og kommentarer fra brukerne (interaktivitet); RSS (de

podkaster, prosjekter, litteratur, barn- og ungdom. Men den tradisjonelle bibliotekbloggen som dekker alle aspekter av bibliotekets tilbud, kan være en døende sjanger.

Ett annet aspekt er at biblioteket kan bruke bloggen til lengre artikler - gå i dybden på enkelte saker - enn man kan gjøre på mikrobloggingstjenesten Facebook og Twitter. På begge disse verktøyene finnes det enkle funksjoner for å henvise videre for mer informasjon på en blogg eller hjemmeside. Alternativt å henvise til Facebook fra ett blogginnlegg.

fagkunnskap innen sine områder og de profesjonelle innen nyhetsformidling som dominerer på Twitter. Det er i ferd med å endre seg fra å være et sosialt nettverk til å bli en nyhetsformidler. Twitter er også den raskest voksende søketjenesten på nett. Best effekt av verktøyet får antagelig bibliotekene ved å benytte det til å sende ut korte meldinger som henviser til ytterligere informasjon på hhv. blogg, nettside eller Facebook.

Chat: Denne formen for direkte kommunikasjon er vurdert til å ha høy nytteverdi for både kommunens innbyggere og kommunen selv og passer godt på mobiltelefoner.

Men det er urealistisk for enkelte

bibliotek å tilby denne tjenesten selvstendig. Det hadde vært spennende å se folkebibliotek som hadde integrert ett chat-tilbud i ett felles kommunalt tilbud. Og det er ingen tvil om at den nasjonale tjenesten Biblioteksvar trenger kompetansen fra flere deltagende bibliotek.

SMS: Hva definisjonen av «Mobil 1.0» er, er det nok ingen som har. Men det bør omfatte den forholdsvis enkle måten alle bibliotekene burde ha kommunisert med sine brukere på: Enkel fornyelse og søk i katalogene og generelle henvendelser. Noen

Twitter: På mange måter er Twitter perfekt. Det har en lav terskel for mikroblogging og interaktivitet. Den er enkel å opprette og vedlikeholde og poste. Twitter passer godt på de håndholdte enhetenes relativt små skjermer. Men verktøyet har dårlig støtte for bilder og film. Det største problemet er kanskje at kommentarene er offentlige og som en annen tvitrer så treffende sa det: «Get a room». Å føre en «samtale» er vanskelig.

Twitter er Norges 18. mest besøkte nettsted. Men likevel er det «bare» 107.000 nordmenn som er registrert med egne profiler. Ett uttrykk er at «ingen på Tveita tvitrer». Undersøkelser viser at det er personer med

«yngre» i hodet abonnerer på nyheter, de søker ikke etter den).

Nå har de tynge publiseringsløsningene (CMS) for nettsider tatt inn over seg de fleste av disse verktøyene. Flere bibliotek har forlatt den tradisjonelle nyhetsbloggen. Tidligere var kommentarer på blogg den laveste terskelen for brukerne å legge inn kommentarer. Nå har mikrobloggingen på Facebook og delvis Twitter overtatt den rollen. Selv om skjermstørrelsen på de håndholdte enhetene er økt i det siste, er ingen av de store bloggverktøyene godt tilrettelagt for lesing på slike skjermer.

Betyr det at bibliotekene skal legge ned sine blogger?

Ja, hvis kommunens nettside nå dekker de fleste og viktigste funksjonene man ønsket da man opprettet en blogg. Inntil da er blogg fortsatt en god løsning. Spesielt hvis man ønsker å snevre inn tilbudet til spesielle målgrupper og temaer er det fornuftig med det man kan kalle nisjeblogger. Eksempler her er

bibliotek har begynt med eksterne SMS-løsninger, men få har det fullt integrert i sine biblioteksystemer. Her har alle både bibliotekene og leverandørene et ansvar for å skape fortgang i prosessen. En lovende tjeneste er moBibl fra Libriotech som tilbyr søk i bibliotekataloger på iPhone og mobiler med Android-operativsystemet.

Facebook: En opptelling i mai i år viste at mer enn 160 norske biblioteker har tatt i bruk Facebook og opplevd mange av fordelene med dette verktøyet. Hva er så styrken og fordelene for brukerne? Det er der folket er: 2,4 millioner nordmenn. Og de fleste bruker det hyppig. Man kan nesten si at Facebook er synonymt med internett for tiden. «Alle» bedrifter og institusjoner er til stede. Ikke dårlig for et nettsted uten egenprodusert innhold. Det er brukerne som skaper verdiene på Facebook.

Tjenesten er også svært godt tilrettelagt for de håndholdte enhetenes mindre skjermer. Det er like enkelt, om ikke enda enklere, enn å sende SMS-meldinger. Det betyr at terskelen for mikroblogging er veldig liten. Tusenvis av nordmenn «blogger» på Facebook. De ville ikke ha gjort det ellers.

I tillegg har Facebook med sine sider og grupper skapt inntrykk av at man er i et «lukket og trygt» rom. Dermed er terskelen for å gi tilbakemeldinger mye mindre enn på det «offentlige» internettet (jfr. blogg). Dette med «lukket rom» er en sannhet med modifikasjoner, men inntrykket av det er det viktigste.

At terskelen for å gi kommentarer er svært lav passer hånd i hanske med bibliotekenes

ønske om kommunikasjon med sine brukere. Stadig flere tilbakemeldinger og eventuelt senere brukerskap innhold, er noe av det mange bibliotek ønsker.

Viktig med retningslinjer

Mange brukere oppfatter det som naturlig at man på sitt eksisterende sosiale nettverk (Facebook) også får den informasjonen man trenger fra bibliotekene om arrangementer, nyheter, lesetips og liknende. Her har man integrert kommunikasjon direkte med biblioteket. Facebook (og Twitter) er øyeblikksmedium som passer for enkle beskjeder og passer de yngre gruppene som «konsumere» fortløpende informasjon.

Til bibliotekets fordel er også at det er enkelt å opprette en Facebook-side og å vedlikeholde den. Noen ressurser til «overvåking» må påregnes, men ikke mer enn at det skulle være overkommelig. Integrasjon mot film, bilder og andre verktøy som Twitter og blogger, er også meget bra.

Men bibliotekene må huske på at Facebook

har regler som gjør at alt man legger ut

på deres sider blir Facebooks eiendom og kan senere benyttes i deres markedsføring. Man bør tenke gjennom dette. Jeg ser ingen grunn til at bibliotekene skal ta enklere på Facebook enn når det gjelder å opprette blogger: Fastlå en hensikt med å

ta i bruk verktøyet, sett av ressurser og lag retningslinjer for å videreføre tjenesten på ett høyt kvalitativt nivå.

Oppsummering

Ha fokus på tilbudet rettet mot mobiltelefoner med begrenset skjermstørrelse. Vær bevisst at det er ett øyeblikksmedium når du vurderer hvilke sosiale kanaler du skal ta i bruk for å markedsføre bibliotekets tilbud og ha en interaktiv kommunikasjon med dem.

Hvis kommunens nettløsning ikke dekker dine behov, er en blogg en fornuftig løsning. Alternativt kan du opprette nisjeblogger. Alle bibliotek bør satse på Facebook og Twitter. Meld dere inn i Biblioteksvar eller undersøk mulighetene for felles chat-tjeneste med resten av kommunen. Og kryss fingrene for at noen, enten det er systemleverandørene eller en kommersiell aktør, kommer med løsninger for fornyelser og søk i katalogene våre som fungerer godt på mindre skjermer og ved hjelp av SMS.

En versjon av artikkelen med kilder finnes på www.bokogbibliotek.no

Folkevandring til Nederland

Et første grep er tatt for å samle brikker til bildet av modellbiblioteket.

1. oktober tikket det inn en mail på Biblioteknorge, som fortalte at 45 bibliotekledere fra Kristiansand i sør til Kirkenes i nord har vært på studietur til Nederland som en del av arbeidet rundt utvikling av modellbibliotek. Turen var i regi av Nasjonalbiblioteket og gikk til de utvalgte bibliotekene i Almere, Amsterdam, Lelystad og Delft. Tidligere har fylkesbiblioteksjefene vært på tilsvarende tur.

Formålet med studieturen var å hente inspirasjon og kunnskap fra nederlandske bibliotek som prøver ut nye modeller for bibliotekdrift ved utradisjonelle løsninger i nye bygg, i markedsføring av tjenester og tilbud og nye arbeidsmetoder. Hvilken overføringsverdi har dette for norske forhold og hva kan vi lære når det gjelder planlegging og utvikling av bibliotekene for framtiden, var et av spørsmålene deltakerne diskuterte over nederlandske pannekaker.

Nasjonalbiblioteket (NB) har ikke konkludert med at det blir flere slike studieturer. Kanskje ikke rart da dette må ha kostet atskillige hundretusener. Men ifølge statsbudsjettet for 2011 vil regjeringen bidra til et kvalitets- og kompetanseløft i bibliotekene gjennom utviklingstilskudd og modellbibliotek og bruk av ny teknologi. Her kan slike seminarer og studieturer være blant de aktuelle virkemidlene, får vi opplyst fra NB.

2011 i eit nøtteskall

Statsbudsjett 2011: Regjeringa ønskjer at løyvinga til bibliotek og innkjøpsordningar blir auka med til saman 6 millionar kroner i 2011. 2 millionar kroner skal brukast til ei ny innkjøpsordning for dataspel.

1 million går til styrking av innkjøpsordninga for ny, norsk skjønnlitteratur for barn og unge gjennom Norsk Kulturråd. I framlegget frå regjeringa går 154,9 millionar kroner til litteraturformål under Norsk kulturfond.

Nasjonalbiblioteket har ansvar for å gjennomføre ein nasjonal bibliotekpolitikk og utvikle biblioteka som aktuelle samfunnsinstitusjonar. Etter omorganiseringa av bibliotekfeltet har Nasjonalbiblioteket òg fått ansvaret for vidareutviklinga av folkebiblioteksektoren og oppfølging av Leseløftet. Folkebiblioteka som møteplassar og bibliotekarane som fagfolk og formidlarar er sentrale i lesesatsinga.

Nasjonalbiblioteket får 3 millionar kroner til

Stor tro. Hun ser liten ut der hun står, men kulturminister Anniken Huitfeldt har sto tro på bibliotekene (Foto: Odd Letnes)

si digitaliseringssatsing, medan løyvingar på 10 millionar kroner til leseløft, bibliotekutvikling og kompetanseutvikling blir lagt til Nasjonal-

Da pensum ble *trendy*

Universitetsbibliotekenes eksperimenter med pensum på lesebrett og "padde" treffer tidsånden.

Er det en nyhet at studenter anno 2010 ikke leser pensum på papir? Det ser faktisk slik ut. De siste månedene har tre universitetsbiblioteker i Norge satt i gang forsøk med å tilby pensum på lesebrett og iPad til studenter på utvalgte kurs. Medicinteressen har vært overraskende sterk med brede oppslag i store aviser og tv-team på besøk, selv før studentene har kommet i gang med lesingen.

Åpenbart har bibliotekene vadet midt ut i en ny, dynamisk fase i digitaliseringens utvikling - akkurat idet overgangen fra lesing på papir til digitale verktøy virkelig skyter fart. Bibliotekarene bak de tre initiativene forteller ganske samstemt om fire ulike begrunnelser for å sette i gang prosjektene: De ønsker å markedsføre sine elektroniske tilbud, ikke minst ebøkene; pensum på lesebrett gjør hverdagen enklere for studentene; de vil finne ut hvordan ny teknologi påvirker studievevaner og læring; og forhåpentlig kan e-pensum gi miljøgevinst fordi utskriftslysten dempes.

- Vi ville begynne på en prosess, blant annet med å undersøke hvordan studentene ser på dette, og lærerne på de ulike studiene, sier prosjektleder og universitetsbibliotekar Birgitte Kleivset ved Universitetet i Agder (UiA).

Populær dings

I Kristiansand delte de i sommer ut Amazons Kindle DX til

studentene på et sommerkurs i europeisk integrasjon. De første reaksjonene var positive, inspirert av det elektroniske blekkets egenskaper: Her kunne man lese pensum ute i sørlandssommeren! En spørreundersøkelse biblioteket gjorde blant studentene etter avsluttet kurs viste at 15 av 18 studenter hadde brukt lesebrettet utendørs ofte eller av og til. Tre fjerdedeler syntes Kindle DX egnet seg godt eller veldig godt til å lese artikler på (se figur).

NTNU var først ute med sitt forsøksprosjekt. Seks studenter på to ulike studier fikk i vår utdelt lesebrett (ulike produkter basert på elektronisk blekk - E Ink) med pensum. Tilbakemeldingene var varierte. Å skrive egne kommentarer til dokumentene ble opplevd som tungvint. Navigering fram og tilbake i teksten var det også en del å utsette på.

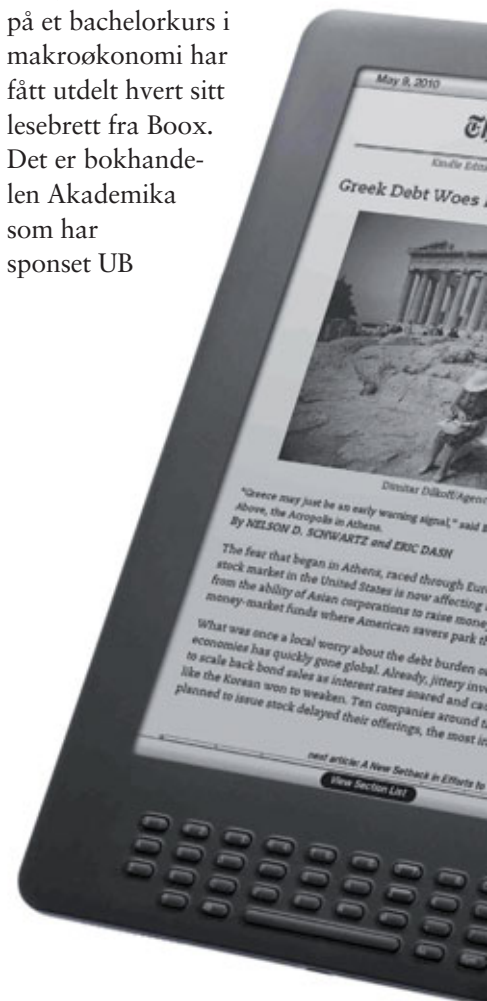
- Men de syntes det var veldig praktisk å ha alt tilgjengelig hele tiden i en liten dings. At det er lett å laste ned dokumenter til lesebrettet er også viktig for folk, sier bibliotekar Katrine Aronsen ved NTNU.

Løpende evaluering

Evaluering av og forskning på de ulike forsøkene foregår nærmest i realtid, noe som virker som en åpenbar styrke ved prosjektene. Markedet for lesebrett og "padder" er i rivende utvikling, og mange leverandører vil lansere konkurrenter til iPad i nærmeste framtid. Det gjør det viktig å få

ut evalueringsresultatene før verden har forandret seg for mye.

UB ved Universitetet i Oslo kom senest i gang av de tre, men går ut med større prosjekter. I Oslo har 40 masterstudenter på geologi i høst fått pensum på iPad, mens 30 studenter på et bachelorkurs i makroøkonomi har fått utdelt hvert sitt lesebrett fra Boox. Det er bokhandelen Akademika som har sponset UB

med lese-duppedittene. For øvrig kommer prosjektmidlene fra institusjonene selv.

UiO-studentenes erfaringer saumfares fra flere faglige synsvinkler. Blant annet skal informatikkstudenter følge

Av Olav Anders Øvrebø, frilans-journalist

prosjektene underveis, forteller overbibliotekar Live Rasmussen ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultetsbibliotek. Det skal arrangeres en workshop i løpet av høsten hvor "forsøkskannene" blir intervjuet og besvarer spørreskjemaer, og lærerne vurderer effekten av lesebrett på gjennomføringen av kurset.

Rettigheter

IPad ble valgt på geologikurset på grunn av dette fagets innslag av kart og grafikk. Økonomistudentene tester Boox, som i likhet med Kindle er basert på elektronisk blekk. Dette er også et aspekt

hendig format. Det spørres hva studentene legger mest vekt på - den "skinnende paddens" multimediamuligheter eller det elektroniske blekkets papir-imiterende grensesnitt.

Noen av forsøksstudentene får hele pensum ferdig innlastet på brett eller "padde", mens andre må nøye seg med deler. Dette berører den kanskje største utfordringen for bibliotekene på veien mot heldigitale pensumtilbud: Rettighetsklareringen. Digitaliseringen gjør her en allerede vanskelig oppgave enda mer intrikat.

- Det er et komplekst felt. Vi føler nok at tjenestene vi kan tilby i stor grad blir begrenset av opphavsrett, sier universitetsbibliotekar Arthur N. Olsen ved UiA.

Til det første prosjektet ved NTNU kontaktet biblioteket hver forfatter direkte for å klarere rettighetene, forteller Katrine Aronsen. Før høstens prosjekt deltok fagansvarlig lærer i utvalget av pensum, slik at det ble tilpasset til digitalt materiale som var fritt tilgjengelig i utgangspunktet eller som biblioteket allerede hadde rettigheter til.

Rettighetsklarering og prising av e-pensum er et felt hvor alle må prøve seg fram, også forlagene.

- Dette er et nytt landskap for utgiverne. Forretningsmodellene er mildest talt uklare, sier Live Rasmussen.

Samler ferfaringer

Utgiverne er opptatt av de klassiske problemene ved digital distribusjon, som faren for at materialet blir spredt videre av studentene. I Oslo har alle studentene måttet skrive under en kontrakt der bruksbetingelsene er regulert.

Spørsmålet er hvordan strenge betingelser vil virke inn på studentenes opplevde nytte av e-pensumet. Mange har vent seg til å kunne flytte filer enkelt mellom forskjellige verktøy som PC og smarttelefon, og ha kontinuerlig tilgang via «nettskyen». Det er naturlig å tenke seg at "brettet eller .padden" her bare føyes til, "lik at man går fr" .alt på ett brett" til .alt overalt, alltid". Men hva skjer om utgiverne vil avskjære denne muligheten?

Alle UB-ene er klare på at eksperimentene er nettopp det, og ikke ferdige konsepter. Modellene som er valgt har i hvert fall ett aspekt som ikke vil bli videreført: Universitetene kan ikke sponse alle studenter med digitale verktøy. Etter hvert vil trolig slike duppeditter bli en del av studentens standardutrustning.

- Vi kan ikke bære slike prosjekter i stor skala. Det vi gjør nå vil gi universitetene grunnlag for å diskutere hvordan vi skal organisere oss videre, sier Live Rasmussen.

ved UB-enes forsøksvirksomhet: Lesebrettene og iPad har ikke så mye mer til felles enn et

Lesebrettforsøkene	Periode	Antall stud.	Verktøy	Fag
NTNU	vår 2010	6	Kindle, Kindle DX, iRex, Sony	Arkeologi, Prosessteknikk
NTNU	høst 2010	14*	iPad/Kindle	Pedagogikk
UiA	sommer 2010	20	Kindle DX	Europeisk integrasjon
UiA	høst 2010	11	Kindle DX	Samfunns-kommunikasjon
UiO	høst 2010	30	Boox	Makroøkonomi
UiO	høst 2010	40	iPad	Geologi

* Antallet kan øke i løpet av semesteret

Gir studenter gratis iPhone

Universitetet i Leeds i England har gitt mer enn 500 medisinstudenter hver sin iPhone, der de kan laste ned medisinske tekster fra e-bøker. Universitetet, som mener det gir den beste medisinske utdanningen i Storbritannia, vil også bruke telefonene til å holde kontakt med studentene når de er ute i praksis.

Telefonene gir øyeblikkelig tilgang til de viktigste medisinske håndbøkene. Studentene vil også kunne hente inn medisinske opplysninger når de arbeider på sykehus. Dermed vil de ha tilgang til relevant medisinsk informasjon når som helst de måtte ønske det, dag eller natt.

Universitetet sier at en iPhone-løsning, med e-boktilkobling, bare vil koste 380 pund per student. Dette er en brøkdel

av den summen på 50.000 pund i året det koster å utdanne en britisk medisinsk student. Professor David Cottrell, som leder det medisinske fakultetet, sier at studentene nå bokstavelig talt får treningsredskapene og de utdanningsmessige ressursene rett opp i hendene.

Hvis en iPhone blir stjålet, kan informasjonen som ligger der slettes gjennom fjernkontroll. Det vil heller ikke bli lagt inn følsomme pasientopplysninger i materia-

let studentene får tilgang til.

Flere britiske universiteter har begynt å bruke tilsvarende ordninger. University of Central Lancashire i Preston la i fjor inn en applikasjon for nye studenter med kart, informasjon om servicetilbud og om lokale kommunikasjoner.

Ifølge BBC News vil ordningen i Leeds omfatte alle fjerde- og femteårsstudenter. Telefonen må leveres tilbake når studentene er ferdig med studiene.

Bok og Bibliotek

Høsttilbud til nye abonnenter

Tegn abonnement for 2011 nå og få nr. 5 og 6 for 2010 gratis.

Pris

Private: kr 220,-

Institusjoner: kr 270,-

Studenter: kr 150,-

Send mail med nødvendige opplysninger til: odd.letnes@bokogbibliotek.no

Merk mailen «Høsttilbud»

Knut Hamsuns anarkisme

Jeg anbefaler boka «Knut Hamsun, anarkisme».

Foto: Anders B. Wilse. Eier: Nasjonalbiblioteket.

Forfatteren av den nylig utgitte boken *Knut Hamsuns anarkisme* (Kolofon forlag), Arvid Nærø, er litteraturviter og kritiker, og har tidligere utmerket seg som Ibsen-viter. Han har også gitt ut boken *Den politiske Ibsen – med studier i Henrik Ibsens anarkisme* (2008), samt flere artikler om ham. Vi kan derfor gå ut ifra at han er kjent med å se forfattere i lys av politiske retninger, og det er interessant å se norske forfattere i forhold til en såpass radikal retning som anarkismen.

Anarkisme som ideologi. Det kan være flere måter å definere anarkisme på, men hovedsakelig er det en politisk og filosofisk retning som går ut på å fjerne alle former for maktstrukturer. Det er forskjellige retninger innenfor anarkisme, noe Nærø tar for seg da han forsøker å finne ut hva slags anarkist Hamsun må ha vært hvis han var en. På tross av retningene er det noe som går igjen i anarkismen, nemlig troen på individualiteten og individets frie vilje og enkeltindividets kraft som bryter

ned utviklingstendensene i samfunnet.

Bokens formål. Det er ikke til å komme unna at Hamsuns personlighet har fått vel så mye oppmerksomhet som bøkene. Han har blant annet blitt kalt en "revolusjonær individualist" og en "anarkist".

Som Nærø sier selv: "Jeg har i min bok tatt utgangspunkt i denne karakteristikken av dikterens virksomhet som samfunnskritiker og forsøkt å forstå hva "revolusjonær

Av Anders Brenno, student ved Bibliotek og Informasjonsvitenskap, Høgskolen i Oslo

individualist” og ”anarkist” betyr i Hamsuns tilfelle. Det er en nærmere klargjøring av dette forholdet denne boken handler om.” (s. 7).

Hamsuns anarkisme er egentlig ikke noe nytt tema, ettersom spekulasjonene om hans anarkistiske ståsted har eksistert siden hans levetid, på bakgrunn av hans egne uttalelser i *Fra det Moderne Amerikas Aandsliv*: ”Nævn i Amerika Ordet Anarkisme - og en mand med almindelig amerikansk Gennemsnits dannelse vil øjeblikkelig korse sig. (...) At Anarkismen er en videnskabelig Teori, en Lære, som endog næsten forstandige Folk bekender sig til, begriber han ikke” (s. 96). Men det er nettopp det alt har vært: spekulasjoner. Det Nærø gjør er å belyse disse påstandene og gå dypere enn hva mange andre har gjort før ham. Nærø vil kaste lys over påstander om en hamsunsk anarkisme og over det budskapet romanene og diktingen hans har hvis det ses fra et anarkistisk ståsted.

Det alle har hørt før. Han refererer kort til det de fleste Hamsun-vitere vet (men uten å utdype det som ”alle” har hørt før). Det ikke bare nytt stoff i denne boken, og man må absolutt ikke være en grundig Hamsun-kjenner for å ha glede av boken. Men det kan være givende for leseren å ha kjennskap til i hvert fall noen av bøkene hans og også hans person for å få et utbytte av den. Det er selvfølgelig mange referanser til bøkene, og leseren kan få aha-opplevelser når boken refererer til anarkistiske trekk ved Hamsuns hovedpersoner, f.eks. Nagel i *Mysterier* (1892). For dem som ikke kjenner så godt til romanene

eller trenger en oppfriskning av hukommelsen, oppsummerer Nærø samtlige av romanene, hvor hovedinnholdet og bøkens forbindelse med det anarkistiske legges frem og forklares i egne kapitler. Nærø mener at vi gjennom romanene kan forstå noe av det Hamsun mente politisk og personlig. Han analyserer karakterene i bøkene og bøkene i det hele tatt for å forstå Hamsuns kunstneriske og politiske holdninger, om han var ”høyre” eller ”venstre”, og dermed belyse hans eventuelle anarkistiske ståsted. Men det er vinklingen med hensyn til romanene som er mye av denne bokens styrke.

Humbug og Mysterier. Noe som særlig går igjen i Nærøs refleksjoner over hovedpersonene, er vandrertypene. For å sitere Nærø: ”Nøkkelen til forståelsen av Hamsuns samfunnskritikk og anarkistiske tenkning om samfunnet ligger i vandrerfiguren” (...) ”Utrettelige er de i sin iver etter å avsløre tidens ”humbug” for å skaffe plass til den sanne makt, de egentlige verdier eller de høyeste filosofiske prinsipper.” (s. 112).

I *Mysterier* viser han hvordan det indre sjelsliv, det irrasjonelle og det anarkistiske ved hovedpersonen bunner i ønsket om å avdekke ”humbugen” i samfunnet og blant menneskene. Hovedpersonen Nagel representerer den individuelle kraften som søker noe mer enn det borgerlige kvasilivet. Nagel selv er et mysterium da han er full av motsigelser og merkelige innfall som forvirrer karakterene og tidvis truer dem da han forsøker å avsløre dem, selv om de tilsynelatende ikke har noe å skjule. Nagel påberoper en egen rett, ”av en subjektiv opplevd sannhet som skal erstatte

bedraget og humbugen.” (s. 45).

Nærø gir utførlige tolkninger av symbolikken i Hamsuns romaner og sammenhengene mellom bøkene. Dette gjør han på en veldig klarsynt måte, nær sagt imponerende med tanke på at romanene er tunge, og symbolene er vage og vanskelige å tyde. For dem som ikke er så godt kjent med Hamsuns biografi, er det flere referanser til sentrale hendelser i Hamsuns liv og epoken han levde i, noe som forklares kort i notene. Modernismen og andre litterære retninger er forståelsesrammer, og kjennetegn ved disse retningene blir oversiktlig gjengitt løpende i teksten. Disse ismene er relevante å trekke frem siden det har vært mange vurderinger rundt om Hamsun var realist eller modernist. Dette er også spørsmål som Nærø prøver å belyse.

Anarkistiske uttalelser og hengte menn. For å forstå Hamsun nærmere prøver Nærø å undersøke de historiske begivenheter i hans samtid, særlig hva som skjedde under hans Amerika-opphold (1886-1888). Det var der han fikk sine anarkistiske impulser og inspirasjon, og styrket sin tro på individet. Heymarket-affæren 4. mai 1886 er et eksempel Nærø bruker for å forstå Hamsun, hvor fire anarkister og streikebrytere ble dømt til døden etter en demonstrasjon. Streikende arbeidere demonstrerte for å få 8 timers arbeidsdag. To hundre politimenn gikk til angrep på dem på Heymarket-torget. Åtte anarkister og streikebrytere ble dømt, og fire hengt. Dette er noe Hamsun reagerte på. Han mente, i likhet med mange andre, at det ikke hadde vært nok bevis for at anarkister stod bak bomben. Han skrev at demokratiet fryktet

”de Forbrydelser, der ikke forekommer hver Dag, de, som Hoben er ude av Stand til at begripe, de ideale Forbrytelser. Den blotte Anklage for politisk Forbrytelse [anarkistenes ”oppvigleri”] var nok til at fælde disse syv Mænd.” (syv ble dømt til døden, men fire ble faktisk henrettet) (s. 51). Denne hendelsen og sine meninger har han rapportert i boken *Fra det moderne Amerikas Aandsliv* (1889). Dette verket står veldig sentralt i Nærøs bok og av betydning for å forstå Hamsuns negative syn på det vestlige samfunn, og hvor anarkistiske holdninger kan oppspores.

Nærø tar også for seg grunnene til de reaksjonære synspunktene Hamsun hadde, bl.a. på ”negrene” og opptakten til den holdningen han kom til å utvikle overfor nazistene. Her skriver Nærø uten sympati med Hamsun, men innsikt i disse synspunktene er nødvendig for å forstå Hamsuns anarkisme. Dette med Hamsuns nazisme kommer Nærø tilbake til senere i boken når han tar for seg *Paa gjengrodde Stier* (1949), uten at han prøver å blåse på gnistene etter flammende Hamsun-debatter.

Var Hamsun en anarkist?

Boken er oversiktlig bygd opp og gir leseren et godt innblikk i Hamsuns forhold til anarkismen. Nærø dykker forholdsvis dypt ned i temaet og gjør interessante sammenligninger. Språket er ikke vanskelig å forstå, og han har jevnelige oppsummeringer slik at det ikke blir noe problem for leseren å skjønne hva han vil frem til. Leseren får også opplevelsen av at fortelleren Nærø hele tiden er til stede og tydeliggjør hva han har kommet frem til. Alt forklares på en konsis og oversiktlig måte, og man føler at

alt stoff forfatteren har tatt med i høyeste grad er vesentlig for hva han vil uttrykke.

Boken er utstyrt med gode fotnoter, men leseren kan nok oppleve at det er for mange av dem. Dette kan bli litt slitsomt for dem som er redd for å gå glipp av detaljene, da de vil miste litt av leseflyten. Men fotnotene er plassert nederst på siden, og informasjonen i fotnotene er særs opplysende for dem som vil ha med alle detaljer og kilder til Nærøs referanser.

Jeg følte at jeg fikk et dypere og mer oversiktlig bilde av Hamsuns liv og verk etter å ha lest Nærøs bok, spesielt en større evne til å forstå noen av hans radikale meninger og hva han ville uttrykke gjennom romane. Boken er et godt valg for alle som er interessert i Hamsun, og da ikke bare i forbindelsen med anarkisme. Nærøs analyser ga meg lyst til å lese mer Hamsun. Ikke fordi at jeg da kan forstå hva Nærø faktisk snakker om, for det er ikke noe problem, men fordi Nærø lager spennende koblinger mellom bøker jeg har lest og dem jeg ikke har lest. Slik kan det også fungere for andre. Mange har både nye litterære opplevelser og viktige innsikter å hente i Hamsuns store forfatter-skap.

Kort oppsummert: Jeg vil anbefale Knut Hamsuns anarkisme til alle som synes Hamsun er fascinerende, og jeg vil lese flere bøker av både Hamsun og Arvid Nærø.

Litteraturliste

Hamsun, Knut. (1962). *Fra det Moderne Amerikas Aandsliv*. Oslo: Gyldendal.

Biblioteksentralen

LITEN BRIKKE, STORE MULIGHETER!

Biblioteksentralen tilbyr alt du trenger innen RFID utstyr. Vi tilbyr god kompetanse og velfungerende, driftssikre RFID-løsninger med moderne design.

FORDELER MED RFID:

- Flere medier kan lånes ut eller leveres inn samtidig
- Redusert belastning på personalet
- Radiobrikken erstatter både strekkoden og alarmen – alt i en etikett
- Gir mulighet for identifisering av materiale som utløser alarm ved utgangen
- Gir mulighet for å bruke RFID-basert hylleleser

Alt du trenger fra A til Å

Den store Konge, som i sin Tid
 at Madrasen, den at som for sigt sin Øie
 for man taget tilbage. Men for ogdaget
 den blodige Hænde, som for forant ved at gaa
 brintpaa, og forat den med Læser og Læser
 Dens Hænder, den allerførst er med mig afgyde
 for mig forstaaet sin blodskrift. De ville
 for eftertiden ligesom føit og elst for sigt - som
 alle var omkomne. At sy var en del af Øie
 som de for for sigt - som for sigt. Den
 . barist om - at sy var en del af Øie
 det for sigt Læser, som giver mig den Læser,
 siger sy at og sigt og sigt

tas for usy!

Jeg dør...

Tak for mig!

Ordene er fra Henrik Wergelands penn, da Norges store dikter på sitt dødsleie skrev på sin livsskisse "Hasselnødder" (1845). Du kan selv studere manuskriptet på nett!

I Universitetsbiblioteket i Trondheim, seksjon Gunnerusbiblioteket, oppbevares originalmanuskripter som utgjør en sentral del av den norske kulturarv. Som en av de fremste i landet på digitalisering, satser Gunnerusbiblioteket stort på å gjøre litterære nasjonalskatter tilgjengelig for folk flest på nett.

I 1984 mottok Universitetsbiblioteket den ærverdige litteratursamlingen fra Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab. I Spesialsamlingene på Gunnerusbiblioteket oppbevares det historiske originalmaterialet. Her finnes "alt" som ikke har med moderne bøker å gjøre. Manuskriptsamlingen på over 3000 enheter, og Libri Rari (= sjeldne og verdifulle bøker) utgjør grunnstammen i den unike samlingen som finnes i biblioteket.

Store navn

Blant de manuskripter som er lagt ut på nett er f. eks. utkastet til den Norske Grunnloven 1814 av J. G. Adler og C.M. Falsen. En del originale musikkmanuskript etter Johan Daniel Berlin og Martin A. Udbye er også mye etterspurt og ligger på nett. Flere forfattermanuskript av kjente 1800 – talls forfatter som Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson, Camilla Collet, Magdalen Thoresen,

Ludvig Holberg og Johan S. Welhaven ligger og vil bli lagt ut på nett i sin helhet.

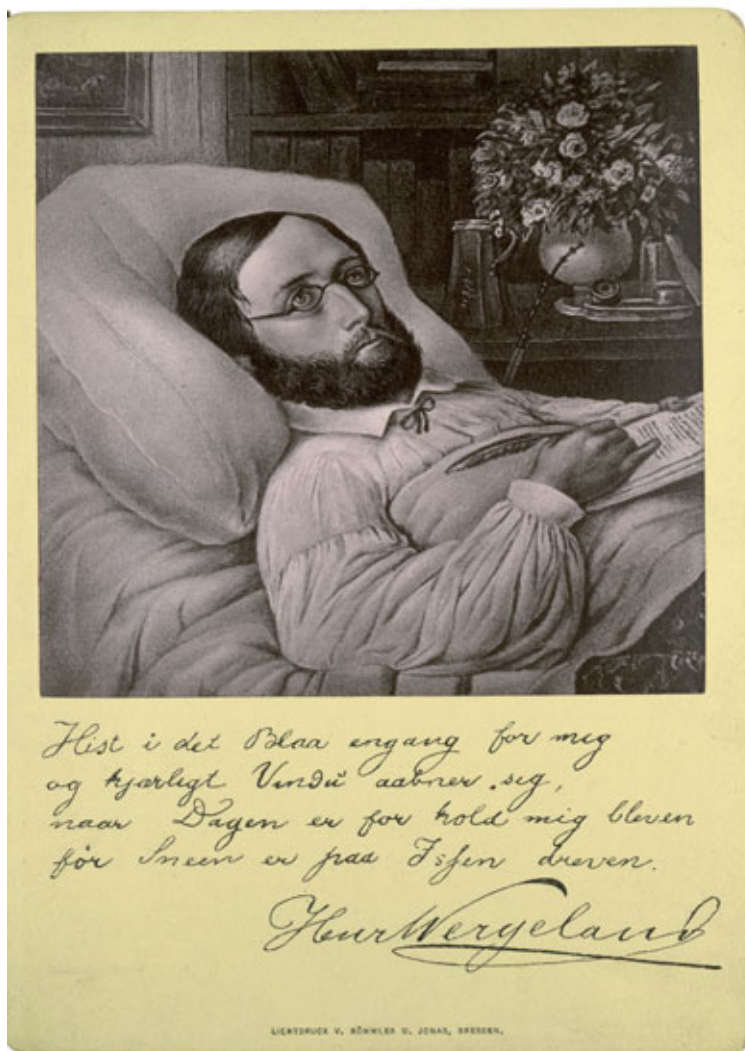
I tillegg er det lagt ut en stor kategori manuskripter som kalles "topografisk litteratur", som særlig har interesse for amatørhistorikere og profesjonelle forskere. Den hører til 1700 – tallets opplysningstid og består i beskrivelser av landet, gjerne forfattet av stedets lokale embetsmenn. For å utvikle viten om landets beskaffenhet ble det i 1743 utstedt ordre fra Rentekammeret i København at embetsmenn, ofte amtmenn, sorenskrivere og prester, skulle sende inn beskrivelser av sitt distrikts natur, næringsliv og samfunnsliv. Ennå var det mange steder på kartet som var hvite flekker som man hadde begrenset, eller ingen kunnskap om.

Prester tok ansvar

I Norge tok Johan E. Gunnerus et stort ansvar for denne innsatsen, og beordret presteskapet til å skrive vitenskapelige avhandlinger. Han var biskop i Trondheim fra 1758 og Det Kongelige Norske Selskabs grunnlegger (1768).

Gjennom Vitenskapsselskapet utviklet han et stort kontaktnett med skriveføre både i inn- og utland, som ble satt på samme sak. Dermed finnes tallrike

dokument i Spesialsamlingene som for første gang på en vitenskapelig måte beskriver landet fra hvert nes og bygd. Temaene spenner over mange kategorier; mens Knud Leem beskriver avgudsdyrkingen blant "finmarkens lapper", forteller Elias Schøning en "Kort og grundelig Beretning om den Store og forferdelige Nordiske Strøm, kaldet Moske Strøm". Atter andre skriver om bergverksdrift, skogdrift, torske- og "Qvejtte"-fiskeri, og om befolkningens klæde-dragter og skikker. I denne sjangeren finner vi manuskripter etter kjente personligheter som Petter Dass, Thomas von Westen, Hans Jacob Wille, Gerhard Schøning, Peter Schnitler, Hans H. Lillienkiold og Lorentz Klüwer.

I tillegg en mengde mer ukjente, lokale (embets)menn, som alle hadde sitt å berette om deres eget distrikt. For den som vil lese originale kilder fra sitt hjemsted, er denne litteraturen tilgjengelig gjennom få tastetrykk.

Tordenskiold og Newton

En type manuskripter som supplerer det overfor nevnte er Gunnerusbibliotekets kartmanuskriptsamling, som er håndtegnede kart (ca. 1700 – 1850). De viser gjerne eldre bebyggelse, veinett, flora og fauna, gruvedrift og krigssituasjoner. Kartmanuskriptene, totalt 350 i antallet, er planlagt scannet for å legges på nett. Kartene er i tillegg populære som illustrasjoner i bøker og som veggpyrd.

En del ymse materiale som

kan interessere blir også digitalisert og presentert på nett. For tiden er selveste Peter W. Tordenskiolds egne skipsjournaler (1711-1719) under digitalisering. Det utgjør 11 orlogsbøker fra de kjente skipene Løwendals Gallej, Hvide Ørn, Laaland og Ebbenedzer. Ditto en del Libri Rari som det finnes få av på verdensbasis, som førsteutgaven av Isaac Newtons "Philosophiæ naturalis principia mathematica" (1687), som det bare finnes to eksemplarer av i Norge.

Nettfordeler

Nettpresentasjon av materialet har sine garanterte fordeler. Først av alt slipper lånetakere reisen til Trondheim, materialet kan studeres fra din egen PC hvor som helst i verden. Biblioteket får på denne måten en kjapp betjening av sine kunder. Lett tilgang til materialet vil forhåpentligvis føre til økt bruk og kjennskap til materialet som befinner seg i Trondheim. Materialet er scannet i høyeste oppløsning med en rekke brukervennlige funksjoner, som f. eks mulighet for zooming. På denne måten fremtrer skrift, farge og detaljer langt klarere enn det man kan se på originalen.

Så hvordan se originalkildene? Prosjektet er i sin startfase. Foreløpig er materialet tilgjengelig gjennom den ordinære bibliotekbasen BIBSYS Ask (se <http://www.ntnu.no/ub>). Noen smakebiter ligger på spesialsamlingenes hjemmeside under "digitaliserte dokumenter" (se <http://www.ntnu.no/ub/spesialsamlingene/>). Spesialsamlingene arbeider med å lage en brukervennlig hjemmeside for presentasjon av digitalisert materiale. Vi regner med at basen vil innholde vel 1000 titler til fri bruk når prosjektet ferdigstilles. Så langt ligger 200 titler ute. Hørtes dette spennende ut? Klikk i vei da vel!

Liten interesse for å «låne» mennesker

» 12 innvandrere fra ulike land stilte seg til disposisjon da Sandnes bibliotek tidligere i høst innbød til «utlån» av mennesker som kunne fortelle mer om landene, språket eller religionen sin. Men interessen for tiltaket var omtrent lik null, forteller Stavanger Aftenblad.

Hensikten var å få til en dialog på tvers av kulturene og at interesserte kunne spørre innvandrerne om ting de lurte på, framfor å slå opp i bøker. Men verken sukkerrør på Jamaica, islam eller Taliban lot til å interessere, og biblioteket mener at tiltaket kanskje var for lite kjent.

Et lignende «menneskebibliotek» ble arrangert med stor suksess i Stavanger i 2003. Også Bryne hadde et slikt arrangement, i 2008.

Bibliotek ble Miljøfyrtårn

» Fauske-ordfører Odd Henriksen inntok i september Bodø bystyre og delte ut nordlandskommunenes hederspris Miljøfyrtårnet, som blir gitt til miljøsertifiserte virksomheter, til Bodø rådhus og Bodø bibliotek.

Bibliotekar Astri Fygle mottok prisen på vegne av biblioteket. Hun påpekte ifølge Avis Nordland at dette bare er starten på miljøarbeidet som skal gjennomføres i forbindelse med sertifiseringen.

Dyder og dødssynder i Ringsaker

» Ringsaker bibliotek i Brumunddal fikk i 2009 støtte fra Fritt Ord til å arrangere en møterekke med filosofiske samtaler om dyder og dødssynder. 26. oktober var derfor filosofen Henrik Syse, som er seniorforsker ved Institutt for Fredsforskning, ventet til et frokostmøte på biblioteket for å snakke om temaet «Måtehold i grådighetens tid».

Den kjente radioreporter Madeleine Cederström skulle da samtale med Syse om dette temaet. Frokostmøtet var rettet mot næringslivet i Ringsaker, men også andre var velkomne, går det fram av Ringsaker kommunes hjemmeside.

Feiret Eldredagen med musikk og bøker

» Den internasjonale Eldredagen 1. oktober ble i år markert på biblioteket i Mo i Rana med musikk fra det lokale bandet Big Voms, samt kaffe og bokpresentasjoner av en lokal ranværingordbok, «Halest atti» og et praktverk om Okstindene.

Eldredagen er innstiftet av FN og er blitt markert i 19 år. Rana Blad skriver at det ikke er tvil om at et aktivt kulturliv er noe som gjør hverdagen bedre for mange eldre.

Kulturnatt med Lillesand bibliotek

» Lillesand gjorde seg i oktober klar til årets «Kulturnatt», som tradisjonen tro skulle innledes med paraplyparade.

Blant de institusjonene som planla å holde langåpent var biblioteket, som ifølge Lillesands-Posten også skulle by også på filmkafé og «Slekt på data». Et av høydepunktene ville ifølge avisa bli en video-lysinstallasjon ut fra biblioteket. Det var også store forventninger knyttet til et lysshow senere på kvelden.

Fullt hus om Hankø-mysterium

» Fredrikstad bibliotek har lagt opp til en aktiv høst, og trakk sist i september fullt hus med sitt «bokbad», der forfatteren Ivo de Figueiredo fortalt om sin siste bok «Mysteriet Ingeborg Køber», som har lokalt forankret på Hankø og i byfogd Ludvig Dahls død i 1934.

70 plasser var satt fram i musikkavdelingen, og det måtte plusses på med enda flere stoler da badingen skulle ta til, melder Fredriksstad Blad.

Bibliotek for alle

– også for rom- og romanifolket?

Av **Benedikte Nes**, informasjonsrådgiver ved Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek

Romfolket har fått mye medieomtale i år. Nicolas Sarkozy vil ha dem ut av Frankrike. De blir utsatt for vold og forfølgelse i flere europeiske land. I Norge har politiet avdekket at mange fra den norske romgruppen har drevet omfattende trygdesvindler. Paradoksalt nok er romfolket Europas største minoritet, men også den mest marginaliserte i

landene de bor i. Målt på integreringsskalaen ligger de nederst, også i Norge. Folk flest har lite kunnskap om roms kultur og levemåte, og ytterst få kan si at de kjenner noen av romfolket personlig.

Romanifolket i Norge er kulturelt og språklig i slekt med norske rom, men stammer fra en tidligere innvandring til landet og har dermed hatt en annen historie

og utvikling. "Ingen annen gruppe i Norge er så myteomspunnet" skriver Thor Gotaas i boken *Taterne* (2000). Behandlingen av romanifolket i Norge på 1900-tallet har imidlertid lite mytisk preg. Det systematiske og harde assimileringsspillet de ble utsatt for med norske myndigheters velsignelse er veldokumentert. Mange fra romanifolket er godt integrert i samfunnet i dag,

Det ville være hensiktsmessig at én instans i bibliotek-Norge fikk et spesielt ansvar for å samle, systematisere og formidle kunnskap om rom- og romanifolket. Kanskje er et ansvar for de nasjonale minoritetene en naturlig oppgave for Nasjonalbiblioteket?

men det rapporteres fortsatt om diskriminering. Elias Akselsen og andre kulturpersonligheter har bidratt til å formidle romanifolkets musikk og tradisjon til et større publikum, men fremdeles er historien deres lite kjent for allmennheten.

Rom-, romanifolket og bibliotekene

Bibliotekene har trange budsjet-

ter, mange oppgaver og skal tilby tjenester til alle som bor i landet. Rom og romanifolket er blant våre minste minoritetsgrupper og kan være lette å glemme bort. Det finnes ingen instans i norsk bibliotekvesen som formelt er tildelt ansvar for bibliotek tjenester til rom og romanifolket.

I forbindelse med min masteroppgave ved Høgskolen i Oslo foretok jeg en spørreundersøkelse

blant norske folkebibliotek om deres fokus på rom og romanifolket. Av 148 bibliotek som responderte var det kun 17 som rapporterte å ha tatt initiativ for å fokusere på rom eller romanifolket i sitt formidlingsarbeid. Denne artikkelen bygger på deler av masteroppgaven, og ser nærmere på om det finnes grunner til vie de to minoritetene mer oppmerksomhet fra bibliotekenes side.

Behov. Flere av bibliotekene som svarte på spørreundersøkelsen om rom og romanifolket, skrev at de manglet kompetanse for å ta tak i dette feltet.

Nasjonale minoriteter

I 1999 ble rom og romanifolket anerkjent som nasjonale minoriteter i Norge, sammen med kvener, skogfiner og jøder. Status som nasjonal minoritet gir spesielle rettigheter knyttet til det å bevare og utvikle egen

kultur, språk og fellesskap. I stortingsmeldingen om nasjonale minoriteter påpekes det at tiltak for å bevare og styrke minoritetenes språk og kultur også kan sees som en kompensasjon for den strenge fornorskingspolitikken som ble ført tidligere.

I spørreundersøkelsen som ble foretatt blant norske folkebibliotek, var det flere som begrunnet manglende fokus på rom og romanifolket med at de ikke kjente til at noen fra disse minoritetsgruppene holdt til i deres område. Det er selvfølgelig naturlig å bruke mer ressurser på å løfte frem rom og romanifolket i kommuner der det bor mange av dem. Likevel er det for enkelt å bruke dette som argument for å unnlate å drive aktiv formidling av kunnskap om disse gruppene.

Hilde Holmesland i ABM-utvikling har uttrykt seg i klar tekst om dette: "Som nasjonale minoriteter er de fem folkegruppene kultur og historie en del av kulturarven i Norge og angår dermed hele befolkningen, ikke bare de områdene der minoritetene tradisjonelt har holdt til. Det er derfor stort behov for at arkiv, bibliotek og museer over hele landet engasjerer seg og inkluderer de nasjonale minoritetene i sin virksomhet, og tar sin del av

ansvaret for å realisere de kulturpolitiske forpliktelsene som følger av Rammekonvensjonen." (2006 s. 24).

Vandrehistorier og fordommer mot omreisende folk sitter dypt, og kan være en stor belastning for personer fra romanifolket. Negative oppslag i media blir lett den eneste kilden til informasjon om romfolket, og det bidrar neppe til å bygge opp et bedre forhold mellom rom og den øvrige befolkningen. Euro-parådet og den norske Helsingforskomitéen har flere ganger påpekt behovet for å styrke kunnskapen i det norske samfunnet om disse minoritetenes historie og kultur.

De norske folkebibliotekene har vært tuftet på nasjonsbyggingens idé om en felles kulturarv, der enhet ble fremmet på bekostning av det mangfoldet minoritetene representerte. Rom og romanifolkets er utpekt som nasjonale minoriteter på grunn av deres lange tilknytning til landet, men de har likevel vært nærmest usynlige i bibliotekenes representasjon av hva som er norsk kultur og historie. Det å rette opp i en slik skjevhet er en viktig bakgrunn for å fokusere mer på rom og romanifolket i bibliotekenes formidlingsarbeid.

Det flerkulturelle biblioteket

De nasjonale minoritetene er en påminnelse om at det flerkulturelle Norge ikke er noe nytt. Det er likevel etter den store innvandringsbølgen i siste halvdel av 1900-tallet at det flerkulturelle har blitt synliggjort som en vesentlig dimensjon ved det moderne samfunnet. Det flerkulturelle er blitt en viktig rammebetingelse for folkebibliotekenes virksomhet i løpet av siste 30 år.

IFLAs flerkulturelle bibliotekmanifest ble vedtatt i 2006, og regnes nå som det viktigste

strategiske dokumentet innen feltet. Manifestet understreker at det bør fokuseres spesielt på grupper som ofte blir marginalisert. En kjerneoppgave er det å "sette av ressurser til tiltak for bevaring av kulturuttrykk og kulturarv, med særlig fokus på kulturer med muntlig kulturarv, urbefolkningskulturer og immateriell kulturarv."

Rom og romanifolket har ikke egne institusjoner i samfunnet som sørger for at deres muntlige fortellerkultur blir bevart og holdt levende. Enkeltpersoner og gruppenes interesseorganisasjoner er opptatt av å klare å ta vare kulturarven, men de både ønsker og trenger støtte utenfra. I den norske biblioteksektoren finnes ressurser som kan bidra til dette, og en slik innsats ville i så fall ha en klar forankring i det flerkulturelle bibliotekmanifestet.

Biblioteket som møteplass

Historiske forhold har bidratt til en situasjon der rom og romanifolket i liten grad inngår i fellesskapet i det norske samfunnet. De har tette og sterke nettverk innad, men kan ha få kontakter i andre grupper. Innenfor forskning på sosial kapital kalles dette lav brokapital. Mangel på brokapital hindrer tilgang til informasjon og ressurser i det norske samfunnet. For å bygge flere broer trengs det arenaer der mennesker møtes på tvers av tilhørighet, og at disse arenaene oppleves som trygge, relevante og inkluderende av alle parter. Et pågående forskningsprosjekt ved Høgskolen i Oslo studerer bibliotekets potensial som en slik møteplass. Mange av de mer nyankomne innvandrergroppene tar biblioteket aktivt i bruk som et sted å lære og et sted å være.

Intervjuer som er foretatt

med representanter fra rom og romanifolket, tyder derimot på at de ikke anser biblioteket som et naturlig sted å oppsøke. For rom kan bibliotek nærmest beskrives som et "ikke-ord".

Likevel er det verdt å merke seg at biblioteket blir beskrevet som et ufarlig sted, - kjedelig ja, men ikke skummelt. Romfolket har en velutviklet skepsis mot offentlige institusjoner, noe som blant annet gir seg utslag i at barn tas ut av skolen. Det at biblioteket oppfattes som en ufarlig arena, er et interessant utgangspunkt for å jobbe videre med møteplass-tanker og også overfor disse gruppene.

Bryt ned barrierer

Vi liker å tenke på biblioteket som et åpent og vennlig sted der alle er velkommen. Denne forestillingen blir ikke nødvendigvis delt av alle. Informantene som bidro i masteroppgaven om rom og romanifolket, kastet lys over flere mulige barrierer. Personer med romanibakgrunn var for eksempel skuffet over at bibliotekene låner ut det de oppfatter som rasistisk materiale. Det kan bli vanskelig for bibliotekene å fjerne alt som inneholder negative eller mytiske utsagn om rom og romanifolket, i og med at dette blant annet finnes i bøker som regnes som norske klassikere. Men det bør være rimelig å kreve at bibliotekene har et bevisst forhold til dette, og at de har et godt utvalg av representative skildringer og oppdatert faglitteratur som minoritetene kan kjenne seg igjen i.

Hva ville du tenkt hvis du gikk inn på et bibliotek, søkte i katalogen og fant at folket ditt var kategorisert under emneordet "utgruppe"? Dette stigmatiserende begrepet er fremdeles i bruk i innførselen til romanifol-

ket i emneregisteret til et av universitetsbibliotekene våre. Mange bibliotek kan med fordel rydde opp i katalogen når det gjelder bruk av betegnelser på disse to minoritetene.

Andre barrierer er knyttet til bibliotekenes røtter i bøkens verden. Lesing, bøker og akademisk utdanning er elementer som virker fremmede for mange fra rom og romanifolket. Mange av dem har lite eller ingen formell utdanning, og lese- og skrivevaner er utbredt. I biblioteksektoren jobbes det aktivt med å erstatte, eller i det minste nyansere, den vanlige oppfatningen av biblioteket som et stille sted med rader av bokhyller. Dette er en prosess som tar tid. Bibliotekenes møteplassfunksjon utvikles gjennom praksis, og nye bilder av biblioteket må markedsføres. Flere studier har pekt på betydningen av samarbeid på tvers av profesjoner og sektorer i lokalmiljøet for å lykkes i dette. Grupper som er lite integrert i samfunnet vil i liten grad nås gjennom generell markedsføring av biblioteket. Partnerskap med andre som jobber overfor minoritetsgruppene kan derfor være en nøkkelfaktor.

Det er en utfordring for hvert enkelt bibliotek å tenke gjennom hvordan de egentlig oppleves av ulike grupper i samfunnet, og undersøke om det er unødvendige barrierer som enkelt kan fjernes. Eksempelvis kan mennesker med lese- og skrivevaner settes i forlegenhet hvis det kreves at de skal fylle ut et omstendelig skjema for å få lånekort. Krav om fast bopel kan også være en hindring for noen.

En oppgave for Nasjonalbiblioteket?

Det er generelt lav kunnskap om rom og romanifolket i det norske

samfunnet, og mange har negative stereotype oppfatninger om personer som tilhører gruppene. Behovet for kompetanseheving gjelder også biblioteksektoren. Flere av bibliotekene som svarte på spørreundersøkelsen om rom og romanifolket, skrev at de manglet kompetanse for å ta tak i dette feltet.

Det ville være hensiktsmessig dersom en instans i bibliotek-Norge fikk et spesielt ansvar for å samle, systematisere og formidle kunnskap om disse gruppene til resten av sektoren. Kanskje er et ansvar for de nasjonale minoritetene en naturlig oppgave for Nasjonalbiblioteket?

Litteratur

Gotaas, T. (2000). *Taterne : livskampen og eventyret*. Oslo: Andresen & Butenschøn.

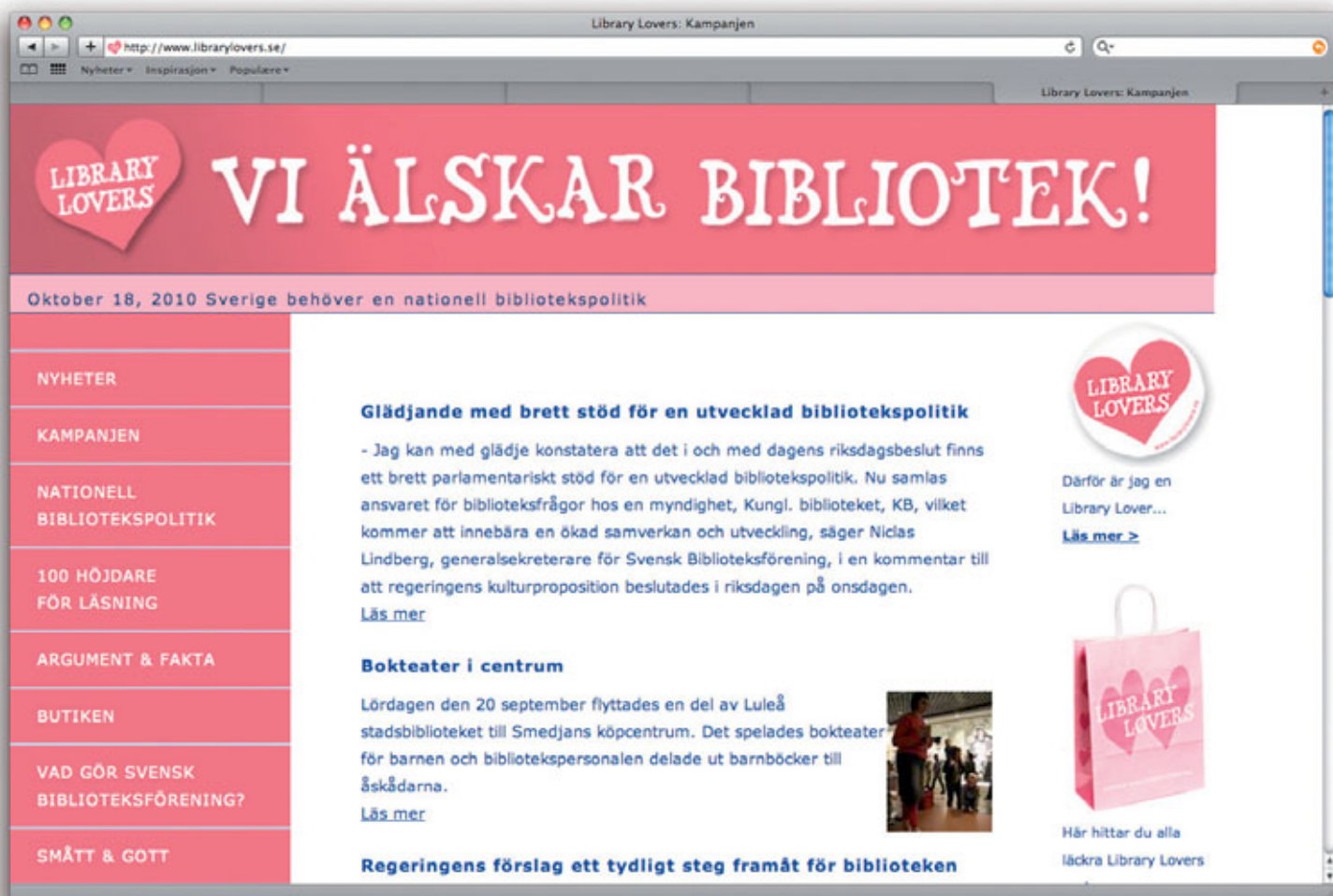
Holmesland, H. (2006). *Arkivene, bibliotekene, museene og de nasjonale minoritetene*. Oslo: ABM-u. (ABM-skrift; 25).

IFLA ([2008]). *IFLAs flerkulturelle bibliotekmanifest. Det flerkulturelle biblioteket: en innfallsport til et kulturelt mangfoldig samfunn i dialog*.

Romfolket (sigøynere) teller ca 700 med norsk statsborgerskap. De fleste av dem holder til i Oslo kommune.

Romanifolket (taterne) er spredt ut over det meste av landet. Et vanlig anslag for romanifolket er 3000 – 5000 personer.

Masteroppgaven **Biblioteket og de nasjonale minoritetene rom- og romanifolket (2009)** av Benedikte Nes, er skrevet ved Høgskolen i Oslo, avdeling JBI. Den kan lastes ned fra <http://hdl.handle.net/10642/314>.

I need some

På www.librarylovers.se, ein rosa og sær feminin og amorøs nettside, under tittelen *Vi älskar bibliotek!*, kan ein lese om Den Svenske Bibliotekforeningas kampanje og arbeid for å få gjennomslag for eit betre svensk biblioteksvesen. Klikkar ein vidare, vil ein komme til deira åtte forslag til bibliotekspolitikk for framtida. Desse åtte forslaga er krav om

nasjonale strategiar, betre oppfølging av biblioteka, auka innsats for å styrke barn og unges lesevanar, betre tilgangen til bibliotekets tenester, styrke infrastrukturen for digitale tenester, meir biblioteksforskning, fri tilgang til forskning finansiert av det offentlege, og oppretting av eit nasjonalt biblioteksorgan. Gjennom spissformulerte og tydelege krav,

har Den Svenske Bibliotekforeninga prøvd å gjere biblioteka til eit sentralt område for den politiske debatten fram mot det no gjennomførte svenske valet.

Eg må seie eg er mektig imponert over viljen og utføringa som denne nettsida viser, utan at eg veit for mykje om korleis kampanjen har stadfesta seg i Sverige. Det kunne ha vore

spennande å sett noko liknande bli gjort her til lands, og kanskje er den tanken ekstra fristande no, rett etter at statsbudsjettet er lagt fram.

Statsbudsjettet har ikkje blitt tatt godt i mot av dei som uttalar seg om bibliotek i media. Kultur- og debattredaktør i Aftenposten, Knut Olav Åmås, er ein av dei ytterst få som er med på å løfte fram biblioteka i den offentlege debatten, og han er krass når han kort nemnar kva biblioteka har fått over statsbudsjettet:

”Er det noen som tror at 2 millioner til innkjøp av dataspill til folkebibliotekene og noen millioner til Nasjonalbiblioteket for å styrke bibliotekarenes kompetanse overfor personer med lesevaner, skal føre til et veritabelt løft for det fundament i norsk kulturliv bibliotekene faktisk er?”¹

lovin!

Norsk Biblioteksforenings leder, Svein Arne Tinnesand, er også skuffa og uttalar seg kritisk til prioriteringane:

”NBF har ment at bibliotekmeldinga skal innebære et bibliotekløft for hele landet. Men dette budsjettet har for lave ambisjoner til å få til et slikt løfte.”²

Det er lett å vere etterpåklok, men ein kan kanskje ikkje vere så veldig overraska over at biblioteka ikkje er så sterkt prioritert over statsbudsjettet som ein kunne ønska. Det er knapt nokon bibliotekstilsette eller forskarar eller talsmenn for sektoren som roper ut sin frustrasjon i den offentlege debatten. Biblioteka har enno ikkje greidd å gjere seg til eit prestisjeprosjekt. Trass i at knapt nokon instans i kultursektoren i landet kan skilte med eit så stort og breidt klientell som det biblioteka kan, så blir ikkje biblioteka i tilstrekkeleg grad høyrte av den politiske leiinga.

Biblioteket har tvert om komme i den situasjonen at alle kan seie at dei elsker det, at dei treng det, at dei brukar det, men framleis bli nedprioritert. Det verker som om vi ikkje har greidd å ta i bruk den folkelege støtta og kapitalen vi har i folket.

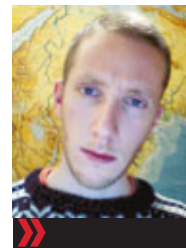
Kampanjen som Den Svenske Biblioteksforeninga har gjennomført er slik framand for den norske biblioteksektoren. Deira åtte forslag til ein betre bibliotekspolitikk er eit forsøk på å ta i bruk velvilja biblioteket har i befolkninga, og skape eit press på den politiske leiinga for slik å gjere det beint fram umogleg eller utoleg å ikkje prioritere oss. Eg trur det er ein klok framgangsmåte for å få gjennomslag for sakane våre.

Kampanjen har mange ulike tiltak for å sette bibliotek på agendaen i samfunnsdebatten. Nokre av dei er å gjennomføre undersøkinger, arrangement og å synleggjere seg gjennom marknadsføring. Det eg saknar er konkrete handlingsalternativ som biblioteka og dei tilsette sjølv kunne ha sette i gong og fått med seg brukarane på. Ein kunne tenkje seg at alle biblioteka fekk tilgang på ei aksjonspakke, der dei kunne tilby brukarane å støtte aksjonen ved å gjere noko reint konkret, som for eksempel å skrive under på ei liste med krav som seinare skulle bli levert til regjeringa eller kulturministaren.

Det finnest nok mange ulike årsakar til at vi ikkje har hatt ein liknande kampanje i Noreg. Kanskje har det noko å gjere med at statlege institusjonar som ABM-utvikling og Nasjonalbiblioteket har bidratt til ei overdrive tru på at ein får det ein vil ha berre ved å vere tilknytta staten. Men ein kan også sjå bort frå mulige årsakar, og heller spørre om kor lenge det vil gå før noko liknande av *Vi elsker bibliotek!* dukkar opp her til lands.

Om det skulle skje, vil eg tru det vil vere større sjans for at statsbudsjettet blir eit meir positivt skode for oss bibliotekarar. Og det ville kanskje også gjort at biblioteket vart meir synleg som ein aktør, og ikkje berre som ein institusjon.

Vi elsker bibliotek, ingen kan nekte oss i det. Men kva er å elske om ein ikkje tør å kjempe for det?

Den bibliotekariske tenkemåten

Av Lars Petter Sveen, forfatter og bibliotekar

¹ Aftenposten 6.10.10, Kultur, s. 7.
² <http://www.norskbiblioteksforening.no/article.php?id=2474>

Et annet landskap

Det finnes bibliotek i de fleste land. Men det betyr ikke at biblioteklandskapet er det samme. I Norge er vi vant til å sammenlikne oss selv med Sverige, Danmark og Finland. Når vi går innom bibliotek i andre nordiske land, er det lett å kjenne seg igjen. Bygningene og bokhyllene ligner på hverandre. Bibliotekarer og besøkende oppfører seg omtrent som hjemme.

Men vi skal ikke reise så veldig langt før landskapet forandrer seg. Drar vi sørover til Frankrike eller østover til Polen finner vi bibliotek som minner om Norge rundt 1950 eller 1960. Drar vi enda lenger av gårde, til Afrika, Asia eller Latin-Amerika, finner vi mange land som verken har folkebibliotek eller skolebibliotek å snakke om. Fagbibliotek vil vi fortsatt finne. Universiteter og forskningsinstitusjoner klarer seg ikke uten bibliotekstjenester. Det er hverdagsbibliotekene som mangler.

I Norge snakker vi mer om kunnskapsøkonomi enn om folkeopplysning. I Uganda (som jeg besøkte i september) har det fortsatt god mening å betrakte bibliotek som opplysningstiltak. Nitti prosent av befolkningen lever av jordbruk. Alt som kan øke produksjonen, bidrar til bedre liv. Skal barna få utdanning, må foreldrene skaffe bøker, skrivehefter og skoleuniformer. Det koster penger. Småbøndene er avhengige av markedet. De må selge kaffe og bananer, sitroner og søtpoteter, egg og høns for å dekke utgiftene.

Bibliotek i Uganda dreier seg ikke først og fremst om kultur,

men om selve kunsten å lese en bok. De tynne illustrerte bøkene, på engelsk, luganda eller runyakitara, handler om matstell og malaria, flyktninger og fattigdom, foring av griser og mødre som dør av AIDS. Lesing er først og fremst et bidrag til bedre praksis.

Etter første verdenskrig var hele Øst-Afrika - Uganda, Kenya og Tanzania - under britisk styre. Både skoler og høyere utdanning bygde på britiske modeller. Unge rundt Victoriasjøen lærte mer om dronning Victoria enn om de gamle kongerikene i Uganda. Engelsk er fortsatt det viktigste undervisningsspråket. Lenge etter uavhengigheten (1962) ble barnebøkene hentet fra England. De handlet om is og snø og juletrær, om landskap, skikker og årstider barna selv aldri hadde opplevd.

Dette har heldigvis forandret seg. Over hele kontinentet er det satset mye, både nasjonalt og internasjonalt, på å utgi bøker som er forankret i den lokale virkeligheten. Hveteåkeren blir en maisåker. Både lærebøker og fritidsbøker avspeiler en afrikansk verden. Hester, bjørner og grevlinger erstattes av esler, løver og hyener. Det er trettifem år siden jeg jobbet i Øst-Afrika. Forandringen i det litterære systemet er påtakelig.

Samtidig er mye ugjort. Produksjonen av afrikanske titler fører ikke automatisk til at bøkene blir lest. I Norge støter vi på tekster overalt: i aviser, i blader, på plakater, i kiosker. Dagliglivet i Afrika er ikke skriftliggjort på samme måte. Uganda mangler kultur for lesing - eller *reading culture*, som det

heter lokalt. Det er rett og slett ikke vanlig å lese aviser, blader og bøker.

Bibliotekaren Peter Bakka har besøkt mer enn tredve videregående skoler i Uganda. Han pleier å spørre elevene om de kan lese. Alle ler og svarer ja. Så spør han hvor mange som noen gang har lest en bok for moro skyld, utenfor pensum. Bakka har aldri opplevd at mer enn ti stykker rekker opp hånden - i skoler med hundrevis av elever.

Når det gjelder holdningen til lesekultur, er det faktisk likheter mellom Norge og Uganda. Lesing er ikke noe du enten kan eller ikke kan. Lesing er en praksis. Lesingen må utvikles og vedlikeholdes gjennom trening. Menneskene i moderne kunnskapssamfunn må være aktive lesere for å mestre de løpende forandringene i produksjon og dagligliv. Menneskene i Afrika må være aktive lesere for å delta i de lokale utviklingsprosessene.

I årene etter krigen la de norske folkebibliotekene større vekt på å tilby kultur enn på å formidle kunnskap. Nå har vi begynt å legge større vekt på lesing som et bidrag til læring. Samtidig begynner vi å måle bibliotekenes resultater. PISA-undersøkelser og sommerlesekampanjer peker i samme retning. Leseferdighetene må dyrkes over tid. En tilsvarende vektlegging av målbare resultater foregår i i Uganda, i Afrika og i hele den sørlige verden. Problemerkene i Sør er langt større enn problemene i Nord. Men metodikken og det politiske språket har mye felles.

På landsbygda finnes det

Plinius

Av førsteamanuensis Tord Høivik,
Høgskolen i Oslo, avd. JBI

knappt folkebibliotek i norsk forstand. Det er skolene som må skaffe bøkene til veie. Uganda innførte obligatorisk grunnskole - Universal Primary Education - i 1997. Det var en dramatisk endring. Antall elever økte med 170 prosent på noen få år. Presset på lærerne var og er enormt. Klasser på femti elever er vanlig - og det dobbelte forekommer også.

Skal barna bli vant med å lese, kan de ikke begrense seg til lærebøkene. De må lese i bredden, som en frivillig og spennende aktivitet. De færreste familier har råd til å kjøpe bøker, blader og aviser. Ugandas største avis - *New vision* - selger tretti-fem tusen eksemplarer - i et land med nesten trettifem millioner innbyggere. Det tilsvarer en avis pr. tusen mennesker. I midten av nittiåra lå Norges største avis VG - med en avis pr. ti innbyggere - nesten hundre ganger så høyt.

Barn og voksne trenger ikke bare lesestoff. De trenger tid, rom og ikke minst lys til å lese. Uganda ligger rett ved ekvator. Tropenatten starter klokka sju og varer til seks om morgenen. Folk legger seg ved nitida. De færreste har elektrisk lys. Lommelykter med batterier er dyrt. Parafin-lamper er billigst - men gir ikke verdens beste lys. Familiene er store og husene trange. De fysiske rammene for å lese kan minne om Norge på 1800-tallet.

Politikere og planleggere prøver å gjøre noe med mangelen på lesestoff. Departementet sender bokkasser med hundrevis av bøker til tusenvis av skoler over hele landet. Store kampanjer, med lesetelt og leseklubber, settes i gang. I økende grad får skolene midler til å bygge skolebibliotek - det vil si egne rom der bøker kan oppbevares,

leses og lånes. Uganda beveger seg i riktig retning.

Men landskapet er svært forskjellig fra Norge. Vi tar det for gitt at bøker blir bestilt, levert, katalogisert og utlånt. Systemene ruller og går i bakgrunnen. I Uganda er det som skjer langt mer avhengig av enkeltpersoner og lokale forhold. Mange av bøkene blir liggende urørt i sine bokkasser. Ingen sørger for at elevene får adgang til skattene. Det krever jo *arbeid* fra skolens og lærernes side. Registrering av utlån og innlevering kommer på toppen av slitsom undervisning i kjempestore klasser.

Mange skoler er redd for å låne ut bøker - de kan jo forsvinne eller bli ødelagt. Fattige foreldre tør heller ikke la barna ta med seg bøker hjem - av frykt for erstat-

ningskrav. En mistet bok koster fort en dagslønn. I Norge og Norden har det mening å snakke om en biblioteksektor og en kultursektor, fristilt fra økonomien og arbeidslivet. I Afrika har kampen for utvikling og velferd første prioritet. Et bibliotek er mer enn en boksamling. Bibliotek kan ikke bygges utenfor eller på siden av lokalsamfunnet, som en luftboble i et vannglass.

Bibliotekene og boksamlingene i Uganda kan bare fungere i tett samspill med menneskene rundt, enten det dreier seg om lærere, foreldre eller de offentlige rådgiverne som jobber med helse, jordbruk og utdanning. Kall det gjerne folkeopplysning. I Afrika er bibliotekarene bistandsarbeidere og *change agents*. Henrik Wergeland og Eilert Sundt ville kjent seg igjen.

La strekkodene hjelpe dere!

Alle biblioteker ønsker seg en effektiv og pålitelig løsning for merking av bøker samt inn- og utlevering.

Interconnect AS har levert strekkodelesere, etiketter, etikettskrivere og programvare for inn-/utlevering av bøker i mer enn 20 år.

Be om referanser, vi har mange!
Ring 67 16 64 00 eller kontakt oss på
data@interconnect.no

interconnect

DET KOMMER NÅ

Jeg har testet iPad i en måned nå, og kan ikke si annet enn at jeg er nokså imponert. Det er en artig duppedings (dens rette navn er vel «tablet») med mange muligheter. Jeg har lastet ned en haug med applikasjoner (kalt apps; rett og slett småprogrammer til svært forskjellig bruk). Noen av dem er gratis, noen betaler man i varierende grad for - jo mer profesjonelle de er, jo høyere er prisen.

Noen er - i hvert fall for meg - ren underholdning: Jeg har fått meg et lite, elektrisk piano og et par bongotrommer med varierende lydinnstillinger. Jeg har skaffet meg noen spill som gir grei tidtrøyte i kortere eller lengre tid, blant annet et «mystery game» av den gamle skolen med meget imponerende grafikk. Mye handler om medier: En praktfull app som gir blant annet Facebook et helt annet og mer tiltalende grensesnitt; data- og teknologimagasinet (får man vel kalle det) Wires app, som gjør at man kan kjøpe enkeltnumre til 21,- kroner stykket, og det er de verdt: Over 500 MB pr. nummer må lastes ned, men da har man såvisst lesestoff en stund. Og magasinet som app er en grensesnitt-nyttelse av rang.

Så har man naturligvis internett, mail og det meste av det man forbinder med en vanlig

laptop. Men de profesjonelle mulighetene stopper ikke der. Jeg har lastet ned miniversjoner av Apples kontorprogramsuite, såvel som en miniversjon av Microsoft Office (det var vel 85,- kroner jeg betalte for det), og kan sitte på trikken eller hotellrommet og lage lysbildepresentasjoner, skrive romaner, eller fylle ut regneark. Riktignok ikke med den samme programstyrken som på en laptop eller pc, men godt nok til det meste. Og så er det bare å plugge iPaden inn på iMacen og overføre filene for å «profesjonalisere» dem ytterligere.

Det er altså en ny type multiemediemaskin vi snakker om, som i tillegg fungerer som en halvprofesjonell kontormaskin. Om man forbinder laptopen med reising, er iPaden en «snartur-versjon». Mange som har en laptop de ikke utnytter fullt ut, burde kikke på iPaden eller en av de mange tablet-konkurrentene som kommer før de fornyer laptopen: Tabletene kan være et alternativ.

Og så er altså iPad et lesebrett, i likhet med flertallet av de tabletene som vil komme. Man kan lese bøker på den, i flere former og fra flere leverandører. Apples egen iBooks-app er litt barnslig designet (jeg trenger ikke animerte sider eller eikebok-

hyller), og tilbudet av titler er så som så. Men Amazons Kindle-app fungerer helt utmerket på iPaden, og grensesnittet er enkelt og elegant, og så har man altså tilgang til hele Amazon-katalogen.

Perfekt er iPaden ikke. I skarpt sollys er det såpass vanskelig å lese bøker på skjermen at jeg heller lar være; på offentlige steder med mange lyskilder (f.eks. flyplasser) er refleksene såpass sjenerende at

Mening
Av Morten Harry Olsen, forfatter

man må snu og vende litt på dingsen innimellom.

Den er tung - 700 gram blir man sliten i fingrene av etter en stund - og batteritiden er ikke mer enn 10 timer. Operativsystemet er like ensopret som på forrige generasjon iPhone; her kan man ikke multitaske. Men dette er ting som både Apple selv og konkurrentene kommer til å overgå kjapt. Og den er dyr, om man skal ha en kraftig versjon. I tillegg forlanger den trådløst bredbånd (mini-SIM-kort) for å være nyttig, noe som betyr at telefonregningen går opp med noen tusenlapper i året. Prisen skal nok en god del ned før iPaden blir allemannseie (og det vil skje, etter hvert som konkurrenter kommer på banen).

Men likevel er jeg altså

ganske imponert, og

tror vi endelig ser et glimt av fremtiden; på flere måter, ikke minst i forhold til e-boka.

Det er ikke bok-

kundene like sikre på. I Bokundersøkelsen 2010, som Forlegger- og Bokhandlerforeningene har bestilt fra Synovate (som de gjør hvert år), sier hele 73 % at e-bøker er uaktuelt eller mindre aktuelt for dem i løpet av de

neste tre årene. Splitter man på kjønn, ser man - ikke overraskende - at menn er noe mer tekno-entusiastiske enn kvinner.

Men 27 % av bokkundene er ikke til å kimse av, om det betyr at e-boka i løpet av tre vil få en markedsandel på 27 %. Det gjør de selvsagt ikke. Norske aviser og medier har vært flinke til å overdrive e-bokas marked i det definitivt førende USA; i realiteten overstiger den neppe 8 %. Papirboka holder seg godt, den. Men hvordan vekstkurvene blir fremover, etter hvert som de teknologiske plattformene blir bedre og billigere, er vanskeligere å si. Personlig tipper jeg at Norge om tre år er der USA er nå, men jeg setter ikke penger på det.

Så gjenstår det å se hvor populær den blir i biblioteket. Moms eller ikke, så vil nok e-boka komme til Norge til våren, og i bibliotekene kan man da utvide de pilotprosjektene som er i gang, bare man klarer å

På sikt er det utenkelig at folk skal måtte besøke biblioteket fysisk for å låne en bok.

forhandle frem økonomiske løsninger med rettighetshaverne. Det vil ikke bli en enkel sak; Nasjonalbibliotekets suksess med Bokhylla har skremt både forfattere og forleggere.

Det skal jeg imidlertid la ligge til en senere gang. Det jeg tror man i bibliotekene bør fokusere på nå, er hvordan man skal presentere e-boka fremover, enten vi snakker om presentasjonen i biblioteket som fysisk rom eller på bibliotekets nettportal. På sikt er det utenkelig at folk skal måtte besøke biblioteket fysisk for å låne en bok. Vi kan regne med at utlån av lesebrett i stor skala vil bli for dyrt for biblioteksektoren, og at folk selv i fremtiden må holde seg med dupperingsen sin. Da vil de sitte hjemme og laste ned e-boka de vil låne.

Det stiller to krav til biblioteket: De må trekke folk til det fysiske rommet sitt på en annen måte, enten det handler om å tilby kunnskap om research, eller presentasjoner av levende forfattere fra en scene. Og de må ha et genuint bibliotekmessig tilbud på nettportalen. Det er der man må rette oppmerksomheten nå, mot et nytt «grensesnitt» mot brukerne. For e-boka kommer nå.

“Kjedelig gave”

– problematiske innkjøpsordninger

Dei omfattande innkjøpsordningane for litteratur er eit særnorsk fenomen. Utan folkebiblioteka hadde ordningane vore umogelege. Men biblioteka har ikkje berre vore entusiastiske.

Fredag 11. desember 1964 vedtok eit samrøystes Storting å opprette eit Norsk kulturfond ”til fremme av norsk kunst og kultur”. Heilt inn- til det siste rasa det likevel ein heit strid mellom partane i kulturlivet om behovet for eit slikt nytt og mektig fond, om korleis det skulle finansierast, og om eitt av dei foreslegne tiltaka: Oppretting av ei automatisk verkande innkjøpsordning for ny norsk skjønnlitteratur. Dei 1.000 norske folkebiblioteka skulle gjennom denne ordninga tilgode- sjåast med ”ett presentasjonseksemplar av all norsk skjønnlitteratur, unntatt kategorien Western og pocketkriminal.” Ei ”kjedelig gave,” kalla VG det (9.11.64). Ordninga med slike ”gavebøker” var ikkje berre prinsipielt forkasteleg, men heller ikkje mogleg å gjennomføre i praksis, hevda VG.

Avisa var langt frå aleine i sitt syn. Både Den Norske Forleggerforening og Norsk Bibliotekarlag gjekk ut mot innkjøpsordninga. Bibliotekarane var blant anna redde for at dei mange nye bøkene ville sprengje kapasiteten ved folkebiblioteka. Derimot var

Den norske Forfatterforening sterk tilhengar av ordninga. Leiaren Hans Heiberg vart ein av arkitektane bak utforminga. Etter hans syn trongst det drastiske tiltak for å få norsk skjønnlitteratur ut av den bølgedalen han no var inne i. Men det var biblioteksjef Henrik Hjartøy som først kom med ideen om ei innkjøpsordning for skjønnlitteratur til folkebiblioteka. Det skjedde alt i 1959, på ein litteraturkonferanse i regi av AOF.

No står innkjøpsordningane framfor store endringar.

Dei detaljerte retningslinjene for Kulturrådet og Kulturfondet vart ikkje behandla av Stortinget før heilt i slutten av vårsesjonen i 1965. Mykje av debatten kom då nettopp til å dreie seg om ”de såkalte presentasjonseksemplarene” av norsk skjønnlitteratur (VG 14.7.65) Departementet hadde foreslått at kvart einaste folkebibliotek i landet skulle få kvart sitt eksemplar av dei nyutkomne bøkene. Men under stortingsbehandlinga vart det fleirtal for at biblioteka sjølve skulle få velje om dei ville vere

med på ordninga eller ikkje.

Til VG same dag seier ekspedisjonssjef Skadsem at departementet hadde fått ”flere henvendelser” frå bibliotek som vil vere med på ordninga, medan han ikkje kan hugse å ha sett ”noen henvendelser frå bibliotek som ikkje vil presentasjonseksemplarene”. No skulle ei eiga gruppe i Kulturrådet arbeide vidare ”med denne spesielle saken”.

Midt i oktober låg svaret føre. Det var ganske eintydig. 800 folkebibliotek sa ja til ”Kulturfondets skjønnlitteraturgave.” (VG 20.10.65). Berre 46 bibliotek sa nei takk. Avisa melder òg at det skal opprettast

ein eigen instans som ”velger ut bøkene etter en kvalitetsvurdering.” På grunn av dei sterke økonomiske interessene som er involverte, skal det òg opprettast ein eigen klageinstans, der ”avgjørelsen til det departementale utvalget kan påankes.” Med dette var strukturen fastlagt. Den har vart heilt fram til i dag. Av den samla løyvinga til Kulturfondet i 1967 på 16,7 mill. kroner, utgjorde innkjøpsordninga 2,7 millionar.

Meninger

Av forskningsleder Georg Arnestad,
Høgskolen i Sogn og fjordane

Utover mot slutten av 60-åra

kjem det spreidde og kraftige åtak på innkjøpsordninga frå bibliotekhald. Våren 1969 kjem såleis sjefbibliotekar Thorstein Berg Larsen ved Sentralbiblioteket i Tromsø med "en bredside mot den automatiske innkjøpsordningen for litteratur til bibliotekene" (VG 4.3.69). Han seier mellom anna at det er ein fare for at "Kulturfondets spesielle innbinding og symbol vil bli et mindreverdssempel på litteratur. I følge bibliotekdirektør Andreas Andreassen er dette "et vanlig syn i bibliotekketser." VG trekkjer den naturlege konklusjonen: "Denne uttalelsen burde gi grunn til ettertanke." Biblioteka er òg betenkte over "et stort antall kulturelt sett likegyldige og litterært sett underlødige titler som automatisk innkjøpsordning medfører".

Men kulturrådsdirektør Ingeborg Lyche trur ikkje det er grunnlag for ein så hard dom som bibliotekdirektøren feller. Vi er inne i ein periode med sterk eksperimentering både innan litteratur og annan kunst, seier ho, med unge skribentar som eksperimenterer med nye verkemiddel og nye metodar. Men sjølv om nokre eksperiment kan falle uheldig ut, "syns jeg likevel ikke man skal avvike all eksperimente-

ring," avsluttar direktør Lyche (VG 4.3.69). Eksperimenteringa heldt, som vi veit, fram. Og dei unge skribentane frå siste halvdel av 60-talet tok snøgt plass i det norske litterære parnass.

Det storma kring innkjøpsordninga for skjønnlitteratur under dei formative litterære åra rundt 1970. Sidan den gong har det vore temmeleg stilt. Ny innkjøpsordningar har kome til mest utan diskusjon. I dag har vi fem ordningar. Gjennom desse fekk norske folkebibliotek i 2009 tilsendt 545 titlar i til saman 5.600 eksemplar. Kostnadene ved dei fem innkjøpsordningane var 105 mill. kroner. Dei to ordningane for innkjøp av norsk skjønnlitteratur for vaksne, ungdom og barn står for 2/3 av dette.

Heldigvis, får vi seie, har det vorte ein del diskusjon om den nyaste ordninga, med innkjøp av ca. 70 sakprosabøker for vaksne. Bibliotekskepsisen frå 60-åra melder seg på nytt. Dei populære bøkene som vert kjøpte inn, kjem alt for seint til biblioteka. Og dei ukjende sakprosabøkene er det mest ingen som vil ha. Fleirtalet av slike bøker har eit kort liv på folkebiblioteka. Men dei sterke og velståande aktørane innanfor det faglitterære krinsløpet driv eit sterkt og bortimot usmakeleg spel

for auke talet på titlar som skal kjøpast inn av floraen av norske sakprosabøker for vaksne. Dei pressar på for å få ei innkjøpsordning også for omsett fagprosa. Ei sjetten innkjøpsordning.

Ei sjuande ordning er rett rundt hjørnet. Det er ei innkjøpsordning for e-bøker. Ho vil kunne snu opp ned på det meste. Digitaliseringa har alt skaka musikkindustriens grunnvollar. Neste tiåret står skriftindustrien for tur. Det konservative norske litteraturfeltet med si grenselause tru på at alt kan ordnast innanfor eit statsregulert og kooperativt system, er avventande. Biblioteka er i villreie, og kan verte makteslause offer for digitaliseringa. All erfaring viser at digitalisering svekkar distribusjonsledda sterkt.

Norske folkebibliotek, og med det norske kommunar, har, utan heilt å vilje det, vore eit viktig instrument i norsk statleg litteratur- og forfattarpolitikk. Politikken vart meisla ut av framtenkte kulturpolitikarar alt på 1960-talet. No står innkjøpsordningane framfor store endringar. Og det skuldast ikkje bibliotekas seige motvilje mot meir eller mindre "kjedelige gaver". Det skuldast derimot at papirbokas framtid er meir uviss enn vi likar å tru.

Spillkvelder på biblioteket

» Kragerø bibliotek skal i løpet av høsten avholde i alt fire spillkvelder, etter å ha søkt leseåret 2010 om støtte til prosjektet «Spill deg inn i litteraturen eller les deg inn i spillet».

Biblioteket ønsker ifølge lokalavisen KV å etablere et miljø der spillene kan være innfallsvinkel for lesning, og mener at dataspill kan sees i sammenheng med litteratur. Målgruppen er ungdom over 16 år, med og uten erfaring fra spill.

Bjørnson-hyllest i Kragerø

» Vel 30 tilhørere fylte det såkalte «Meierigalleriet» i Kragerø bibliotek da lokalhistorikeren Helge Knutsen Strømme i september holdt foredrag om Bjørnstjerne Bjørnson og hans tilknytning til byen. Bjørnsons mor var født i Kragerø, og hans fetter Rikard Nordraak hadde også sterk tilknytning til byen. For noen år siden fikk Kragerø også sin egen lille Nordraak-park, etter initiativ fra den tidligere dirigenten i Kringkastingsorkesteret, Sverre Bruland.

Det er kjent at Bjørnson minst en gang, i 1888, besøkte Kragerø.

Nettsteder for bokelskere

– en utfordring til bibliotekene?

I PLACE-prosjektet har vi nettopp gjennomført en undersøkelse der vi ser på hvordan sosiale nettsteder for bøker og litteratur tas i bruk og fungerer som møteplasser for litteraturinteresserte. Et spørreskjema ble lagt ut på Bokelskere.no og den ungarske parallellen Moly.hu i midten av september i år. Skjemaet lå ute i tre uker og ble fylt ut av 742 brukere. Av dem kom 41 prosent fra det norske nettstedet mens 59 prosent kom fra det ungarske.¹

Begge disse nettstedene drives uavhengig av biblioteksektoren. Slik blir de enda et eksempel på hvordan teknologien utfordrer den bibliotekfaglige profesjonen.

Da radiokanalen Kanal 24 – nå Radio Norge – ble etablert i 2004, var redaktørens programerklæring at de skulle lage radio for kvinner i 30-åra med høy utdanning. Den programerklæringen ble latterliggjort. Men de to nettstedene vi har sett på, ser ut til å representere en virkeliggjøring av Kanal 24-sjefens visjon. Brukerne er unge, de er kvinner, de er urbane, de har høy utdanning og de er så blanda-hvite – eller solariumbrune – som det går an å bli.

I det norske materialet er 78 prosent av respondentene kvinner, gjennomsnittsalderen er 31 år og 70 prosent har utdan-

ning fra universitet eller høyskole. 95 prosent oppgir at de er etnisk norske, og de resterende fem prosentene kommer ikke fra Pakistan eller Somalia. De få som ikke snakker norsk hjemme, oppgir at de snakker et annet skandinavisk eller vestlig språk.

Norge og Ungarn skiller seg fra hverandre med hensyn til innvandring. Norge har en betydelig andel ikke-vestlige innvandrere. Ungarn har få. Men i dette materialet er Norge like etnisk og kulturelt rent som Ungarn. Norge som flerkulturelt samfunn gjenspeiles ikke. I de fysiske bibliotekene vet vi det er omvendt. Dersom man ser på flerkulturelle møteplasser som en verdi, ser det ikke ut til at slike virtuelle rom foreløpig kan erstatte det fysiske bibliotekrommet. Respondentene ble bedt om å

vurdere viktigheten av de ulike funksjonalitetene på nettstedene på en skala fra 1 til 5, der 1 er lite viktig og 5 svært viktig

Vi ser at det er rollen som informasjonskanal for å finne bøker og lese vurderinger av bøker som først og fremst er viktig. Muligheten til å legge ut egne vurderinger av bøker og delta i diskusjoner er viktig, men skårer allikevel adskillig lavere. Følge bokelskere og finne venner vurderes som mindre viktig.

Og selv om diskusjonsfunksjonen ikke vurderes som så viktig sammenlignet med å kunne finne fram til bøker, er det 86 prosent som oppgir at de har engasjert seg i diskusjoner, enten som aktive deltakere (57 prosent) (29 prosent) at de har fulgt diskusjoner.

Tabell 1. Vurderingen av de enkelte funksjonalitetenes betydning.

	1 Lite viktig	2	3	4	5 Svært viktig	N
Navn	%	%	%	%	%	
Finne bøker	3,0 %	3,0 %	10,3 %	26,9 %	56,8 %	301
Muligheten til å legge inn vurderinger av bøker	5,0 %	8,3 %	24,8 %	37,7 %	24,2 %	302
Muligheten til å lese andres vurderinger av bøker	0,7 %	2,6 %	11,3 %	44,4 %	41,1 %	302
Følge/delta i diskusjoner	2,0 %	10,6 %	26,2 %	38,7 %	22,5 %	302
Finne og følge bokelskere	9,0 %	22,6 %	35,9 %	22,3 %	10,3 %	301
Sitater	17,7 %	19,0 %	31,0 %	23,3 %	9,0 %	300
Lister	12,3 %	18,3 %	33,2 %	26,6 %	9,6 %	301
Invitere andre bokelskere	26,4 %	31,4 %	24,7 %	12,0 %	5,4 %	299

¹ Undersøkelsen benyttet Questback. Responsen bygger på selvrekruttering, ikke et utvalg trukket fra en populasjon. Derfor kan vi ikke slutte fra de 742 som har svart til hele populasjonen av brukere av de to nettstedene.

Professor'n

Av professor Ragnar Audunson,
Høgskolen i Oslo, avd. JBI

Tabell 2. Hva brukes Bokelskere.no til?

	1 Lite viktig	2	3	4	5 Svært viktig	N
Navn	%	%	%	%	%	
Finne venner	56,1 %	27,1 %	13,2 %	2,3 %	1,3 %	303
Finne bøker jeg har lyst til å lese	1,0 %	5,0 %	11,3 %	31,6 %	51,2 %	301
Dele informasjon om bøker	1,0 %	7,6 %	23,8 %	38,0 %	29,7 %	303
Få informasjon om bøker og lesing	0,0 %	3,0 %	14,3 %	37,5 %	45,2 %	301
Administrere egen leseaktivitet	2,7 %	9,3 %	14,3 %	20,0 %	53,7 %	300
Vise fram egen litteratursmak/egen bokhylle	12,3 %	10,6 %	23,6 %	28,6 %	24,9 %	301

Hva slags formål brukes så nettstedene til? Respondentene ble bedt om å vurdere ulike bruksmåter langs den samme skalaen fra 1 til 5.

Generelt skårer alle bruksmåtene med unntak av å finne venner høyt, men nettstedets betydning for å finne informasjon om bøker det er aktuelt å lese understrekes ytterligere. Også dets betydning med hensyn til å administrere egen leseaktivitet er påfallende. Hele 54 prosent oppgir at det er en svært viktig bruksmåte for dem.

Hvordan ser man på bibliotekets og bibliotekarenes betydning? Respondentene ble spurt om hvordan de skaffer seg bøker de ønsker å lese og de ble spurt om institusjoner og personer som er viktige når de skal ha råd om lesning. Som kanal for å få fatt i bøker, betraktes bibliotekene som litt mindre – men ikke mye mindre – viktig enn bokhandlere av tradisjonell type og nettbokhandlere. 55 prosent sier at bibliotekene er en viktig eller svært viktig kanal for å få fatt i bøker. 60 prosent sier det samme om tradisjonelle bokhandlere og 61 prosent sier at nettbokhandlere er viktig eller svært viktige.

Litt verre står det til når det gjelder vurderingen av bibliotekaren som litterær rådgiver og

veileder. 28 prosent sier at råd og anbefalinger fra bibliotekar er viktig for dem, mens 24 prosent syns anbefalinger fra bokhandlere er viktig og 27 prosent syns anbefalinger fra nettbokhandlere som Amazon er viktig. Bibliotekarene ligger altså marginalt foran tradisjonelle bokhandlere og nettbokhandlere som litterære veiledere. Alle disse ligger imidlertid milelangt etter familie og venner (71 prosent), nettsteder som Bokelskere.no (72 prosent) og massemedier (58 prosent).

I vurderingen av ulike mulige veiledere er det i det norske materialet en forskjell mellom

menn og kvinner. 24 prosent av mennene syns bibliotekaren er viktig eller svært viktig. Men for mennene er nettbokhandleres anbefalinger viktige eller svært viktige for hele 47 prosent. 29 prosent av de norske kvinnene syns råd fra bibliotekaren er viktig eller svært viktig, men bare 20 prosent av dem oppgir at anbefalinger fra nettbokhandlere er viktig, selv om en stor andel også av kvinnene – 70 prosent – oppgir kjøp av bøker gjennom nettbokhandlere som viktig.

Hva er det så bokelskerne leser? At klassiske romaner, samtidsromaner og krim dominerer, er knapt overraskende. Men det er åpenbart ikke Ingar Sletten Kolloens entusiaster som befolker disse litterære nettstedene. Selv om biografier topper bestesellerlistene, er det få av respondentene i Norge så vel som i Ungarn som oppgir at de er flittige lesere av biografier. Heller ikke prinsesse Märtha har noen stor tilhengerskare. De aller fleste – blant kvinner som blant menn og i Norge som i Ungarn

Billig nettbokhandel Stort utvalg i alle sjangre Søk i vår katalog og bestill her! www.bokelskere.no

Vær trygg med Gårdrefom Vaktmester tjenester i Oslo området. Mer enn 45 års erfaring - 24 timer www.gardrefom.no

Mammutsalg - bestill nå, 835 titler med opptil 85 % rabatt. Rentefri avbetaling fra 200 pr. mnd www.haugenbok.no

Answers to Google

Bokelskere.no beta

Vi elsker bøker. Akkurat som deg. Velkommen hjem.

logg inn bli en bokelsker hjelp

finn en bok Søk

hjem til forsiden

finn bøker søk eller bla

diskusjoner se hva vi snakker om

bokelskere finn og følg

sitater godt sagt

lister vi har dem

Del dine leseopplevelser

Fordi hodet ditt koker. Fordi du har lest en roman, fordi du har lest en diktsamling, fordi du har lest en kokebok om asiatiske retter. Og nå har du vann i munnen. Du vil dele det med noen. Du vil se om det finnes noen der ute som har lest det du har lest, som har kjent det du har kjent, og du vil ha nye anbefalinger, for du vil ha nye leseopplevelser.

Hos bokelskere.no kan du

- lage din egen boksamling
- sortere bøkene dine i bokhyller
- finne andre med samme lesesmak som deg
- se hva andre leser akkurat nå
- delta i diskusjoner om bøker

Bli en bokelsker eller ta en titt på andre bokelskere

Bla i bøker Nyeste lister Sist sagt Nyeste sitater

- svarer at de så å si aldri leser alternativlitteratur. Det er også få som til vanlig leser debattlitteratur og populærvitenskap.

Når det gjelder hva slags sjangre som leses, er det noen interessante forskjeller etter kjønn i det norske materialet. Når det gjelder de dominerende sjangrene som samtidslitteratur og krim, er det ingen særlige forskjeller. Men menn oppgir en del oftere at de også leser de sjangrene som skårer lavt, som dikt, debattlitteratur og populærlitteratur. 42 prosent av mennene svarer for eksempel av de leser dikt nå og da eller oftere. Vi vet at kvinner er ivrigere lesere enn menn. Men ser vi her en tendens til at blant denne gruppa dedikerte lesere, leser mennene bredere?

Man kunne frykte at man på slike nettstedet bare møter likesinnede og får bekreftet egen litterær smak og egne litterære normer. Slik sett er det oppløftende at i hele materialet – det norske og det ungarske – er det nesten 90 prosent som sier at de nå og da eller ofte har oppdaget helt nye og ukjente ting på disse to nettstedene. I Norge er det her kvinnene som er mest åpne. Mens 30 prosent av mennene ikke kan huske å ha oppdaget noe nytt og ukjent gjennom Bokelskere.no, er det bare 17 prosent av kvinnene som svarer det.

Har du lyst til å diskutere denne forskningen og annen nordisk forskning om folkebibliotekrelaterte emner nærmere. Da kan du komme på den nordiske konferansen om folkebibliotekforskning som arrangeres på Høgskolen i Oslo, der opp mot 40 forskere fra Norden og noen andre land skal presentere det de arbeider med.

Populære automater på Deichmanske

» Deichmanske bibliotek på Majorstua i Oslo innførte i august automater for utlån av bøker og filmer, og ifølge Lokalavisen Frogner er systemet blitt meget populært. Særlig de yngre liker det nye systemet, forteller konstituert avdelingsleder Mette Digerud.

Alle som skal benytte automatene må ha nye lånekort med pin-kode, og ved å legge bøker og filmer på bordet, leser maskinen automatisk av informasjonen. Det er også installert automater på filialene i bydel Gamle Oslo og på Røa, og det var planlagt automater også ved musikkavdelingen på hovedbiblioteket, samt på Bøler og Lambertseter.

Bokbonanza i Porsgrunn

» Porsgrunn bibliotek gikk i høst i gang med å tømme overskuddslageret sitt. Både bøker fra egne hyller, de nedlagte filialene og private gaver var til salgs, skriver Porsgrunns Dagblad.

Avdelingsleder Astrid Aase Thorstensen kunne fortelle at det var mye å velge mellom, med en nesten «himmelsk blanding» av faglitteratur og skjønnlitteratur. Det ble også solgt en rekke barnebøker, foruten at 100 lokalhistoriske titler ble lagt ut til salg.

Prisene startet på fem kroner per bok. Senere gikk biblioteket ifølge avisen over til bæreposesalg, og regnet med å legge om til søppelsekker på slutten.

Mange «bokormer» i Asker

» Fra februar til oktober har 400 skoleelever i Asker lest 50 bøker hver, gjennom en aksjon Asker bibliotek satte i gang. Dermed er det mange elever som har fått hedersbetegnelsen «bokorm» av biblioteket, forteller Asker og Bærums Budstikke. Seksjonsleder Frid Feyling ved Asker bibliotek syntes at resultatet er svært godt, og sier at biblioteket gjerne holder fest for

bokormene sine, Lærer Ina Christophersen ved Bondi skole sier at hun er stolt over de leseglade elevene, og at barn som leser mye bøker, får nytte av dette i skolen. Mange av dem blir også inspirert til å skrive selv.

Friske planer for litteraturhus i nord

Tromsøs ønske for sitt litteraturhus er at det skal bli et samlingssted for litteraturmiljøene. Ikke bare i byen, men fra hele Barentsregionen.

Drømmen om et litteraturhus i Tromsø ble tent i 2008. Håpet om et hus der ordet og litteraturen står i sentrum, deles av et bredt spekter av byens og landsdelens litteraturinteresserte. Organisasjonen Litteraturhus Nord 2012 er etablert for at dette skal bli mer enn bare en drøm.

– Det finnes en rekke forfattere, foreninger og litteraturmiljøer i nord som ønsker et

samlingspunkt rundt litteraturen, sier Jens Harald Eilertsen, ansvarlig redaktør i forlaget MargBok. Eilertsen er blant de ivrigste pådriverne for en realisering av litteraturhuset. Nå sitter han som foreløpig prosjektleder i styret for Litteraturhus Nord 2012.

Næringsliv og kultur

At litteraturinteresserte i Nord-Norge slutter mannsterke opp, er

som forventet. Men for at planene skal få et bredere fundament har det vært et poeng å få med personer også utenfra de etablerte litterære miljøene. Av den grunn sitter Per Mathias Høgmo, Tromsøs fotballtrener, i styret for Litteraturhus Nord 2012. Styrelederen Robert Hermansen er hentet fra næringslivet, med ledererfaring fra kulturinstitusjoner og flere store bedrifter, blant annet Odda

Tekst: Kjetil S. Grønnestad, fri-lansjournalist

smelteverk, LKAB i Narvik og gruveselskapet Store norske på Svalbard.

Eilertsen legger ikke skjul på at suksessen til litteraturhuset i Oslo, inspirerer til å etablere noe tilsvarende i Tromsø. Huset skal ikke bli en Oslokopi, men bygges ut fra lokale forutsetninger. Eilertsens arbeider for at litteraturhuset skal være for byen, landsdelen, Barentsregionen og naboene vest i havet.

Hilde Kat. Eriksen, redaktør i Nordnorsk Magasin, styremedlem i Nordnorsk Forfatterlag og engasjert i litteraturfestivalen Ordkalotten, mener også det er viktig at litteraturhuset skal være for hele nordområdet: – Det skal være et litteraturhus for alle skrivende og litteraturinteresserte grupper i regionen, minoriteter som majoriteter. Tromsø er et godt og egnet sted for et slikt hus, både med historisk begrunnelse og fordi det er lett tilgjengelig fra andre områder av regionen, sier hun.

Venter på penger

Eilertsen røper at de har blinket seg ut et lokale, uten at han ennå vil si eksakt hvilket bygg det er. Før de kan sikre seg ønskelokalet og starte nødvendig ombygging, må nemlig finansieringen spikres på plass.

I starten søkes det om prosjektstøtte fra INTRO, Tromsø kommunes kulturnæringsfond. Når huset er etablert regner en med leieinntekter for kontorlokaler, samt salg fra café og bokhandel. De håper også på midler fra næringslivet og private næringsfond. Dessuten legges det opp til å søke støtte fra diverse kulturfond, som Fritt Ord og Kulturrådet, til litteraturprosjektene.

– Akkurat nå avventer vi å få orden på startfinansieringen, forteller Eilertsen.

Dersom framdriften glir friksjonsfritt og økonomien går i orden, og huset blir deres, og de får tak i bygningsfolk til å innrede lokalene, skal litteraturhuset kunne åpne dørene for publikum i 2012.

Utenom café og bokhandel, er det tanken at litteraturhuset skal romme kontorer for alle organisasjoner som på en eller annen måte jobber med litteratur. Det skal også ha opplesningsrom/scene, samt gjestekontor for forfattere.

Biblioteksamarbeid

Ut fra fjorårets oppslag i mediene, fikk en inntrykk av at det var konflikt mellom biblioteket i Tromsø og litteraturhusforkjemperne. Eilertsen skal ha uttalt at de ikke hadde planer for noe utstrakt samarbeid med biblioteket, noe Marit A. Somby, litteraturformidler og bibliotekar ved Tromsø bibliotek reagerte på. Nå ser det ut til at bølgene har lagt seg.

– Vi har invitert Tromsø bibliotek til å være med, og ser et samarbeid med dem som en hjørnestein i en bred samling om litteratur, sier Eilertsen nå.

Han mener de to institusjonene vil ha forskjellige oppgaver. Biblioteket, med sin store stab av faglig ansatte personer og tilgjengelige bøker, gir leseplasser til publikum. Litteraturhuset skal lage et faglig samlingssted for forfattere, og gi rom for debatter og dialog. Eilertsen regner med at bibliotekarene er med og preger innholdet i litteraturhuset i et framtidig forankret samarbeid.

– Vi vil ha et hus med kreativitet og aktivitet som utfyller det litterære rom og ikke konkurrer med biblioteket, slår Eilertsen fast.

Dette er Hilde Kat. Eriksen enig i. – Litteraturhus Nord vil

tilby tjenester som supplerer bibliotekenes virksomhet; skrivehybler for folk fra Barentsregionen, litterært samlingssted for forfattere, skribenter, tidsskriftfolk og andre litteraturinteresserte, og et naturlig sted for samarbeid med andre kunstarter, sier hun. Men legger til at dialog, samarbeid og samordning med bibliotekene vil stå sentralt.

Spennende, sier biblioteksjefen

– Jeg synes konseptet er spennende, sier Paul Henrik Kielland, biblioteksjef i Tromsø. – Litteraturhuset vil få et tilbud til forfattere, for eksempel forfatterverksted, som vi ikke kan tilby, fortsetter han.

Kielland tar det som en selvfølge at de skal få til et samarbeid med litteraturhuset, men ser også at de vil bli konkurrenter. Samtidig blir litteraturhuset enda en organisasjon som jobber for litteraturen i Tromsø. Og alt som skaper interesse for litteratur, er av det gode. Kielland stiller likevel spørsmålet om hvor mange institusjoner det er behov for. Han viser til at Tromsø bibliotek i 2009 arrangerte 300 litteraturarrangement, derav 100 for voksne.

– Vi har fått til mye uten å få ekstra midler fra kommunen, sier han.

Foreningen Litteraturhus Nord 2012 består av:

Ordkalotten litteraturfestival, forfatterstudiet ved Universitetet i Tromsø, Norsk Forfatter-sentrum Nord, Margmedia, litteraturtidsskriftet Kuiper, Nordnorsk Magasin, Nordnorsk Forfatterlag, Samisk forfatterforening, Tromsø internasjonale filmfestival, samt flere aktører fra kulturlivet i Tromsø og næringslivet.

Lyst og varmt. Bøler bibliotek ble tegnet av Sverre Fehn i 1970 og er nå rehabilitert.

Bibliotekperle med sjel

I sommer ble Bøler bibliotek rehabilitert og ominnredet. Bydelen kan igjen samle seg om en arkitektonisk perle, tegnet av Sverre Fehn.

Formålet med prosjektet har vært å framheve Fehns opprinnelige arkitektur og innredning i bygget og å gjøre biblioteket mer brukervennlig med moderne teknologi.

Til å begynne med lå Bøler bibliotek i drabantbyens kjøpesenter fra 1960. Så ble det bestemt at biblioteket skulle flyttes og legges sammen med samfunnshuset og badet rundt et torg for seg selv. Ingen ringere enn Sverre Fehn ble engasjert til å tegne det, og i 1972 kunne det

nye biblioteket innvies.

Så gikk årene og som det ofte skjer, ble det malt litt her og flikket litt hist og revet litt pist. På et tidspunkt ble også Sverre Fehns spesialtegnede skranke kastet ut og erstattet med en større mastodont, som verken var publikumsvennlig eller særlig pen.

For et par år siden fikk de ansatte lyst til å gjøre noe med den skranken og fikk bevilget penger til 10 timer for en arkitekt til å tegne en ny. Arkitekten hadde tidligere jobbet sammen med Sverre Fehn og da han kom til Bøler bibliotek i 2008, ble han klar i sin sak. En sånn liten perle av et bibliotek finnes det ikke mange av. La oss like godt forsøke å finne tilbake til Fehns ånd så godt som mulig, selv om det vil koste atskillig flere gratis dugnadstimer enn de 10 som det var satt av penger til.

- Jeg er veldig fornøyd med resultatet, sa arkitekt Inge Hareide under pressevisningen i

slutten av september. - Vi har klart å ta vare på varmen i rommet, linjene og den atmosfæren Fehn ønsket å skape.

Men Hareide stikker heller ikke under en stol at det fortsatt

Stolt. Biblioteksjef Heidi Stene tegner og forteller for NRK.

gjenstår en del til målet er nådd, og at dette er kun en første etappe.

- Er det ikke fint, sier den stolte biblioteksjefen, Heidi Stene og slår ut med armene. - Når bydelen fikk et så fint bibliotek i gave i 1972, er det viktig at vi klarer å ta vare på det.

Hun forteller stolt at i sommer kom flere utenlandske arkitekter for å beskue bygningen. (Les også leder s. 5)

Arkitekt Inge Hareide.

Av Odd Letnes, redaktør

En kunnskapsbase

Har du spørsmål innen energi, energiforskning, fornybare energikilder, olje og hvordan blir dette gjort? Da kan databasen ETDEWEB være en løsning.

Dette er vanlige spørsmål i dagens Norge. Kan vi i bibliotekene hjelpe brukerne med å finne svar? Finnes det en database som "vanlige folk" kan bruke? Hvordan er det med kvaliteten på kildene? Hva med kostnadene? Går hele budsjettet? Svaret er JA vi kan hjelpe, NEI, budsjettet forblir urørt siden bruk av basen er gratis her i landet. Norge er med i et internasjonalt samarbeid om å lage verdens største litteraturliteatbase innen energi. Databasen heter ETDEWEB og den er gratis å bruke i medlemslandene.

Hvorfor bruke nettopp denne energidatabasen? Du holder deg oppdatert på den seneste utviklingen innen flere forskningsfelt inkludert grunnforskning. Du unngår duplisering av forskningsresultater og kan lære av forventede og uventede resultater. Du kan starte forskningen din ved et punkt lenger fremme enn antatt. Du kan identifisere hvilke land og personer som er involvert i spesielle forskningsfelt. Du kan være med å fremme internasjonalt samarbeid innen energiforskning og energiutvikling. Du kan forstå hvordan forskjellige land håndterer energirelaterte miljø og klimaspørsmål. Du finner stoff

om bruk av energi inkludert politiske og økonomiske faktorer, alternative og fornybare energikilder og aspekter i forbindelse med bevaring og energispørsmål sett i historisk perspektiv.

I tillegg til energiforskning og energiteknologi fra ETDEs medlemsland, inneholder databasen siteringer publisert "world-wide" om kjerne-kraft, kull, og globale klimaendringer. Denne bredere dekning er et resultat av samarbeid med andre internasjonale partnere. Databasen inneholder også informasjon som er samlet av US Department of Energy siden 1974.

Hvordan samarbeidet kom i gang.

I mange år hadde flere land tosidige avtaler for informasjonsutveksling innen energiforskning og energiteknologi. Midt på 1980-tallet vokste behovet fram for et mer kostnads-effektivt samarbeid, og Energy Technology Exchange

(ETDE) ble opprettet i 1987 i regi av International Energy Agency (IEA). IEA er en mellomstatlig organisasjon under Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD). Medlemmer i ETDE var fra starten; Canada, Danmark, Finland, Tyskland, Japan, Nederland, Norge, Spania, Sverige, Storbritannia og USA.

Tekst: Astrid Gudmundseth. Forfatteren har ansvaret for norske forpliktelser i IEAs flernasjonale informasjonssamarbeid Energy Technology Data Exchange (ETDE)

full av energi!

gass, bioenergi, vannkraft eller klima, hva som gjøres med energikildene eller

ENOVA SF er norsk deltaker i samarbeidet på vegne av Olje- og Energidepartementet (OED).

Målsetningen med samarbeidet har hele tiden vært. «å gi regjeringer, industri og forskningsmiljøer i medlemslandene tilgang til et bredt utvalg av informasjon om energi, fors-

kning, vitenskap og teknologi, og å øke spredningen av denne informasjonen til utviklingsland.»

Hva blir lagt inn i basen? All litteratur innen ENERGI som utgis i Norge, blir gjennomgått og det som ansees seriøst, blir lagt inn. Popularitetsgraden går fra Teknisk Ukeblad til doktorgrader. Rapporter og konferanser blir

gjennomgått og store konferanser holdt i Norge (og publisert her) blir lagt inn, ofte med hvert enkelt foredrag. Alt som kan, legges in i fulltekst. Til resten er det lenker - hvis mulig. Bibliografiske opplysninger og et beskrivende referat er "grunnstammen" i databasen.

Ulandssamarbeid.

90 utviklingsland har nå tilgang til databasen. Brukere i utviklingsland må registrere seg og de får tilgang til basen på samme måte som brukere i medlemsland. Forskjellen ligger i at landet ikke er medlem og da ikke bidrar med innhold

til basen eller midler til drift.

Har ETDEWEB noen smarte finesser?

Det nyeste er et oversettelsesverktøy. Det oversetter for eksempel engelsk tekst til norsk og gjør innholdet lettere tilgjengelig – selv om vi her sikkert kommer til å oppleve "merkelige" oversettelser – på samme måte som når man oversetter på weben.

Det smarteste er et nytt navigasjonsverktøy. Det hjelper deg til å innsnevre søkeresultat uten at du behøver vite hva som ligger i ETDEs kontrollerte emnevokabular. Når du har gjort et søk, får du opp ei ramme med forslag til hvordan du kan innsnevre søket ditt. Begrepene er hentet fra ETDE / INIS synonymordbok og emnekategorier. For eksempel viser et søk på «solceller» (Solar cells) valg som 'efficiency', 'dyes', 'thin films', 'performance', 'titanium oxides', 'photovoltaic conversion' og 'electrolytes'. Et enkelt klikk på linken vil gi søkeresultatene kun til de postene der ordet / uttrykket er sentralt tema.

Vil du vite mer om databasen, se www.etde.no.

ETDEWEB versus World-Wide-Web (Google/Google Scholar)

- En spesifikk database/Web sammenligning

Denne studien sammenligner ETDEWEB¹ med søkemotorene Google og Google Scholar. Data Exchange – World Energy Base) Det primære målet var å finne ut om ETDEWEB fortsatt gir brukeren søkeresultat som ikke blir funnet av Google eller Google Scholar.

ETDE er et internasjonalt program for å utveksle informasjon hvor medlemsland og partnere gjennom kostnads- og oppgavedeling bidrar til verdens største database av energirelatert informasjon.

Tidlig i 2010 passerte databasen ETDEWEB 4,3 millioner henvisninger til energilitteratur fra hele verden. En av styrkene til ETDEWEB er fokuset på vitenskapelig innhold og direkte tilgang til fulltekst for grå litteratur (over 300 000 dokumenter i PDF er tilgjengelig for visning fra ETDEs område og over en million lenker til dokumenter hos forskningsorganisasjoner og store utgivere globalt). Google og Google Scholar er

godt kjent for at de søker i den store bredden av informasjon. Google bringer nyheter, fakta- og meningsrelatert informasjon og Google Scholar vektlegger faglig innhold innen flere fagfelt.

Analysen sammenligner resultatene av 15 energirelaterte søk som er utført på alle tre systemer og hvor det er brukt identiske ord / fraser. En rekke emner ble valgt, selv om disse hovedsakelig var innen fornybar energi på grunn av bred, internasjonal interesse for dette.

Sterkeste kilde

Over 40 000 poster fra de tre kildene ble evaluert. Studien konkluderer med at ETDEWEB er en betydelig ressurs både for energi eksperter og andre for å oppdage relevant informasjon. For de 15 temaene i denne studien, har ETDEWEB gitt brukeren unike resultater som ikke vises av Google eller Google Scholar i 86,7 % av tilfellene.

Mye ble lært i studien. Observasjoner om styrkene i hvert system og andre faktorer som påvirker søkeresultatene deles sammen med bakgrunnsin-

formasjon og tabeller som oppsummerer resultatene. Hvis en bruker vet den eksakte tittel på et dokument, er alle tre systemene nyttige for å finne kilde til dokumentet. Hvis brukeren er ute etter å finne relevante dokument innen et bestemt emne, vil hver av de tre systemene gi en betydelig mengde data, men ganske ulike i fokus. Google er et mye brukt og nyttig verktøy for å finne betydelige "ikke-spesialist" informasjon, og Google Scholar hjelper brukeren med fokus på vitenskapelige disipliner. Men hvis en bruker er interessert i vitenskap og energi, er ETDEWEB fortsatt den sterkeste kilden for energi- forskning og utvikling (FoU) og har en betydelig merverdi i kunnskap om ny teknologi.

Studien er utført av:
Debbie Cutler Energy Technology Data Exchange (ETDE) Operating Agent Energy DOE/ OSTI, Oak Ridge, TN (USA)
Publiseringsdato: juni 2010
Oversatt av Astrid Gudmundseth

¹ ETDEWEB (Energy Technology Data Exchange - World Energy Base) er en internasjonal litteratordatabase innen energi.

Hva skal vi bruke bibliotekets nettside til?

Kanskje vårt felles merke skulle være levende nettsider med tre tydelige i-er: inviter, inspirer, informer.

For leden dag var jeg på en inspirasjonsdag på fylkesbiblioteket i Hordaland der temaet var: *Kva vil vi med biblioteknettstaden?* Vet vi det? Når de glupe hoder på fylkesbiblioteket har pønsket ut en slik tittel, sier det kanskje noe om at mange har nettsider som ikke er så målretta? At det ikke er tydelig hva som er budskapet og hvem et eventuelt budskap er retta mot?

Vi vet nok hva vi vil med nettsidene våre, bare vi får tenkt oss litt om, tror jeg. Problemet, som kanskje ble best illustrert under samtalen på slutten av dagen, er at vi vil ha gode funksjonelle sider som koster oss lite i tid og arbeid. Slik er ikke opplegget, dette burde vi vite! Alle sider, blogger, kvitringer og sosiale medier «all over» krever en viss innsats av tenking, skriving og oppfølging - og da blir heller spørsmålet, tar vi oss tid til dette? Må vi ta oss tid til dette?

Anne Liv Tønnesen, programsjef på Sølvberget, snakket inspirert til oss om deres tenking omkring kommunikasjonsstrategien de har laget og hvordan denne gir seg utslag i grafisk utforming, fargebruk og publisering. Det store spørsmålet blir: hvordan ta aktiviteten til fem programavdelingansatte, med et bra stort markedsførings-

budsjett og skalere ned til et lite bibliotek med totalt 2,69 ansatte, med et usynlig markedsføringsbudsjett? Er det en latterlig sammenligning? Gjerne det - en god latter forlenger livet sies det, men jeg skal lese kommunikasjonsstrategien og ta i bruk de små grå for å pønske ut hva vi kan gjøre for å nå ut til vår mest aktuelle målgruppe.

Et annet ord som dukket opp var Litteraturhus, for Anne Liv sa at pr. dato var Stavanger bibliotek Rogalands Litteraturhus. Jaha, tenkte jeg, da bør vel jeg erklære Meland bibliotek for Melands Litteraturhus jo før, jo heller! Det er jo litteraturformidling til mange forskjellige grupper vi holder på med! Vi kan absolutt utvide repertoaret

av tilbud og aktiviteter, men kanskje først og fremst tenke på hvem vil vi nå og hvordan skal vi gjøre det? - og da er vi tilbake til biblioteknettstaden - nødvendig, arbeidskrevende - men ikke mer enn at det må la seg gjøre, kanskje først og fremst som et samarbeid?

Vi trenger å være flere som kan heie hverandre frem til å innta ny kunnskap og nye ferdigheter. Lena Glesnes skrev i Emneord: Bibliotekene trenger et posthorn, en samlende logo, mens andre tenker «La de tusen blomster blomstre»... Kanskje vårt felles merke skulle være levende nettsider med tre tydelige i-er - inviter, inspirer, informer - som Lena G. så vakkert sa det?

»
**Tekst: Bente
Bing Kleiva, Me-
land bibliotek**

Globalt og lokalt under same tak – Rana bibliotek famnar heile verda

Fornøgde.
Tone Nilssen og
Hilde Rokkan
trivst på arbeid.

På dukar av skinnande velour står det skåler med annleis drops, arabisk parfyme, Koranen og arabisk litteratur omsett til norsk eller engelsk. Over borda heng det eit vakkert teppe, eit kart over arabisktalende land og ein plakat med overskrifta "Du vet du er araber når...". Nedanfor er det lista opp humoristiske punkt som fullfører setninga i overskrifta.

Dette er utstillinga i andre etasje. Nede har bibliotekarane på Rana bibliotek fått med seg at kunstnaren og moværingen Kjell Ivar Gullhav snart skulle opne ny separatutstilling i kunstforeininga. Det må markerast, og oppslaget med kunstnaren i lokalavisa Rana Blad er ramma inn, og katalogen med bileta lagt fram.

Kvar gong ein kjem til folkebiblioteket på Mo i Rana er det spennande å sjå kva dei tilsette vil vise fram denne gongen.

– Denne arabiske utstillinga er det ikkje vi som har funne på, den har vi frå *Det flerspråklege bibliotek* ved Deichman, fortel bibliotekar Tone Nilssen. Ho er ansvarleg for framandspråklege tenestar ved Rana bibliotek. – Ei

utstilling vi er stolte av, og som sjølv laga, i samarbeid med fylkesbiblioteket, flyktningetesta og vaksenopplæringa, er den som vi fekk i stand for å markere mangfoldsåret 2008; *Mangfoldige historier*. Gjennom utstillinga ønska vi å vise det kulturelle mangfaldet som ein del av lokalsamfunnet.

– Elevar frå vaksenopplæringa fortalde si historie, med få

»
Tekst og foto:
Berit Oksfjellelv,
frilansjournalist

ord. Eskil Olsen frå Rana kameraklubb tok nydelege, uttrykksfulle portrettfoto av dei, og vi fekk laga store plakatar med historiene deira. På opninga hadde vi forfatterbesøk av Mustafa Can, Rana vaksenopp-læring laga fingermat frå fleire land, og stilte med ein palestinsk musikal på keyboard. "Mangfaldig litteratur" og "Mangfaldige filmer": utstillingar av bøker og filmar fra flere land, samt ei utstilling av russisk handverk ramma inn Mangfaldige historier. Det var fullt hus på biblioteket, omlag 130 publikum til stades, med ei god blanding av innvandrere og nordmenn. Seinare var utstillinga på turné over heile fylket, seier Nilsen.

Leksehjelp for framandspråklege

– *De fungerer som ei bru mellom "gamle og nye nordmenn"?*

– Ja, det er det vi håpar å vere, seier biblioteksjef Hilde Rokkan. – Biblioteket er gjerne det første dei som kjem nye til Rana oppsøker. Vi tilbyr internett og aviser så dei kan halde kontakten med gamlelandet. Biblioteket er snart det einaste demokratiske vi har igjen i samfunnet; det er gratis og tilgjengeleg for alle, og med gode opningstider. Det er ein naturleg møteplass, og vi prøver å ha noko for alle her. Eit vellukka arrangement er leksehjelpa, som vi har hatt i fire år.

– Det kom i stand på initiativ frå Frivilligsentralen, fortel Tone Nilssen. – Kvar torsdag kjem kjem det framandspråklege elevar frå vaksenopplæringa hit til biblioteket for å få hjelp med leksene. Det er pensjonerte lærarar som brukar litt av tida si på dette, og det er verdifullt for begge partar.

Små fleirkulturelle

– Det er ungane vi må begynne med for å få til vellukka integrering. Derfor har vi med ujamne mellomrom tospråklege eventyrstunder, fortel Hilde Rokkan.

– Vi har eventyrstund for ungane annakvar veke, og nokre gonger får vi nokon framandspråklege til å fortelje kjende eventyr på sitt språk. Ungane har ikkje danna seg kategoriar der det er rart å vere framandspråkleg eller at ein har forskjellig hudfarge. Slike tospråklege eventyrstunder alminneleggjer det heile enno meir.

– Ekstra populær var utstillinga Den magiske kappen frå Det flerspråklige bibliotek no på førsommaren, seier Tone Nilssen. Den drog 700 besøkjande frå barnehagar og skular i

nærområdet. Her vart alle sansane stimulert gjennom kunstutstilling, te- og kakeservering, musikk i eventyrpaviljongen, eigen kunstproduksjon for ungane og ikkje minst forteljarstunda.

– Vi som arbeider på biblioteket føler at vi òg utvikla oss gjennom denne utstillinga, vi har no lært oss å fortelje på andre måtar enn før.

Lokalsamlinga

Rana bibliotek har hovudkontoret sitt i sentrum av Mo i Rana, industribyen som vart omskolert til kompetanseby og som no har 18 000 innbyggjarar. I første etasje vil dei små og mellomstore lesarane finne noko for å stilne lesehungeren, og dei som tørstar etter nyhende kan lese i dei mange papiravisene eller lese i tidsskrift om alt frå hageliv til fagforeiningsarbeid.

Går ein opp trappa kjem ein til vaksenavdelinga. Her vil ein finne bestseljarane, diktsamlingane, lydbøker og alt som hører til i eit bibliotek. Rundt omkring mellom reolane sit det flittige studentar med nasane i kvar si bok eller pc-skjerm, og det summar lågt på helgelandsdialekt, vestlending, engelsk – eller arabisk. Går ein gjennom avdelinga med utanlandsk litteratur – bøker på til dømes kurdisk, persisk eller thai – kjem ein til eit eige rom.

Rommet er smykket med store svartkvitfotografi av den gamle handelsstaden Mo i Rana. Velkomsten inn til rommet er ein karusell med dei nyaste lokale bøkene, og gjev ein peikepinn om kva ein vil finne innanfor. Dette er Mekka for slektsgranskaren og dei mange som er interessert i si nære eller fjerne historie. Her er bygdebøker frå heile Nordland, hovudfags- og masteroppgåver skrive av

studentar frå Helgeland, og bøker om dialektar, geografi, og alt som måtte angå Nord-Norge. Men her er ikkje berre fagbøker. Her er òg reolar spekka med barnebøker, krim, poesi og annan fiksjon skrive av nordlendingar, her er dvd-filmar og tidsskrift med innhald som på ein eller annan måte er knytt til Rana, Helgeland og Nord-Noreg.

– Lokalavdelinga ligg litt bortgjømt til, som det aller helligaste. Finn folk fram til ho?

– Ja, ho har ikkje ei heilt heldig plassering, medgjev Per Trygve Karstensen, bibliotekaren som har full oversikt over kvar minste eining i denne avdelinga. – Slektsgranskarar, lokalhistorikarar og skuleelevar finn likevel fram til denne samlinga, men den største utlånsprosenten er det andre bibliotek som står for. Vi prøver å ha alt som blir gjeve ut av nordnorsk fag- og skjønnlitteratur, og samlar det i dette tronge rommet. No er det

på trappene å leggje eit høgskulesenter til Mo i Rana. Stakobygget, her vi har lokale, er vurdert som aktuelt lokale for senteret. Blir dette ein realitet, kjem vi til å plassere lokalsamlinga på ein meir strategisk plass, og vi får i tillegg til å vere folkebibliotek og fylkesbibliotek òg funksjon som høgskulebibliotek. Det vil gje eit enno betre tilbod for publikum.

Bokdagen

– Siste laurdagen i november har vi heilt sidan 1982 markert vår eigen bokdag, fortel Hilde Rokkan. – I løpet av få timar denne dagen er det innoom så mange som mellom 900 og 1200 besøkjande. Då bakar personalet her kake. *Igor Kill and the sitting Bulls* har, iallfall i dei elleve åra eg har arbeidd her, stilt opp som husband då, og vi får besøk av mange spennande forfattarar.

– Denne dagen skal helst ha ein lokal og nordnorsk innfallsvinkel. Vi inviterer gjerne kjende

forfattarar som har tilknytning til distriktet her, men òg andre gode forfattarar. I år kjem Laila Stien, Ellinor Rafaelsen, Hans Olav Lahlum og Rune Nøstvik. Det skal vere noko for einkvar smak. Då stiller vi ut alle bøkene til gjesteforfattarane. Det er eit verkeleg populært arrangement, både for oss som arbeider her og publikum, avsluttar Hilde Rokkan. På denne dagen får publikum innblikk i mange andre verder enn sin eigen. Det er det litteratur handlar om.

Rana bibliotek

- har 15 tilsette.
- blir leia av biblioteksjef Hilde Rokkan.
- deler lokale og samarbeider med Nordland fylkesbibliotek.
- har eigen bokbuss som kjører i Rana og nabokommunane. Bokbussen står for 20 % av utlånet.
- har i snitt 180 000 besøk i året, og 145 000 utlån, noko som er over nordlandsgjennomsnittet og landsgjennomsnittet.

Trufast. Katarina Storeng Hagavei er ein tru lånar. Her har ho skaffa seg ein heil kasse bøker.

Sørsamisk kultur heim til folk

Sørsamisk bok- og kulturbuss Gærjah rullar på 15. året gjennom 14 kommunar, frå Steinkjer i sør til Rana i nord, frå Sømna i vest til Hattfjelldal via Tärnaby i aust. Han kjem på døra med sørsamisk kultur til alle som vil ha.

Bjørn Erik Kvannli har vore fast vikar for sjåføren av Sørsamisk bok- og kulturbuss i ei årrekke. Han fortel om

eit rullande bibliotek som blir teke godt i mot der han kjem. Den dagen eg er på besøk har ein av dei faste brukarane, Britt Mari

Hagavei i Bleikvasslia, tilogmed med seg kake for å vise at ho set pris på bussen og dei som er med. Den faste sjåføren, John Kapp-

»
Tekst og foto:
Berit Oksfjellelv,
frilansjournalist

fjell, og den faste bokbussbibliotekaren, Tom Kappfjell er forhindra frå å komme på jobb denne dagen, så då har Kvannli trødd til. Han har med seg Petra Wognild, som er bibliotekar og vanlegvis held til på bokbusskon-toret på Sijti Jarngje (samisk kultursenter) i Hattfjelldalen.

– Intensjonen med bussen var å nå fram til unge og eldre med samisk opphav, bosett ute i distrikta; folk som verken har lett for, eller er van med, å komme seg inn til sentra og biblioteka. Vi trillar inn på tunet til dei og opplever at dei set pris på det, seier Bjørn Erik Kvannli.

– Men dei samiske bosettin-gane er berre ein del av lånarane. Vi har òg stopp på grendeskulane i dei fleste kommunane dei kjører i, samt sameskulane i Snåsa og Hattfjelldal, skyter Petra Wognild inn.

– *Er det noko som kjenneteik-nar brukarane av bokbussen?*

– Vi har mange forskjellige lånarar, men i forhold til andre bibliotek har vi kanskje fleire vaksne, mannlege lånarar. Dei kjem gjerne for å låne bøker om jakt, fiske, duodji (samesløyd), slektshistorie og lokalhistorie, men dei endar ofte opp med å ta med seg romanar òg, held Petra Wognild fram.

Folkebibliotek med samisk identitet

10-åringen Katarina Storeng Hagavei har sikra seg ein heil kasse bøker som ho skal lese til neste gong.

– *Kan då du lese sørsamisk,* spør eg, og avslører kor lite eg veit om denne bussen som rullar gjennom bygda eg bor i.

– Nei, det kan eg jo ikkje, svarer Katarina, og syner meg bøker med norske titlar, bøker ho fint får til å lese.

– Katarina er ein av dei beste lånarane våre, skryter Kvannli, og

Velkommen! Sjøføren og bibliotekaren ønskjer velkommen til sørsamisk bok- og kulturbuss.

held fram med meir ros:

– Petra er veldig flink å velje ut bøker til bussen, og stiller dei ut på ein slik måte at folk får lyst til å lese dei. Ho sørgjer for å kjøpe inn bøker som har tilknytning til det samiske på ein eller annan måte, bøker som kan vekke interesse i sørsamiske område.

– Dei som ikkje har vore inne hos oss veit lite om kva som finst her. Dei trur kanskje at vi berre har samiskspråkleg litteratur, men berre mellom 10 og 20 prosent av utlånsaterialet høyrer med til den kategorien, seier Kvannli. Elles består samlinga av sørsamisk musikk, samisk historie skrive på norsk, norskspråklege lærebøker om duodji, samisk kunst og kultur, andre fagbøker, norsk-språkleg skjønnlitteratur, svenske

bøker, og ikkje minst barnebøker.

– Den sørsamiske bok-og kulturbussen er eit folkebibliotek på hjul som skal bere samisk identitet. Det inneber altså at vi har mykje av det same utstyret som dei norske biblioteka, men at vi i tillegg har alt som blir gitt ut av sørsamisk litteratur, musikk og film. I det siste har vi hatt eit nært samarbeid med barnehagar og skular, og hatt mykje ungar på besøk. Denne kontakten gjer at fordommane minkar. Av og til har vi med oss samiske kunstnarar og skodespelarar som held førestellingar i bussen. I vår var til dømes den sørsamiske kunstnaren Ingunn Utsi med på turné. I fjor hadde vi ein teater-turné med Åarjel Saemien/ Sørsamisk teater med forestillinga

Fristelser. Bjørn Erik Kvannli og Petra Wognild har funne fram eit knippe sørsamiske barnebøker.

«Dyreforteljingar» som vart sett av nesten 200 ungar. Det var Leammuid Biret Rávdna som spelte førestillinga inne i bussen Gærjah, og det var veldig populært, fortel Petra Wognild.

Minoritetsspråk

– Det som blir gjeve ut av sørsamisk litteratur får ikkje like god marknadsføring som norsk og nordsamisk litteratur, seier Wognild. – No er det ikkje så mange som kan sørsamisk, så potensielle lesarar er derfor ei marginal gruppe. Ifølgje Wikipedia er det berre omlag 600 som brukar språket; halvparten av dei bor i Noreg.

– Heldigvis er trenden i ferd med å snu, og det er no mange som tek utdanning i sørsamisk på høgare nivå. Til dømes har vi jo Lena Kappfjell som er universitetsstipendiat i samisk litteratur ved Universitetet i Tromsø. Sørsamisk bok- og kulturbuss er med på å påverke utviklinga i positiv retning, slik at fleire får kunnskap om den sørsamiske kulturen og kanskje lyst til å lære seg språket.

Sørsamane er ein minoritet i minoriteten. Når folk utanfrå snakkar om samisk språk og

kultur, meiner dei gjerne nordsamisk, og det er òg nordsamisk kultur som får mest merksemd i media. Journalisten må noko skamfull innrømme at ho ikkje har hørt om ein einaste sørsamisk forfattar, og lite er omsett til norsk. Heldigvis får eg låne med meg heim ein stabel bøker som kanskje kan bøte litt på mangelen på kunnskap, mellom anna barnebøkene til Lajla Mattson Magga og Anne-Grethe Leine Bientie. Dei er skrivne på eit språk som var i ferd med å dø ut, men som no altså har fått auka status, og er vorte eit skriftspråk i tillegg til å vere eit talespråk.

Etter at adventsforteljinga *Vadtese* av sistnemnte forfattar kom ut, var Anne-Grethe Leine Bientie med bokbussen på turné og fortalde ungane om korleis Mariasmykket fann vegen til samefolket. No fekk eg dessverre ikkje med meg dette, men boka har eg iallfall i veska mi når eg går ut av det mobile kultursenteret. Om eg får til å lese ho gjenstår å sjå. Og om eg ikkje får levert tilbake bøkene neste gong bussen kjem til Bleikvasslia om ein måned, er eg i godt selskap:

– Den samiske og den norske kulturen er litt forskjellig når det

kjem til lånevaner, fortel Bjørn Erik Kvannli. – Den faste bibliotekaren her, Tom Kappfjell, har skrivne ein rapport om dette som ein kan lese på nettsidene våre (www.nfk.no/gsj). Her går det fram det eg òg har observert, at folk gjerne har bøkene lenger enn det som er vanleg lånetid. Dei låner dessutan materiellet vidare ut til slekt og venner, og det kan derfor ta tid før vi får det tilbake på bussen. No besøker vi kvar plass berre ein gong i månaden, og det skal jo klaffe at folk er heime akkurat når vi kjem.

Derfor ringer vi dei faste brukarane våre før vi kjem, slik at vi ikkje kjører bomtur. Vi fornyar gjerne lånetida eit par-tre gonger, men står det nokon på ventelista, bed vi folk leggje igjen boka på butikken eller andre stader om dei veit dei ikkje er heime når vi kjem.

– Den samiske kulturen har ikkje same sansen for stress og hastverk som den norske kanskje ser ut for å ha, seier kulturbussjåføren, før han startar opp motoren ein time etter oppsett rutetid og kjører vidare. Men det gjer ikkje noko, for Halvardalen i Bleikvasslia var siste stoppestad denne dagen. Etter helga ventar lånarane i Grane.

Sørsamisk bok- og kulturbuss

– Gærjah

- er 15 år i år
- har utvida området sitt og kjører no i 14 kommunar i Nordland, Nord-Trøndelag og Sverige
- blir administrert av Nordland fylkesbibliotek, og er eid av Nordland fylkeskommune
- får ekstra økonomisk støtte frå Sametinget
- har Tom Kappfjell, John Kappfjell og Petra Wognild som fast tilsette

Biblioteket som kursarrangør

Rett før sommeren, arrangerte biblioteket på Klepp kurs i hurtiglesing for kommunebyråkratene. Eksterne prosjektmidler, og samarbeid med kommunen, lettet bibliotekets rolle

Vi arrangerte kurset i hurtiglesing for 20 deltakere 7. mai i år. Forberedelsene ble gjort ved siden av ordinær drift. Jeg deltok på kurset selv, og hadde godt utbytte av det, forteller konstituert biblioteksjef på Klepp, Elisabeth Kolstø.

Kurs for voksne er i og for seg ikke noe nytt. Seniorsurf for eldre og internettkurs for innvandrere, er velkjente eksempler flere steder i landet.

I forbindelse med det nasjonale leseåret, ønsket biblioteket på Klepp et kurs for voksne.

Ikke minst siden tilbud for denne gruppen, var få. At det var behov for et kurs i hurtiglesing av saksdokumenter, kom som et tips fra kommunens landbruksjef.

– Idéen ble tatt opp på ledermøte hos Rådmannen. Deretter ble avdelingslederne bedt om å sjekke ut interessen for kurset på sine avdelinger, sier Kolstø.

Kommunal kursing

Kurset, som har utgangspunkt i boka Hurtiglesing – Superlesing - Fotolesing, av Leif-Runar Forsth

og Terje Kato Stangeland, ble realisert i et samarbeid mellom Sissel Hamre på biblioteket og kommunens personalkontor.

– Jeg hadde erfaring fra kursvirksomhet fra min tidligere jobb på Aust-Agder bibliotek og kulturformidling (fylkesbiblioteket) der jeg drev med kurs og kompetansetiltak for bibliotekarer. Det dro jeg nytte av her. Samarbeidet med personalavdelingen var svært godt, og jeg synes det var interessant å jobbe med andre i kommunen, sier Hamre.

Ifølge Hamre var det en åpenbar fordel at kurset ble

Tekst og foto:
Kjetil S. Grønne-
stad, frilansjo-
urnalist

arrangert i samarbeid med andre. Det betød at det var flere som fikk et eierforhold til det. Og det var kommunen som skaffet til veie et tilstrekkelig antall kursdeltakere.

– Holdningen ble at det var «vi i kommunen som skal ha kurset». Den vinklingen likte jeg, smiler hun.

Det er i dag ikke planer om flere slike kurs på biblioteket i Klepp, siden de må tas ved siden av ordinær drift. Men konstituert biblioteksjef Elisabeth Kolstø legger til at de hvert halvår har tre kulturarrangement for barn, som ofte er i samarbeid med Folkeakademiet.

– Så lenge kursholderne er eksterne, slik som på kurset i hurtiglesing, er det like enkelt å ha kurs for voksne som arrangement for barn, sier hun.

Denne gangen var det kommunen som var samarbeidspartner. Men det finnes mange andre aktuelle samarbeidspartnere for eksterne kompetansekurs for voksne bibliotekbrukere. Kolstø ramser opp både mållaget, lokale eldresentra, Folkeakademiet og frivillighets-sentraler som eksempler.

Tar tid

Sissel Hamre var ansvarlig for voksen skjønnlitteratur på Klepp bibliotek. Siden hun var den eneste fra biblioteket som deltok i den praktiske planleggingen av kurset, måtte hun legge rutinearbeidet sitt til side. Det tok hun inn igjen i en ekstraøkt etter at kurset var ferdig.

– Det går greit en gang i blant, men ulempen er at ekstraarbeidet som følger med, begrenser hyppigheten av kursvirksomheten, sier Hamre.

Etter hennes oppfatning burde et bibliotek av Klepps størrelse, i en kommune med rundt 17.000 innbyggere, hatt bemanning som

Leikny Haga Indergaard, avdelingsdirektør ved Nasjonalbiblioteket, hadde sansen for hurtiglesekurset på Klepp.

Foto: Kristin von Hirsch

takler det. En slik utadrettet virksomhet kan trekke nye lånere inn i biblioteket. Det forutsetter imidlertid at biblioteket har egne kursrom. Biblioteket på Klepp ligger i Rådhuset sammen med kommuneadministrasjonen. De kjenner plassmangelen på kroppen og er uten egne rom for slik virksomhet. Kurset i hurtiglesing ble derfor holdt i kommunistyresalen i etasjen under biblioteket. Det er for øvrig i samme kommunestyresal at de faste kulturarrangementene for barn holder hus.

Hamre har nå flyttet fra Jæren og hjem til Sørlandet. Der jobber hun som bibliotekar på folkebiblioteket i Kristiansand. Hun har ingen planer om å arrangere flere kurs selv.

– Her i Kristiansand har vi et eget team som jobber med arrangement. De er veldig drevne på dette, sier hun.

Penger

Kurs og arrangement er ikke gratis. Kulturarrangementene for

Konstituert biblioteksjef i Klepp, Elisabeth Kolstø, forteller at de bare hadde gode erfaringer med å arrangere kurs. – Hvis noen andre har lyst til å arrangere kurs, anbefaler jeg dem å høre med Nasjonalbiblioteket eller sitt fylkesbibliotek, for å sjekke om de kan søke prosjektmidler til dette, sier hun.

barn, koster biblioteket på Klepp rundt 4-5.000 kroner per forestilling. Biblioteket tar ikke inngangspenger, men dekker dette av eget budsjett. Hvis Folkeakademiet er med, sponser de hvert arrangement med kr 600.

Kurset i hurtiglesing var betraktelig dyrere. Utgiftene, inkludert lærebok til kursdeltakerne samt reise og opphold for kursforeleseren og hans medhjelpere, kom på rundt 30.000 kroner. Biblioteket hadde ikke budsjettmidler til dette, men siden kommunen var medarrangør, dekket de deler av utgiftene. Det resterende beløpet søkte biblioteket dekning for fra prosjektmidlene ABM-utvikling hadde i forbindelse med det nasjonale leseåret.

– Vi var usikre på om vi var berettiget støtte, men fant ut at vi ikke hadde noe å tape på å søke. Vi var derfor meget

fornøyde da vi fikk tildelt 10.000 kroner fra ABM-utvikling til kurset vårt, smiler Kolstø.

Nasjonale midler

– I 2010 disponerer vi tre typer midler som folkebibliotekene kan søke på, bekrefter Leikny Haga Indergaard. Hun var avdelingsdirektør ved ABM-utvikling sin avdeling for bibliotekutvikling, men er nå avdelingsdirektør i Nasjonalbiblioteket.

Den første bulken med midler hører inn under det ABM-utvikling fikk bevilget til nasjonalt leseår 2010.

– Vi delte ut tre millioner fra denne potten, hvorav Klepp fikk 10.000 kroner til sitt kurs i hurtiglesing, sier Indergaard, som legger til at hun syntes dette var et svært interessant kurs å støtte.

Bulk to inneholder 1 million kroner til kompetansetiltak. Men de er forbeholdt kurs for bibliotekansatte, og kan ikke brukes til

kurs slik som hurtiglesekurset på Klepp.

Siste bulk gjelder samarbeids- og utviklingsmidlene. Her kan det blant annet søkes midler til samarbeid med andre institusjoner og sektorer for å prøve ut nye tjenester og utvide bibliotekenes tilbud til befolkningen.

– Her er definisjonen vid, så det bør være mulig for folkebibliotekene å søke midler herfra, sier Indergaard.

Lite fra fylkesbiblioteket

Sjansen for kursstøtte fra fylkesbibliotekene, er nok noe mindre. Fylkesbiblioteksjefen i Rogaland, Merete N. Vinningland kjenner i hvert fall ikke til noen fylkesbibliotek som har midler spesielt til slike formål. Likevel tror hun enkelte fylkesbibliotek kan ha generelle utviklingsmidler som ikke er bundet av store føringer.

– Det er i så fall snakk om relativt små summer, men for folkebibliotekene kan det være

akkurat det som skal til, sier hun.

Vinningland forteller at Rogaland ikke har lyst ut slike midler de siste årene. Det skyldes at fylkesbiblioteket er inne i en prosess der de ønsker å avklare rollen sin overfor statlig og kommunalt nivå. Det gjelder ikke minst innen ressursbruk.

Informasjon og søknadsskjema for samarbeids- og utviklingsmidler finner du på:
<http://www.nb.no/aktuelt/utlysing-samarbeids-og-utviklingsmidler-for-2011>
<http://tinyurl.com/nb-prosjekter>

Søknadsfrist er 1. november

Lesehester på Lillehammer

» Fram til september hadde Lillehammer bibliotek hatt 16.000 flere besøkende enn i hele 2009. Biblioteksjef Berit Strømshoved sier til gd.no at hun tror det nye «Leseriet», som åpnet i mars måned og der publikum får både kafé og gratis aviser, er årsak til mye av økningen.

Strømshoved synes det er ekstra hyggelig at biblioteket nettopp i 2010 kan vise til rekordtall, ettersom det da er 200 år siden bonde Nils Fliflet startet Faaberg Laanebibliotek. Meningen var å markere jubileet med en festforetelling onsdag 13. oktober.

Glemsomme lånere i Bergen

» Det hender at Bergen offentlige Bibliotek får inn bøker som har vært utlånt i over 30 år, fortalte avdelingsleder Elin Huseby til Bergens Tidende da biblioteket i september hadde sin «amnestidag» der glemsomme kunder kunne levere inn bøker uten å måtte betale straffeavgift.

Biblioteket hadde inntil da sendt ut nesten 80.000 førstegangs-purringer og over 20.000 annen-gangspurringer i 2010. Etter at lånerne nå får varsel på e-post når lånefristen er i ferd med å gå ut, er glemsomheten likevel blitt mindre.

Stor utlånsøkning i Folldal

» Etter at Folldal bibliotek flyttet inn i nye og moderne lokaler på Folldal skole og flerbrukshus, har utlånet gått til himmels. Mens det totale utlånet har økt med nær 84 prosent, har de yngste leserne stått bak en økning på 257 prosent, skriver Østlendingen.

Bibliotekar Marina Pettersen ved Folldal bibliotek sier at tallene er virkelig gledelige, og at økningen tilmed er større enn forventet. Biblioteket flytter inn i de nye lokalene sine, som ligger vegg i vegg med Folldals nye skole, i februar 2009.

Essay

Å skrive er å leve, eller omvendt.

*Don't go to Paris.
Stay at home, and write
about what you know.*

Det var den jødiske forfatteren Isaac Baschevis Singer som kom med disse forløsende ord da han var i et litterært hageselskap en augustdag i 1985. Når jeg sier forløsende, er det fordi jeg selv hadde små barn på denne tiden, og tenkte da at den virkelige verden lå utenfor "ammetåka", langt utenfor mitt eget hverdagslige liv. Så kommer den polske jøden Singer og sier at du ganske enkelt bør skrive fra ditt eget ståsted. Nå tror jeg

ikke han mente at det å reise er unyttig for en skribent. Men dersom reisen blir en flukt fra ens egne tanker og eget liv, kan man heller ikke finne inspirasjon andre steder.

Utsettelse er en herlig følelse akkurat i det sekundet du bestemmer deg for å vente. Ulempen er at bestemmelsen i neste sekund forvandles til et seigt, lite mareritt som piner deg inn i alt annet enn du egentlig skulle gjøre. Vi bringer inn forutsetninger som forsinker oss, og i verste fall blir til hindringer. Skrivende mennesker tenker kanskje at en må reise bort for å få inspirasjon, at barna må bli større, at en må ha mer tid, og så

»
Av Eldri
H.Fagerlund,
frilansjournalist

videre. Det gjelder også en rekke andre gjøremål som krever innsats. En dag gikk det opp for meg at disse fiktive forutsetningene for å skrive bare var et uttrykk for skrivemotstand, og en flukt fra det å gå inn i de erfaringer man står midt inne i. Isaac B. Singer tenkte antagelig ikke på noen bestemt sjanger da han sa dette til unge, norske forfattere som ville ha skriveråd. Men han sa noe som er beslektet med noe annet, og som til en viss grad gjelder for all skriving: Skal du nå frem til leseren, må du glemme leseren. Selv har jeg lagt merke til at jeg skriver dårlig når jeg ikke har et klart tema eller har nok kunnskaper om det jeg skal skrive om. Språket blir ikke godt, og teksten mangler nerve og temperatur.

Når jeg nå skal forsøke å skrive et essay om essayet, kan det derfor lett føre til galgen, uten særlig humor. Bare dette forsøket på nå å være fortreffelig, får meg til å ønske å viske det ut igjen. For oss som har vært journalister i mange år, holder det ikke lenger med åpne øyne og ører. Her må skriveren ta i bruk flere sanser, og samtidig våge å dykke ned i seg selv. På en måte er essayet motsatsen til den tabloide medieverden. En skjør verden som lett kan falle sammen etter at "nyhetskicket" er over. Så kommer tomheten. Hva var nå dette? Hvilken betydning hadde denne artikkelen, egentlig?

"Post coitum, homo triste est". Etter samleiet er mennesket trist. Poeten Ovid (43 f.Kr.-e.Kr.17) Det vil si at jeg opprinnelig ble fortalt at det var Ovid som hadde unnfanget denne tanken. Senere har jeg gjort grundigere undersøkelser og funnet ut at det ikke var Ovid som formulerte denne melankol-

ske ide. Franskmenne kaller høydepunktet "Le petite mort", så kanskje det har noe med angst for døden å gjøre? Men, altså, det var ikke Ovid, men Galen of Pergamon (129-216), en gresk-romersk lege som kom med utsagnet. Opprinnelig lød sitatet slik: "Post coitum omne animal triste est sive gallus et mulier." Eller på norsk: Etter samleie er ethvert dyr trist, med unntak av hanen og kvinnen. Vel, vel.

Etter "kicket" er alt som før. Sofaen står på samme plass, kaffen er noe kaldere, muligens. Når det tikker mot deadline og avisen skal ut med et bestemt antall sider dagen etterpå, sier det seg selv at ikke alt som står der er resultat av dypdykk.

En god taler kjennetegnes gjerne ved at hun eller han har noe på hjertet som de brenner for og som de kan noe om. På den måten klarer de å få kontakt med tilhørerne. De treffer noe "i mellomgulvet" hos leseren. Det samme gjelder for den skriftlige tekst, - essayet er da den "bøyde nakkes kommunikasjon med omverdenen." Michel de Montaigne sier noe lignende når han prøver seg med et triks i dybdesalg, fritt gjengitt: "Ikke les boka mi, den handler bare om meg selv."

Det vil si at du må skrive om det du har erfaring i, fra en verden du kjenner. Når man skriver om noe man selv har opplevd, erfarer og forstår, "koker man i den samme gryta". Selv skildret Singer sitt liv gjennom romaner og fortellinger fra New York og fra en bestemt gate i Warzawa. Hvem Isaac B. Singer var? En jøde som i likhet med mange andre jøder måtte flykte, og som samtidig ble tvunget til å skape et hjem i seg selv. Hans eget liv var vevet inn i teksten. Nå skrev ikke Isaac B. Singer essays, men han er et eksempel

på at det å skrive har noe med å bli "herre i eget hus" å gjøre. Når jeg så omhyggelig referer til Singer, er det også fordi han som jøde har det filosofen Gunnar Skirbekk kaller et "skråblikk" mot verden. Skirbekk snakker om betydningen av at essayisten lever i en tildels dissonerende tilværelse, ikke hundre prosent integrert i omgivelsene. Hvorfor? Kan det ha noe med et behov for å utvikle identitet, et hjem i hjemløsheten. Eller sagt på en annen måte: Behov for skape et hjem i seg selv. Og kanskje essayet som sjanger har noe med erkjennelse og identitet å gjøre.

Et risikabelt prosjekt? Ordet essay kommer fra frank essayer, som betyr å forsøke, eller essai som betyr et forsøk. Under et intervju en gang spurte jeg Suzanne Brøgger om hvorfor hun skrev. Den ellers så avbalanserte og vennlige Brøgger forandret ansiktsuttrykk, og fikk noe fortrukket, nesten desperat over seg. Hun svarte "min skriving er et blodig forsøk på å skape et liv". Hun kaller forsøket blodig. Det virket som om spørsmålet berørte noe i henne som gjorde at hun svarte på en måte som stod i liten stil til hennes ellers så "laidback" og velformulerte språk. Hva innebærer så begrepet blodig i denne sammenheng? I mitt hode betyr det at det å skrive koster, at det har en pris, at du kan risikere å komme skadeskutt ut av prosessen. Eller som Gunnar Skirbekk sier: "Å skrive essay er et risikabelt prosjekt." Men kanskje at det er bedre å komme skadeskutt ut, en ikke å gå gjennom prosessen (livet, essayet?) uten sår. Henrik Ibsen skrev: "Å dikte, det er å holde dommedag over seg selv." Altså en selvransakelse. Men stopp litt, er essayet en ransakelse eller en

erkjennelse? Essayet er jo dessuten ikke diktning, men refleksjoner over erfaringer. Eller for å sitere Gero von Wilpert, i ”Essayet som genre”:

”Essayet gælder derfor som en åben form for fragmentsrisk sandhed, som en svævende tilstand mellom viden og tvivl, og adskiller seg fra den strenge, objektive videnskabeligt- saglige afhandling ved sin subjektive formulering og fra den mere overfladiske journalistiske føljeton ved sit uintellektuelle niveau og sin stræben efter tidløse indsigter”.

Denne beskrivelsen av Wilpert får meg til å tenke på at essayet kanskje er en form for undertekst, en tekst som er nærmere skribenten og som på den måten også kommer nærmere leseren, hvis den treffer. I psykologien omtales undertekst som det implisitte, det som ligger mellom linjene og som ikke er skrevet i ren tekst. Den essayistiske metode har visse likheter med fri fabulering eller fri assosiering, på den måten når den inn mot det ubevisste, mentale liv hos skriveren. Det kan også stemme med beskrivelse av essayet som form, at det er et risikoprojekt. Er det ikke nettopp den usikkerhet og angst som oppstår når vi går i ukjent område, uten veiviser? Følelsene som kommer når man ikke følger planlagte, bevisste og logiske skjema for tankeliv og handling. På den måten vil skriveren føle seg mer usikker, og på ”tynn is” fordi hun nærmer seg noe hun ikke riktig vet hva er.

Vel fornøyd med denne sammenligningen, lener jeg meg tilbake i stolen, som nesten ikke rekker å bli varm. Uroen som fanger meg hver gang jeg skal prøve å anstrenge hjernen,

kommer som en gjenganger av et spøkelse. Denne uroen fører til at jeg må gå en tur innom kjøleskapet hver gang jeg har levert fra meg en setning som jeg i øyeblikket innbiller meg er av noen verdi. Må fylle på litt, men siden jeg er på slankekur, bli turen helt unyttig. Jeg blir ikke en gang fristet. Jeg åpner døren, ser inn, lukker døren. Går til kaffetrakteren, fyller på vann og kaffe, og går tilbake til den kalde stolen og det svarte tastaturet.

Jeg stirrer på skjermen. Jeg skriver ikke, men sjekker raskt e-posten, Facebook, tar en telefon. Sjekker om kaffen er ferdig. Den er ikke ferdig, sjekker e-post på ny. Tar en telefon, hører at kaffen er ferdig. Henter en kopp kaffe, glemte avisen. Henter avisen, men glemte kaffen. Går ned den bratte trappen for å hente både kaffen og avisen. I trappen søler jeg kaffe, og jeg setter fra meg både kaffekopp og avisen i trappen. Går ned på badet, henter en klut, tørker opp kaffen. Går ned igjen med kluten, henter avisen og koppen. Sjekker e-posten en gang til. Så går jeg tilbake til word-fila, et Essay om essayet. Essayet som erkjennelse.

Ironien. Jeg sier altså: ”Vel fornøyd med denne sammenligningen, lener jeg meg tilbake i stolen, som nesten ikke rekker å bli varm.” Jeg tillater meg å være litt ironisk. Hva er så ironi i denne sammenheng?

Ordet ironi kommer av det greske ordet eironeia, det vil si forstillelse. Ironi er en uttrykksmåte som går ut på å si det motsatte av det en mener, men slik at den egentlige mening likevel skinner igjennom, ofte med en undertone av humor eller spott.

I følge Magne Lindholm er

bruken av ironi grunnleggende i essayet. Men hva er nå selvironi? Et bevis på romslighet, og at jeg er i stand til å se mine svakheter? Eller er det et uttrykk for selvbeskyttelse, for feighet, et forsøk på å komme kritikeren i forkjøpet? Hvis så er tilfellet, faller ikke selvironi inn i den essayistiske ånd, for da har man på en måte et sikkerhetsnett i ironien. Min selvironi er altså bare overflatisk pynt, kun egnet som en tåpelig unnskyldning. Og da er ikke essayet lenger et ”risikabelt prosjekt”. Men det kan være at Lindholm mener en dypere ironi, der form og innhold behandles så elegant at ironien ikke umiddelbart er synlig. Dramatisk ironi er der leseren og forfatteren vet noe som hovedpersonen ikke vet selv. Men hva hvis leseren er offer for skribentens ironi? Eller kanskje skribenten blir offeret for leserens ironi. Spørsmålet er da: Uansett hvem som rammes av ironien, hva oppnår essayisten med ironi som virkemiddel?

Sokrates utgav seg for å være uvitende for å forløse den andres innsikt. Han kalte metoden for en ”jordmorsteknikk” for å avsløre manglende innsikt som igjen skulle føre til ny innsikt. Altså ironi som frigjøringsmetode.

Retorisk ironi brukes ved å si det motsatte av det en egentlig mener. Et eksempel på retorisk ironi kan være Arne Garborg’s essay om Hanna Winsnes Kogebog. Mens vi leser om ”æg og fløde, og man tager og man tager,” glefser Garborg inn med sine ironiske kommentarer og vekker oss opp til den virkelige verden. Her brukes ironien til å vekke leseren opp fra Tornerose-søvnen.

Goethe sa at ”Ironi er det lille saltkornet som gjør det som serveres spiselig.” Med andre

ord noe som vekker oss, skjerper oss?

Freud har sagt at det moderne mennesket dreper ikke, det ironiserer. Mennesket fant et alternativ til drap og vold gjennom oppdagelsen av å bruke ironi i språket. Har så aggresjon noe med ironi å gjøre? Essayet er jo et opprør mot autoriteter, altså en "lydløs" revolusjon. En mental revolusjon, en frihetsskappende dialog mellom essayisten og leseren. For å reflektere må du ha rom, et skråblikk. Et godt essay skaper følelse av frihet og rom hos leseren. Før boktrykkerkunsten kom på 1400 – 1500 tallet var det Bibelen folk leste. Etter at bøker kunne trykkes i flere opplag, kom det nye tekster som skapte muligheter for en annen forståelse og tolkning av bibelen. Med boktrykkerkunsten kom også tvilen inn i det offentlige rom.

Skråblikket. Mennesker er på en måte også levende tekster, forskjellige mennesker med ulike tekster. Med ulike tekster kommer også en tvil, eller kanskje det skråblikket, som Skirbekk kaller det. Vi erfarer at det er mange måter å tenke og leve på. Innvandrere i Norge utgjør atskillelige skråblikk, og har fått våre velferdsordninger og vår tilsynelatende gudsforlatt-het til å bli sentrale tema. Deres skråblikk har tvunget oss nordmenn til å se oss selv i speilet og spørre: Hvem er vi? Vi har et land, men hvem er vi? Selv har jeg samarbeidet og arbeidet med innvandrere fra mange land utenom Europa. Uansett hvor velintegrerte noen kan være, formidler de ofte en dyp skepsis til vår levemåte. Flere foreldre, ofte velutdannede, som jeg har vært i kontakt med, sier at de bevisst lærer barna hvordan de skal leve etter at de

selv er døde. Det vil si at foreldrene forventer at barna deres skal gifte seg med "sine egne". Ikke nødvendigvis søskenbarn, men egne landsmenn. Det er lett å bli fornærmet og støtt av slike holdninger som vi står nokså hjelpeløse overfor. Vi er så vant til å tenke de og dem. Når de og dem tenker det samme om oss, er det uventet. På østkanten i Oslo, som nå domineres av innvandrere, er det blitt vanlig at fjorten – femten år gamle norske jenter har begynt å ta etter muslimske skikker. De skaffer seg muslimske kjæresten, som visstnok skal opptre mer beskyttende overfor jentene enn det som norske gutter gjør. De norske jentene går i dusjen med badedrakter på, og de har sluttet å vise bar navle. Hvor er deres lojalitet og identitet? Lojale mot hva? Hvilken identitet? Norge er en ung nasjon, vår "offisielle" identitet er knyttet til Sverige og Danmark. Etter noen tiår med selvstendighet oppdaget vi oljen som i løpet av kort tid har endret oss fra fattigdom i 1930 årene til en nærmest usårlig velferdsstat i år 2010.

Hvem kommer når det lander et fly fra Kabul med flyktninger fra Afghanistan, eller fra Mogadishu, for den del. Sannsynligvis kommer det folk fra en annen tid, et folk med skikker og tradisjoner som ligner mer på våre forfedres som levde noen hundre år tilbake i tid. Jeg snakker ikke at de er uinformerte om nyhetsbilde i verden, for det er de definitivt ikke. Jeg snakker her om verdier, som sitter langt dypere enn informasjonen som kommer fra tabloide nyhetsaviser og andre medier. Eller for å sitere Sigmund Freud:

"Menneskene lever aldri helt i nåtiden; i overjegets ideologier lever fortiden, rasens og folkets

tradisjon videre. Denne tradisjon viker bare langsomt for nye innflytelser, og så lenge den virker gjennom over- jeget, spiller den en mektig rolle i menneskelivet, uavhengig av økonomiske forhold."

Disse verdiene blir mer tydelige i en presset eksistensværelse.

Under Bjørnsonfestivalen i 2008 fortalte den sørafrikanske forfatteren Andre Brink om sin barndom, og om hvordan han ble båret på ryggen av sin sorte "nanny" som hadde sunget og fortalt ham historier. Dette preget ham naturligvis, og ikke minst i forhold til de verdier den kultur som han også som europeer vokste opp i. "You can never kill a story", sa Brink og med disse ordene falt det lett for en tilhører å reflektere over betydningen av både historiske hendelser og de tekster, muntlig og skriftlig som er vevd inn i et folk og som kalles kultur. Det kommer med andre ord et folk som lever i et verdensbilde som vi hadde i middelalderen i Europa. Hvilken betydning har dette for vårt møte? Det betyr blant annet at mine tipp, tipp, tipp oldeforeldre, om de hadde levd, antagelig ville hatt større forståelse og opplevd mer fellesskap med de menneskene som i løpet av noen timer i en jetmaskin lander på Gardermoen, enn det jeg har. Det utspiller seg med andre ord en tidsforskjell med opptil flere hundre år, og med all den historie av forskjeller når det gjelder religiøs tilknytning, verdier og skikker.

Sokrates sa: "Kjenn deg selv". Alt menneskelig er essayistens stoff, skriver Jo Bech – Karlsen. Det vil si at selverkjennelse kanskje er essayets karakteris-

tika? Sigmund Freud snakker om at der id var, skal ego bli. Med det mener han vel at dersom vi får mer kontakt med våre ukjente og ubevisste sider, vil opplevelsen av virkeligheten også utvides. På den måten griper vi verden gjennom ordene og erkjennelsen.

På samme måte tenker jeg at den reflekterende tekst virker. Å skrive essay er på en måte å skrive seg ned i et felles språk og en felles virkelighet.

Hva er det som skiller essayet fra annen skriving? Hva gjør et essay til et essay?

Michel de Montaigne (1533-1592) var en jurist som hadde dommerstilling ved parlamentet i Bordeaux på midten av 1500-tallet. I 1570 trakk han seg tilbake til sitt gods Montaigne i Perigord. På denne tiden var Frankrike inne i turbulente politiske og religiøse tider, et Ex-Jugoslavia. Hva som motiverte Montaigne til å trekke seg tilbake til studier av antikkens filosofer og personlig skriving, vet vi ikke. Men når vi trekker oss tilbake fra det pulserende livet, er det ofte fordi vi har behov for å komme nærmere oss selv. Det ligger i det personlige essayets natur å bruke egne erfaringer og kunnskap til refleksjon.

Montaigne byttet ut det juridiske sakførerspråket med sin egen, menneskelige stemme. Fra sitt bibliotektårn skrev han sine Les essays, en blanding av dagboknotater, refleksjoner og filosofiske kommentarer. Hvorfor finner så mange interesse i hans essays? Kanskje fordi det ligger en frihet i Montaignes essay. Et pusterom, der ingen autoriteter gir oss oppskrifter. Av og til kan det virke som at Montaigne kommuniserer med andre forfattere i sine essays. Men det kan også ha seg slik at

det bare virker slik, fordi Montaigne's lesere på den tiden hadde solide allmennkunnskaper. Og da er vi inne på en annen side ved essayet, nemlig bruk av kilder og henvisninger. I essayet finner vi en fortrolighet mellom skriver og leser. Essayisten stoler på sin leser, derfor gir hun ikke forklaringer på personer og hendelser mer enn nødvendig. På Montaignes tid kunne de som leste også latin, og hadde lest antikkens filosofiske forfattere. Han ironiserer likevel over forfattere som referer til andre forfattere. I "Undervisning og barneoppdragelse" skriver han :

"De forfattere i vårt århundre som i sine ubetydelige verker kritikkkløst strør om seg med hele avsnitt stjålet hos antikkens forfattere for selv å høste ære av det, oppnår det motsatte. Fordi det lånte skinner så uendelig mye sterkere enn de selv presterer, vil dette fortone seg så blekt, matt og usselt at de taper langt mer enn de vinner."

Men gjør ikke Montaigne dette selv? I samme essay referer han til Dante's inferno, og gjengir følgende utsagn: "At tvilen er meg like kjær som kunnskap".

I amerikansk språk og miljø brukes visstnok uttrykket "næmedropping" når en forfatter i stor grad referer til andre kjente personer. Georg Johannesen kommer inn på problemet når han sier: "Den informale pseudoessayisten skriver godt, men kan ikke nok. Den formale pseudoessayisten kan nok, men vet ikke hvorfor han skriver. Pseudoessay er a) velskrevne tekster av uinteressante personer, eller b) datarike tekster om uinteressante fenomener."

Denne, ikke akkurat oppmuntrende beskrivelse, får meg

til å tenke på Singer igjen. Han sa i dagsrevyintervjuet: "Don't go to Paris!" Hvorfor reise til Paris når du ikke hører hjemme der? Blir ikke Paris til lånte fjær, til pynt, til en drøm om en vidunderlig skriveevne skal forløses? Paris blir et uttrykk for forfengelighet, om at noe magisk skal skje med deg bare du får synet av Triumfbuen og lukten fra Seinen. Et essayistisk spørsmål blir da: Hvorfor vil du til Paris?

I de gamle vedatekstene i hinduismen er Mayas slør en sentral forestilling. Maya er en tildekking av den virkelige sannhet. Maya blir også kalt for uvitenhetens slør. Målet er å opphevet Mayas slør, slik at et mennesket kan oppnå full innsikt. Dette kan kanskje sammenlignes med den sokratiske ironi. Sokrates spilte uvitende, for å forløse motpartens innsikt.

Og når det vise menneske har sett at alle ting som lever, lever i hans eget selv, blir han omsider fri for illusjon. Han ser at alt er ett. Fra Upanishadetekstene

Livet er også en reise. Tiden er handlinger satt inn en rekkefølge. Men livet er også refleksjon over de handlinger som er gjort, de som gjøres og de som kan eller vil skje. Refleksjonen spør ikke etter tidsregler og rekkefølge. Mitt motiv for å skrive er ikke å skrive en historie fra a til å, men for å gi tankene mine lov til å leke med tiden. Å skrive essay er for meg er å leke katt og mus med tiden. På den måten lever essayet og jeg selv et eget liv i livet. Eller som poeten Edgar Allen Poe skrev i 1827, "Life is a dream within a dream."

Leser Montaigne på norsk

Bah Alhassane fra Guinea er 33 år og bor i Ålesund. Han har vært asylsøker i snart ett år, og venter på svar fra norske myndigheter om han får bli eller ikke. I mellomtiden har han gått på norskkurs, men nå er timene brukt opp. Biblioteket er blitt et viktig sted for ham.

Nå har han begynt å lese "Essays" av Michel de Montaigne.

Guinea er en tidligere koloni av Frankrike, og fransk er et offisielt språk som Bah både skriver og leser. Til tross for dette leser han Montaigne i norsk oversettelse.

– Montaigne skriver både realistisk og filosofisk om livet, noe som hjelper meg i hverdagen. Ikke bare lærer jeg mye om fransk politisk historie på 1500 tallet, men også mange norske ord og vendinger som jeg ellers ikke ville ha fått grep om i tradisjonell norskopplæring. Det

er vanskelig, så dette blir et prosjekt for meg mens jeg er i denne "karantenen". Da jeg bodde i hjemlandet Guinea, besøkte jeg også det lokale biblioteket. Det inneholdt naturligvis ikke så stort utvalg av bøker som her. Jeg hadde heller ikke mye tid til å lese, fordi meste-parten av tiden gikk med til å skaffe mat og penger.

– Det hadde selvsagt vært lett for meg å lese på fransk, men jeg må lese på norsk, sier Bah. Det er en bestemmelse som jeg har tatt. Å lese essay er en hjelp for meg i den situasjon som jeg befinner meg i nå. Essaylesing er

en løsning for å overleve mentalt i en vanskelig situasjon, sier Bah Alhassane.

Satser på arrangementer

» Liv Greve fra Skien bibliotek forteller til avisa Varden at biblioteket i høst satser i på sitt mest omfattende program noen gang, noe biblioteket blant annet har fått hjelp av bokhandlerkjeden Norli, Foreningen Norden og det kommunale tiltaket «Lørdagsbarn» til å gjennomføre.

Biblioteket får blant annet besøk av en rekke forfattere med lokal tilknytning, og det blir lokalhistorie og flere arrangementer for barn. I tillegg blir det hver første mandag i måneden «bokprat», der fire personer hver gang skal snakke om hver sin aktuelle bok.

Deichmanske med sitater på Oslo S.

» Som en del av Leseåret 2020 hadde de som ønsket det, i hele oktober muligheten for å få lagt ut seks meter brede sitater fra bøker eller andre kilder på lystavlene ved Oslo sentralstasjon. Initiativtaker var Deichmanske bibliotek, og hensikten var å få folk til å lese mer. Prosjektleder Reinert Mithassel ved Deichmanske sier til Bergensavisa at biblioteket gjennom prosjektet håpet at publikum ville bli inspirert til å ta fatt på en bok, eller dele sitatene sine med andre. Prosjektet ble også prøvd ut under Øyafestivalen i august, der det kom inn hundrevis av sitater.

Roser politikerne i Drammen

» – Avtroppende biblioteksjef i Drammen, Sølvi Tellefsen, som setter sluttstrek etter sju år i stillingen og ved nyttår begynner i et privat konsulentfirma, roser medarbeiderne og ikke minst politikerne i Drammen for å satse på bibliotek og kultur.

– Drammensbiblioteket har bare vært åpent i tre år, men har allerede fått en sterk posisjon. «Alle» ser til Drammen, også utenfor Norge. Sånn sett er drammensbiblioteket et forbilde og en spydspiss i regionen og Norge, sier hun til Drammens Tidens nettutgave.

Metadata på semantisk vev

Det tyske nasjonalbiblioteket har nylig kunngjort publiseringen av flere nasjonale autoritetsregistre som Linked data. Dermed føyer de seg inn etter Sverige, England, USA og Ungarn i en voksende liste med nasjonalbibliotek som satser på tilgjengeliggjøring av sine bibliografiske metadata på den semantiske veven.

Den semantiske veven er betegnelsen Tim Berners-Lee har gitt til sin visjon om en smartere verdensvev. Her vil dataapplikasjoner kunne forstå og analysere innholdet i metadata uten direkte hjelp fra mennesker. På sikt vil dette kunne endre måten vi finner frem til informasjon på nettet. I stedet for å være avhengig av å lete etter informasjon og lage koblinger selv, vil maskiner kunne hjelpe oss med å innhente relevante data fra forskjellige kilder samtidig. Dette muliggjøres ved publiseringen av metadata som Linked data. Linked data er metoden for å tilgjengeliggjøre og koble sammen data med bruk av URler og RDF. Slik blir ulike typer metadata fritt tilgjengelig for alle i en felles standard, hvilket gjør det enklere å utvikle sluttbrukertjenester basert på metadata fra flere kilder. Jo flere metadata som publiseres, jo bedre gjenfinning blir det.

NB+Bibsys

På Nasjonalbiblioteket arbeides

det i samarbeid med Bibsys om å lage et nasjonalt autoritetsregister for navn. Data skal i løpet av 2011 eksporteres til Viaf (Virtual International Authority File) som gjør dataene tilgjengelig som Linked data. I mellomtiden kan det være interessant å følge arbeidet i Rådata nå!-prosjektet ved NTNU. De har fått midler fra ABMU for å eksperimentere med publisering av BIBSYS-filer som Linked data.

Emneord og klassifikasjon er andre eksempler på ressurser det er nyttig å ha tilgang til som Linked data. De tre øverste nivåene av Dewey med klassebetegnelse foreligger som Linked data på 11 språk, deriblant norsk. <http://dewey.info/class/599/about>. De tre øverste nivåene kan brukes til browsing og til flerspråklige verbale innganger. Pode-prosjektet på Deichman bruker disse dataene til å lage en flerspråklig verbal inngang til Det fremmedspråklige biblioteks faglitteratur. Prosjektet

kan følges på bloggen

<http://www.bibpode.no/blogg/>.

Hele Dewey

Målet må være å få hele Dewey som Linked data. Dette har det tyske nasjonalbiblioteket fått tillatelse til. Så godt som alle klassenumre med klassebetegnelser på tysk er tilgjengelig. De har i tillegg mappet Dewey til emneord – både til sine egne tyske, til franske og til Library of Congress Subject Headings (LCSH) – og lagt dette ut som Linked data.

Linked data er også et aktuelt tema i det norske webDewey-arbeidet. Samtidig som at vi jobber for at hele norsk Dewey skal blir gjort tilgjengelig som Linked data, vurderer vi norske vokabularer som kan være interessante å mappe til Dewey. På den måten kan norske emnedata både bli tilgjengelige for andre her i Norge og bidra til å styrke den semantiske veven.

Av Elise
Conradi og
Ingebjørg Rype,
Nasjonal-
biblioteket

Stadig mer seniorsurf

Stadig flere bibliotek arrangerer dagskurs for eldre om bruk av Internett. I høst var det også kurs på Lunner biblioteks avdeling Roa, melder bladet Hadeland.

Foreningen Seniornett Norge har som målsetning at alle over 55 år skal få muligheten til å bli kjent med Internett og den nye teknologien. I mange kommuner har det derfor siden år 2000 vært holdt en seniorsurf dag de de eldre kan prøve seg gratis, og med veiledning. I fjor ble det ifølge foreningen holdt slike kurs på 345 steder.

Vi skaper rom for opplevelse

Kunsthøgskolen i Oslo

Høgskolen i Vestfold

Et utvalg prosjekter fra BS Eurobib 2010:

Time bibliotek og nasjonalt Garborgsenter
Sandefjord videregående skole
Deichmanske bibl, Lambertseter
Bioforsk
Finstad skole
Melsom videregående skole
Norsk Polarinstitutt, Ny-Ålesund
F21 (Helsfyr skole), Oslo
Universitetsbiblioteket i Agder
Høvik skole
Melhus bibliotek
Forsvarets høgskole, biblioteket
Kunsthøgskolen i Oslo
Høgskolen i Vestfold

BS Eurobib

www.bseurobib.no

Bok og Bibliotek

Høsttilbud til nye abonnenter

Tegn abonnement for 2011 nå og få nr. 5 og 6 for 2010 gratis.

Pris

Private: kr 220,-

Institusjoner: kr 270,-

Studenter: kr 150,-

Send e-post med nødvendige opplysninger til: odd.letnes@bokogbibliotek.no – Merk mailen «Høsttilbud»

ETT ARKIV 10 MILLIONER ARTIKLER

**I dag tilbyr over 100 norske folkebibliotek Atekst
- Norges største digitale avisarkiv**

HAR DITT BIBLIOTEK TILGANG?

Atekst er det redaksjonelle arkivet til landets ledende medier og et selvfølgelig søkeredskap for å hente frem et mangfold av originale artikler.

Retrieve as leverer Atekst til norske folkebibliotek i samarbeid med ABM-Utvikling.
Ring: 22 90 03 59 / 66 eller send en e-post til **atekst@retrieve** for mer informasjon.

Færre utlån med mange filialer

I Sverige har kommuner med mange bibliotekfilialer lavere utlån per innbygger enn kommuner med få filialer. Det viser forskning fra to norske samfunnsøkonomer.

Tekst: Frilansjournalist Merete Lindstad

Nedlegging av filialer og synkende utlånstall har preget bibliotek-Sverige de siste 10-15 årene. I 2007 lånte Medelsvensson 1,7 færre bøker fra folkebiblioteket enn i 1995.

Alt i alt sank de svenske folkebibliotekenes utlån i disse årene fra 65 millioner til 53 millioner bøker, en nedgang på nesten 20 prosent. I samme periode ble antall bokbusser og bibliotekfilialer også kuttet med om lag 20 prosent, fra 100 bokbusser og 1150 bibliotekfilialer i 1995 til 80 bokbusser og om lag 900 filialer i 2007.

Nedlegging av filialer og synkende utlånstall er likevel ikke to sider av samme sak, mener Vidar Ringstad, samfunnsøkonom og seniorforsker ved Telemarksforskning. Nylig avsluttet han og kollegaen Knut Løyland forskningsoppdraget "Efterfrågan på boklån från svenska folkbibliotek" for Statens kulturråd i Sverige.

Uten nedlegging av filialer ville utlånene gått enda mer ned, mener Ringstad.

– Den svenske bibliotekpolitikken med nedlegging av filialer har bidratt til å bremse nedgangen i utlånene.

Motsatte effekter

Et stort antall filialer øker tilgjengeligheten og burde føre til flere bokutlån, påpeker Ringstad og Løyland i sin rapport. Likevel finner de at blant ellers sammenlignbare kommuner, har de med færrest filialer gjennomgående størst utlån.

– Årsaken kan være at det å ha mange filialer gir to ulike, motsatte effekter, sier Vidar Ringstad. – På den ene siden dras utlånene opp på grunn av økt tilgjengelighet. På den andre siden vil dårligere bokutvalg dra utlånene ned.

Overrasket

I Sverige har konklusjonen til de norske forskerne blitt møtt med overraskelse. På samme måte som i Norge, består folkebiblioteksystemet i svenske kommuner vanligvis av et hovedbibliotek og et visst antall filialer, avhengig av kommunestørrelsen. I tillegg kommer bokbusser som kjører faste ruter hver uke.

– At kommuner med et stort antall filialer viser lavere utlånstall enn kommuner med få filialer var en nyhet

for oss, sier Erik Peurell, stedfortredende avdelingssjef i Statens kulturråd, til Bok og Bibliotek.

– Det er et funn som vi er interesserte i å følge opp og undersøke nærmere.

Ulike kjønnsforskjeller

Et par år tilbake gjennomførte Løyland og Ringstad en studie i Norge tilsvarende den i Sverige, men i et mindre omfang. I begge landene registrerte de at kvinner er ivrigere bibliotekbrukere enn menn. Samtidig viser det seg at kvinnes låneadferd er forskjellig i de to landene. I Norge låner kvinnene mer bøker, mens i Sverige låner de mer lydbøker, film og musikk enn mennene.